

**EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
OBCHODNÁ FAKULTA**

Evidenčné číslo: 102003/I/2023/36122163739044868

**MANUÁL EXPORTU TOVAROV DVOJAKÉHO POUŽITIA
MALÝMI A STREDNÝMI PODNIKMI**

Diplomová práca

2023

Viktória Töröková

EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
OBCHODNÁ FAKULTA

MANUÁL EXPORTU TOVAROV DVOJAKÉHO POUŽITIA
MALÝMI A STREDNÝMI PODNIKMI

Diplomová práca

Študijný program:	Manažment medzinárodného obchodu
Študijný odbor:	Ekonómia a manažment
Školiace pracovisko:	Katedra medzinárodného obchodu
Vedúci záverečnej práce:	Doc. Ing. Stanislav Zábojník, PhD.

Bratislava 2023

Viktória Töröková

Ekonomická univerzita v Bratislave
Obchodná fakulta

ZADANIE ZÁVEREČNEJ PRÁCE

Meno a priezvisko študenta: Bc. Viktória Töröková
Študijný program: manažment medzinárodného obchodu (Jednoodborové štúdium, inžiniersky II. st., denná forma)
Študijný odbor: ekonómia a manažment
Typ záverečnej práce: Inžinierska záverečná práca
Jazyk záverečnej práce: slovenský
Sekundárny jazyk: anglický

Názov: Manuál exportu tovarov dvojakého použitia malými a strednými podnikmi
Anotácia: V zahraničnoobchodnej praxi SR bolo od roku 2014 viacero prípadov, kedy boli exportéri kritizovaní za nedodržiavanie zásad technicky správneho exportu tovarov dvojakého použitia. Napriek nejednoznačnosti výkladu môže do značnej miery za tento stav neexistujúca, nedostatočná, resp. nejednoznačná legislatíva, resp. praktické metodické výstupy zo strany zodpovedných rezortov, čo značne komplikuje situáciu slovenským exportérom. Očakávaným výstupom uvedenej práce je zrozumiteľný a použiteľný manuál exportu tovarov potenciálne dvojakého použitia do tretích krajín zo strany slovenskej spoločnosti.

Vedúci: doc. Ing. Stanislav Zábojník, PhD.
Oponent: doc. Ing. Viera Ružeková, PhD.
Katedra: KMO OF - Katedra medzinárodného obchodu

Dátum zadania: 19.04.2022

Dátum schválenia: 29.04.2022

doc. Ing. Stanislav Zábojník, PhD.
vedúci katedry

Čestné vyhlásenie

Čestne vyhlasujem, že záverečnú prácu som vypracovala samostatne, a že som uviedla všetku použitú literatúru.

Dátum:

.....

Meno a priezvisko

Pod'akovanie

Touto cestou by som sa rada pod'akovala vedúcemu mojej práce Doc. Ing. Stanislavovi Zábojníkovi, PhD.

Za odborné vedenie pri písaní práce, za ochotu a informácie ohľadne témy a pani Čulíkovej z MH SR za odpovede na moje otázky.

Ďalej by som sa chcela pod'akovať manželom Visworthyovým za ich trpezlivosť a podporu v štúdiu, ujovi a jeho priateľke za ich ochotu počúvať moje prezentácie. V neposlednom rade by som sa rada pod'akovala kamarátke Andy za morálnu podporu a Ing. Pätoprstej za motiváciu k štúdiu ekonómie.

Dátum:

.....

Meno a priezvisko

Abstrakt

TÖRÖKOVÁ, Viktória: *Manuál exportu tovarov dvojakého použitia malými a strednými podnikmi*. – Ekonomická univerzita v Bratislave. Obchodná fakulta; Katedra medzinárodného obchodu. – Vedúci záverečnej práce: Doc. Ing. Stanislav Zábojník, PhD. – Bratislava: OF EU, 2023, počet strán 88.

Cieľom diplomovej práce je poskytnúť návod, ktorý by malým a stredným podnikom pomohol lepšie sa orientovať v komplexnom systéme obchodu s tovarom dvojakého použitia a minimalizovať riziká spojené s nesprávnym obchodovaním s týmto druhom tovaru. Parciálnym cieľom diplomovej práce je navrhnúť spôsoby ako predchádzať zneužívaniu tovarov dvojakého použitia. Ďalším cieľom diplomovej práce je zameranie na malé a stredné podniky a poskytnutie im usmernení a informácií týkajúcich sa exportu tovarov dvojakého použitia. Práca navrhuje manuál exportu tovarov dvojakého použitia pre malé a stredné podniky, ktorý obsahuje pokyny a požiadavky týkajúce sa obchodovania s týmto druhom tovaru. Práca je rozdelená do 5 kapitol. Prvá kapitola je venovaná základným pojmom, dileme dvojakého použitia, legislatíve, názorom odborníkov a súčasnému stavu v zahraničí. V ďalšej časti sa charakterizujem cieľ práce. Tretia kapitola obsahuje metodiku práce a metódy skúmania. Štvrtá kapitola sa zaoberá výsledkami práce. Záverečná kapitola obsahuje diskusiu.

Kľúčové slová: manuál, tovary dvojakého použitia, export, malé a stredné podniky

Abstract

TÖRÖKOVÁ, Viktória: *The export manual of the dual – use goods for the small and medium enterprises*. Faculty of Commerce; Department on the International Trade. – Advisor: Doc. Ing. Stanislav Zábojník, PhD. – Bratislava: OF EU, 202, Number of pages 88.

The aim of diploma thesis is to provide a guide that would help small and medium-sized enterprises to better navigate the complex system of dual-use goods trade and minimize the risks associated with improper trading of these goods. A partial objective of the thesis is to propose ways to prevent the abuse of dual-use goods. Another objective is to focus on small and medium-sized enterprises and provide them with guidance and information on the export of dual-use goods. The thesis proposes a manual for exporting dual-use goods for small and medium-sized enterprises, which includes instructions and requirements related to trading in these goods. The thesis is divided into 5 chapters. The first chapter is devoted to basic concepts, the dual-use dilemma, legislation, expert opinions, and the current state of affairs abroad. In the next section, I characterize the objective of the thesis. The third chapter contains the methodology of the thesis and research methods. The fourth chapter deals with the results of the thesis. The final chapter contains the discussion.

Key words: manual, dual-use goods, export, small and medium-sized enterprises

Obsah

ÚVOD	10
1 SÚČASNÝ STAV RIEŠENEJ PROBLEMATIKY DOMA A V ZAHRANIČÍ	12
1.1 VYMEDZENIE ZÁKLADNÝCH POJMOV	12
1.2 DILEMA DVOJAKÉHO POUŽITIA	14
1.3 LEGISLATÍVNA ÚPRAVA	18
1.4 NÁZORY NA TOVARY DVOJAKÉHO POUŽITIA	22
1.5 SÚČASNÁ SITUÁCIA V ZAHRANIČÍ	25
2 CIEĽ PRÁCE	28
3 METODIKA PRÁCE A METÓDY SKÚMANIA	29
4 VÝSLEDKY PRÁCE A DISKUSIA	31
4.1 SÚČASNÝ STAV OBCHODU S TOVARMÍ DVOJAKÉHO POUŽITIA	31
4.2 SÚČASNÁ SITUÁCIA V SR	43
4.3 VÝVOJ ZAHRANIČNÉHO OBCHODU SR A RF	47
4.4 AKTUÁLNY VÝVOJ ZAHRANIČNÉHO OBCHODU VYBRANÝCH KOMODÍT EÚ S RF	52
4.5 VÝVOJ ZAHRANIČNÉHO OBCHODU USA S RF	54
4.6 VÝVOJ ZAHRANIČNÉHO OBCHODU ČĽR S RF	57
4.7 MANUÁL EXPORTU TOVAROV DVOJAKÉHO POUŽITIA MALÝMI A STREDNÝMI PODNIKMI	61
4.8 RIEŠENIA NA OCHRANU PRED ZNEUŽITÍM TOVAROV DVOJAKÉHO POUŽITIA	73
5 DISKUSIA	75
ZÁVER	78
ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV	80

Zoznam skratiek

CKÚ - Colný kódex Únie

COCOM - Koordinačný výbor pre kontrolu vývozu tovaru strategického významu

ČLR – Čínska ľudová republika

DPH – Daň z pridanej hodnoty

DUCG – Koordinačná skupina pre položky s dvojakým použitím

DUEs – Elektronický systém pre položky s dvojakým použitím

EA - Status schváleného vývozu

EORI - Systém registrácie a identifikácie hospodárskych subjektov

EÚ – Európska únia

FS – Finančná správa

MH SR – Ministerstvo hospodárstva Slovenskej republiky

MRN – Hlavné referenčné číslo

MTCR - Režim kontroly raketových technológií

NATO – Severoatlantická aliancia

NSABB – Národná vedecká poradná rada pre biologickú bezpečnosť

OBSE – Organizácia pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe

OSN – Organizácia spojených národov

REX – Registrovaný vývozca

RF – Ruská federácia

SHS – Status schváleného hospodárskeho subjektu

SIS – Slovenská informačná služba

SOPK- Slovenská obchodná a priemyselná komora

SR – Slovenská republika

STEG – Skupina odborníkov pre sledovaciu technológiu

USA – Spojené štáty americké

VB – Veľká Británia

WA – Wassenaarské usporiadanie

Úvod

V súčasnosti je téma dvojakého použitia veľmi aktuálna vzhľadom k situácii na Ukrajine a vývoz tovarov dvojakého použitia zo Slovenskej Republiky (SR), ako aj kontroverzné situácie v ostatných rokoch. V zahraničnoobchodnej praxi SR od roku 2014 bolo viacero prípadov, v ktorých boli exportéri kritizovaní za nedodržiavanie zásad technicky správneho exportu tovarov dvojakého použitia. Za tento stav môže čiastočne aj neexistujúca, nedostatočná a nejednoznačná legislatíva zo strany zodpovedných rezortov. Neexistujú jednotné postupy a to komplikuje situáciu slovenským exportérom.

Tovary alebo technológie dvojakého použitia majú civilné ale aj vojenské využitie. Tieto položky môžu byť použité na mierové účely, ako je napríklad lekárske výskum alebo obnoviteľná energia, ale môžu byť tiež použité pri vývoji alebo výrobe zbraní hromadného ničenia, ako sú jadrové, biologické alebo chemické zbrane.

Obchod s položkami s dvojakým použitím často regulujú vlády, ktoré chcú zabrániť tomu, aby sa dostali do nesprávnych rúk a boli použité na škodlivé účely. Dilema položiek s dvojakým použitím vyplýva z ich potenciálu na použitie pre dobro aj zlo. Na jednej strane môže obchod s týmito predmetmi podporiť rozvoj technológií, ktoré sú prospešné pre spoločnosť. Na druhej strane, tieto isté technológie možno použiť na vytvorenie ničivých zbraní, ktoré predstavujú vážnu hrozbu pre globálnu bezpečnosť. To vytvára výzvu pre vlády a medzinárodné organizácie, ktoré musia vyvážiť potrebu podpory rozvoja prospešných technológií s potrebou zabrániť šíreniu zbraní hromadného ničenia.

Tovary dvojakého použitia predstavujú zložitý problém, ktorý nemá jednoduché riešenie. Vlády a medzinárodné organizácie musia starostlivo zvážiť potenciálne prínosy a riziká týchto položiek a snažiť sa nájsť rovnováhu, ktorá podporí vývoj prospešných technológií a zároveň zabráni šíreniu zbraní hromadného ničenia.

Cieľom diplomovej práce je poskytnúť návod, ktorý by malým a stredným podnikom pomohol lepšie sa orientovať v komplexnom systéme obchodu s tovarom dvojakého použitia a minimalizovať riziká spojené s nesprávnym obchodovaním s týmto druhom tovaru. Parciálnym cieľom diplomovej práce je navrhnúť spôsoby ako predchádzať zneužívaniu tovarov dvojakého použitia. Ďalším cieľom diplomovej práce je zameranie na malé a stredné podniky a poskytnutie im usmernení a informácií týkajúcich sa exportu tovarov dvojakého použitia. Práca navrhuje manuál exportu tovarov dvojakého použitia pre malé a stredné podniky, ktorý obsahuje pokyny a požiadavky týkajúce sa obchodovania s týmto druhom tovaru. Práca je rozdelená do 5 kapitol. Prvá kapitola sa venuje teoretickému vymedzeniu

pojmu tovarov dvojakého použitia, dileme, ktorá je s týmito tovarmi spojená, legislatívnej úprave, názorom odborníkov a súčasnému stavu v zahraničí. V druhej kapitole sa charakterizuje cieľ práce a jednotlivé parciálne ciele. V tretej kapitole je charakterizovaná metodika práce, v ktorej sú uvedené jednotlivé výskumné postupy. Štvrtá kapitola sa zaoberá súčasným stavom obchodu s tovarmi dvojakého použitia, manuálu exportu tovarov dvojakého použitia malými a strednými podnikmi. V štvrtej kapitole sú uvedené aj riešenia na ochranu pred zneužitým tovarov dvojakého použitia. Piata kapitola je venovaná diskusii.

1 Súčasný stav riešenej problematiky doma a v zahraničí

V prvej časti diplomovej práce sa venujeme vymedzeniu základných pojmov, ktoré sú relevantné pre prácu. Definície pojmov sú dôležité pre správne pochopenie problematiky tovarov dvojakého použitia a legislatívy, ktorým sa práca venuje. V jednotlivých podkapitolách sme sa zamerali na aspekty využitia tovarov dvojakého použitia a ich reguláciu.

V práci spomíname definície tovarov dvojakého použitia, teda tovarov, ktoré môžu byť použité nielen na civilné, ale aj na vojenské účely. Zmieňujeme existujúcu legislatívu týkajúcu sa tovarov dvojakého použitia, vrátane medzinárodných dohôd a dohovorov, ktoré majú za cieľ ich kontrolu a reguláciu. Skúmame rôzne perspektívy a stanoviská odborníkov z oblasti obchodu, zahraničnej politiky, bezpečnosti a iných relevantných odvetví.

V práci sa venujeme aj etickej dileme, ktorá je spojená s tovarmi dvojakého použitia, kde sme analyzovali rôzne argumenty týkajúce sa morálneho a etického hľadiska obchodu s takýmito tovarmi. Vzhľadom na aktuálnu situáciu na Ukrajine sme do práce zahrnuli stanoviská a vyjadrenia zodpovedných rezortov a príklady zo zahraničia, ktoré sa týkajú vývozu tovarov dvojakého použitia. Je dôležité správne pochopiť jednotlivé podkapitoly v prvej časti diplomovej práce, pretože tieto informácie sú základom pre celkové pochopenie problematiky tovarov dvojakého použitia.

1.1 Vymedzenie základných pojmov

Dvojaké použitie znamená to, že určitú činnosť alebo určitý predmet možno použiť minimálne dvoma spôsobmi. To je prípad takmer všetkého, čo bolo navrhnuté alebo vyvinuté, týka sa to však aj predmetov, ktoré nie sú vyrobené človekom, ako sú produkty prírody (bylinky, nerasty a podobne). Takmer každý výrobok a mnohé prírodné produkty je možné aplikovať dvojakým alebo dokonca viacnásobným spôsobom. Dvojité alebo viacnásobné spôsoby použitia nie sú vždy zámerom výrobcu (Bruggen, 2011).

Tovary s dvojakým použitím predstavujú tovary, ktoré sú určené na civilné použitie, avšak v nesprávnych rukách by sa mohli použiť na potláčanie ľudských práv, či na spustenie teroristických útokov. Tieto tovary môžu byť v rôznych podobách od dronov až po chemikálie. Tovary dvojakého použitia môžu zlepšiť a uľahčiť životy ľudí ale môžu byť zneužitú. Autoritárske režimy ich môžu použiť na udržanie vlastnej kontroly nad krajinou a teroristické skupiny by ich mohli použiť na útoky (Európsky parlament, 2021).

Zaujímavým fenoménom vo vedných odboroch je náhoda. Väčšina vedcov a inžinierov netrávi veľa času premýšľaním o neúmyselných alebo neočakávaných vedľajších účinkoch, ktoré sa môžu vyskytnúť pri používaní ich produktov (Andel 1994). Ešte menej myslia na zamýšľané zneužitie. Upozorňovať vedcov, inžinierov a iných výrobcov na možné zneužitie ich myšlienky, vynálezu, produktu je hlavným cieľom politiky dvojakeho použitia.

Podľa Pustovita a Williamsa (2008) v diskusii o syntetickej biológii sa vnímajú dva hlavné prístupy k technológii dvojakeho použitia: anglo-americký pragmatický prístup a kontinentálny metafyzický prístup. Podľa autorov sú tieto prístupy založené na odlišnom chápaní technológie. Anglo-americký prístup súvisí s pojmom technológie ako sledu procesov a operácií zameraných na produkty s potrebnými a užitočnými vlastnosťami pre ľudí. Druhý prístup chápe technológie ako využitie organizovaných znalostí na dosiahnutie praktických cieľov systémami strojov a ľudí. Anglo-americký prístup je podľa nich zameraný na konkrétne technológie a kontinentálny prístup aj na úlohu a zámery ľudí.

Koncept dvojakeho použitia, ktorý je v často spomínaný v súčasných diskusiách, sa týka civilných produktov a technológií, ktoré možno použiť tak na prospešné ako aj na škodlivé účely. Ako sme už spomínali táto možnosť dvojitého využitia produktov a vedomostí je možná takmer so všetkým, čo je navrhnuté alebo vyrobené. V súčasnej situácii sa však najdôležitejšia aplikácia konceptu dvojakeho použitia týka zbraní hromadného ničenia, resp. vojenského materiálu (Bruggen, 2011).

Ak je východiskovým bodom vojenská oblasť, dvojaké použitie naznačuje, že nový technologický vývoj vo vojenskej oblasti je užitočný aj na nevojenské účely. V histórii môžeme nájsť niekoľko známych príkladov tohto vedľajšieho efektu vojenskej technológie. Vedľajšie produkty zahŕňajú rôzne oblasti, ako sú zdroje energie, ochranné odevy, komunikácie, palivá, pozorovanie počasia a displeje. Na základe zámeru vedcov, inžinierov a výrobcov je možné urobiť určité rozdiely, keď sa tovar, činnosť alebo prírodný produkt deklaruje ako dvojaké použitie (Meunier, 2019).

Podľa Bruggena (2011) označenie dvojakeho použitia by sa nemalo určovať len podľa biologických, chemických alebo fyzikálnych vlastností, ale aj spôsobom použitia technológie. Forge (2009) uvádza, že musí existovať určitá hrozba vyrobiť alebo použiť improvizovanú zbraň aby bola položka označená ako dvojaké použitie. Forge taktiež spomína, že hrozby prichádzajú a odchádzajú. Technológia alebo výrobok, ktorý je dnes označený ako dvojaké použitie, nemusí byť v budúcnosti takýmto problémom. Potrebné je väčšie povedomie o možnom dvojakom použití materiálov, výskumu alebo technológii ale nedôvera nemôže byť štandardným postojom (KNAW, 2009).

Fink (2004) hovorí vo svojej správe pre radu pre výskum národných akadémií, že dvojaký výskum záujmu je výskum, od ktorého možno očakávať, že poskytne znalosti, produkty alebo technológie, ktoré by mohli priamo zneužiť iní. Bruggen (2011) tvrdí, že problém dvojakého použitia nastáva, keď od výskumu, technológie alebo produktu možno očakávať, že by mohli byť nesprávne aplikované, teda existuje rozpoznateľná hrozba a nezanedbateľná možnosť zneužitia. Môže to mať vážne dôsledky pre spoločnosť, verejné zdravie, vedu, bezpečnosť, rastliny, poľnohospodárstvo, zvieratá, životné prostredie.

1.2 Dilema dvojakého použitia

O dileme dvojakého použitia hovoríme vtedy keď tie isté poznatky, tovary, materiály možno použiť na vykonanie dobra alebo ich zneužiť a nie je jasné, ako zabrániť zneužitiu bez toho, aby sme sa vzdali prospechu. Zneužitie predstavuje akýkoľvek neetický zámer v civilnom alebo vojenskom prostredí (Miller a Selgelid, 2007).

Dilema dvojakého použitia bola prvýkrát zaznamenaná pri objave procesu syntézy a hromadnej výroby amoniaku, ktorý spôsobil revolúciu v poľnohospodárstve s modernými hnojivami, ale viedol aj k vytvoreniu chemických zbraní počas 1. svetovej vojny. Táto dilema je vo vedných odboroch známa už dlho. Viedla k medzinárodným dohovorom a zmluvám vrátane Dohovoru o chemických zbraniach a Zmluvy o nešírení jadrových zbraní (Bruggen, 2011).

Výskum dvojakého použitia je podľa definície morálne problematický. Na jednej strane takýto výskum prináša výhody a na druhej strane existuje riziko zneužitia štátmi, teroristickými skupinami a podobne. Dilema dvojakého použitia zasahuje viaceré odbory. Dôsledkom tejto skutočnosti je, že myšlienky, technológie, tovary, ktoré majú prínos v odboroch majú dvojaké použitie, môžu byť preto použité na prospech ľudstva a v nesprávnych rukách by mohli byť zneužitú. Táto dilema je etická tak pre vynálezcu, ako aj pre vlády štátov, ktoré majú právomoc pomáhať alebo brániť vynálezcovi pri práci (Miller a Selgelid, 2007).

Je to etická dilema hlavne z toho dôvodu že zámer má dobrý charakter avšak môže spôsobiť aj škodu. Pre vynálezcu je to hlavne etická dilema nie z dôvodu, že by sa zameriaval na niečo iné ako dobrý výsledok. Dilema nastáva z dôvodu potenciálneho konania druhých. Ostatné osoby alebo vlády štátov by mohli ukradnúť výsledky práce vynálezcu a použiť ich na škodlivé účely. Škodlivé účely môžu zahŕňať bioterorizmus, biologickú vojnu ale aj vydieranie za účelom finančného zisku (Miller a Selgelid, 2007).

V nie až tak dávnej minulosti sa niekoľko vlád snažilo vyvinúť zbrane hromadného ničenia, ktoré zahŕňali aj biologické zbrane, a v niektorých prípadoch ich aj naozaj použili. Použitie horčičného plynu nemeckými a britskými armádami v 1. svetovej vojne a zhodenie atómových bômb na Hirošimu a Nagasaki americkým letectvom v 2. svetovej vojne. V Sovietskom zväze v rokoch 1946 až 1992 bol rozsiahly program biologických zbraní a použitie chemických látok proti Kurdom režimom Saddáma Husajna v roku 1988 boli práve takýmito prípadmi (Miller a Selgelid, 2007).

Za väčšiu hrozbu zo strany teroristických skupín sú považované biologické zbrane ako jadrové, pretože sú na ich výrobu dostupnejšie prostriedky avšak to neznamená, že ich použitie je menej závažné ako pri jadrových. Malý počet živočíšnych, rastlinných a ľudských škodlivých látok je možné ľahko získať z prírody a teroristi s minimálnym vzdelaním v danej oblasti by ich mohli použiť na spôsobenie prírodných alebo aj ekonomických škôd. Niektoré výskumy v biologických vedách majú potenciál spôsobiť veľké škody ako aj veľké dobro (Miller a Selgelid, 2007).

Existuje množstvo jednotlivcov, politických, náboženských skupín a vlád pripravených, ochotných a schopných využiť výskum na spôsobenie škody a nie na robenie dobra. Okrem toho niekoľko vedcov zo západných krajín sa pridalo na stranu autoritárskych štátov s programami výroby zbraní hromadného ničenia. Jedným z nich bol aj Dr. Abdul Qadeer Khan, ktorý sa pripojil a z veľkej časti založil pakistanský program jadrových zbraní po tom, čo pracoval pre Urenco¹ v Holandsku. Frans van Anraat taktiež z Holandska išiel do Iraku, aby pomohol programu Saddáma Husajna na výrobu yperitu. Ďalej došlo k niekoľkým pokusom o činy bioterorizmu zo strany Aum Shinrikyo v Japonsku, ktorý sa pokúsili získať a použiť antrax a botulotoxín. Al-Káida sa pokúsila získať a použiť antrax. Ďalším príkladom sú antraxové útoky v Spojených štátoch amerických (USA) v roku 2001, pri ktorých bol skutočne použitý antrax. Po útokoch z 11. septembra 2001 v USA sa terorizmus všeobecne považuje za skutočnú hrozbu, najmä pre obyvateľstvo západných krajín (Miller a Selgelid, 2007).

Aby sme niečo mohli považovať za dilemu dvojakého použitia musí existovať potenciálna alebo skutočná hrozba, že niekto chce výsledky výskumu použiť nesprávne. Samozrejme pôvodný výskumník nemusí predvídať čo zamýšľa sekundárny používateľ (Miller a Selgelid, 2007).

¹ Urenco je medzinárodná spoločnosť, ktorá je dodávateľom služieb a produktov pre civilný jadrový priemysel.

Dilema dvojakého použitia je dilemou pre výskumníkov ale týka sa aj súkromných a verejných inštitúcií vrátane univerzít, ktoré financujú alebo inak umožňujú výskum. Táto dilema je ešte dôležitejšia v prípade univerzitných výskumníkov a pre univerzity vzhľadom na ich záväzky voči takým hodnotám, ako je akademická sloboda a neobmedzené šírenie výsledkov výskumu a taktiež pre súkromné spoločnosti vzhľadom na ich záväzok slobodného podnikania. Všeobecne sa dilema dvojakého použitia týka jednotlivých skupín, v prospech ktorých sa daný výskum vykonáva. V kontexte čoraz viac globalizovaného sveta sa dilema dvojakého použitia stala dilemou pre medzinárodné orgány, ako je Organizácia Spojených Národov (OSN) (Miller a Selgelid, 2007).

Dilema dvojakého použitia môže byť nemorálneho charakteru napriek tomu, že nie je nezákonná. Dilema dvojakého použitia sa týka aj ľudského zdravia, pretože zneužitie jednotlivých látok môže mať fatálny dopad na ľudské zdravie. Nemal by sa vykonávať výskum dvojakého použitia, pri ktorom je vysoká pravdepodobnosť, že spôsobí značné straty na ľudských životoch (Miller a Selgelid, 2007).

Pri dileme dvojakého použitia sa zvažujú proti sebe hľadisko možného zneužitia a dobrého využitia výskumu alebo produktu. Je dôležité mať na pamäti možnosť kreatívnych riešení, ktoré túto dilemu obchádzajú. V určitých prípadoch by sa však otázka cenzúry nemala brať na ľahkú váhu, ale kontrola nad šírením informácií predstavuje hrozbu pre samotnú slobodu prejavu. Všeobecne sa zastáva názor, že šírenie informácií je nevyhnutné pre vedecký pokrok. Medzi vedcami je všeobecne rozšírené presvedčenie, že vedomosti sú samy o sebe dobré. Utajovanie alebo vládna kontrola nad vedou sú v rozpore s tým, čo veda vlastne je. Robert Oppenheimer (1953), ktorý poskytol vedecké vedenie projektu Manhattan a vyrobil prvé atómové zbrane v USA sa vyjadril že, utajenie alebo kontrola zasahuje až do samotného koreňa toho, čo je veda a na čo veda je.

Z tohto hľadiska je problematická aj autocenzúra. Existujú však aj argumenty proti cenzúre. Hlavným z nich je vedecký pokrok, pre ktorý je nevyhnutná sloboda šírenia. Ian Ramshaw (2007) tvrdí, že na cenzúru je už neskoro. Dnes už existuje veľa nebezpečných informácií pre každého, kto chce spôsobiť veľkú škodu, takže zavedenie cenzúry teraz, ho už nemôže zastaviť. Skutočnosť, že v publikovanej literatúre je už veľa nebezpečných informácií však neznamená, že by sme nemali venovať pozornosť nebezpečenstvám budúcich informácií.

Ústrednými hodnotami akademického výskumu je hľadanie vedomostí a zdieľanie informácií zatiaľ čo priemyselný výskum je motivovaný snahou o zisk. Má to niekoľko dôsledkov. Jedným z nich je, že priemyselné objavy sú často držané v tajnosti a nie sú

zdieľané s akademickou komunitou. Znamená to, že je menšia informovanosť verejnosti o objavoch a menšia verejná kontrola miery, do akej je príslušný výskum nebezpečný (Resnik, 2005).

Ďalším dôvodom na znepokojenie je, že súkromný výskum nepodlieha rovnakému dohľadu prostredníctvom inštitucionálnych etických komisií, ako ten, ktorý prebieha na univerzitách. Slobodné podnikanie je ekonomicky významné, ale keďže spoločnosť môže byť ohrozená nebezpečným priemyselným výskumom je potrebný väčší dohľad. Je však potrebné zabezpečiť pri výskume s dvojakým použitím a šírením výsledkov výskumu s dvojakým použitím, minimálne školiace alebo vzdelávacie programy (Miller a Selgelid, 2007).

Podľa Bezuidenhouta (2013) je etika dvojakého použitia zaujímavou témou pretože v súčasnosti sa jej venuje príliš veľa pozornosti, ale aj príliš málo. Etika dvojakého použitia je rozširujúcim sa študijným odborom hlavne zo Západu. Od roku 2001 medzinárodné organizácie ako sú OSN a Medzinárodný Červený kríž vyzývajú na lepšie vzdelávanie administratívnych pracovníkov, lekárov, vedcov a iných ohľadne poznatkov, materiálov a tovarov, ktoré môžu mať dvojaké použitie.

Národná rada pre výskum USA tvrdila, že je rozumné aby existovala globálna sieť informovaných zapojených vedcov, ktorí sú schopní rozpoznať, keď sa znalosti či technológie používajú nevhodne, alebo so zámerom spôsobiť škodu. Národná vedecká poradná rada pre biologickú bezpečnosť (NSABB) tvrdí, že zvýšené povedomie je nevyhnutné pre efektívny systém dohľadu aby vedci prevzali zodpovednosť za potenciál dvojakého využitia svojej práce (Bezuidenhout a Rappert, 2012). Ehni (2008) tvrdí, že problém dvojakého použitia môže vyriešiť iba zmiešaná autorita, ktorú bude tvoriť vedecká komunita spolu s vládnyimi orgánmi.

Väčšina diskusií o dvojakom použití sa odohrala v Spojenom kráľovstve, USA a malý počet ďalších vo vyspelých západných krajinách. Mnohé laboratória po celom svete majú však odlišné pracovné podmienky. Laboratória v rozvojových krajinách bojujú často s problémami, ktoré siahajú od nedostatku základného financovania zariadení až po nespôľahlivé dodávky elektriny. Tieto krajiny, ktoré čelia potravinovej neistote so značnými zdravotnými problémami a bezpečnostným problémom môžu vnímať negatívne dôsledky svojej práce v úplne inom svetle ako ich západní kolegovia. Tieto krajiny nemajú vytvorené štruktúry a vzhľadom na krízy v oblasti verejného zdravia tu prevažuje riziko straty financií nad akoukoľvek hrozbou terorizmu, a teda aj nad vnímaním rizika dvojakého použitia (Bezuidenhout a Rappert, 2012).

V súčasnosti teda etické vzdelávanie ohľadne dvojakého použitia v rozvojových krajinách často zostáva z veľkej časti na zahraničných finančných agentúrach alebo záujmových skupinách. Napriek týmto rozdielnym pracovným podmienkam je potrebné však poznamenať, že výskum v týchto laboratóriách by sa nemal nevyhnutne považovať za neetický alebo nebezpečný. Vedci si skôr našli inovatívne spôsoby obchádzať obmedzenia svojho prostredia a produkovať vysokokvalitný výskum (Bezuidenhout a Rappert, 2012).

1.3 Legislatívna úprava

V súčasnosti manipuláciu s tovarmi dvojakého použitia upravuje táto legislatíva:

- Zákon 39/2011 Z. z. z 2. februára 2011 o položkách s dvojakým použitím a o zmene zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 145/1995 Z. z. o správnych poplatkoch v znení neskorších predpisov
- Nariadenie európskeho parlamentu a rady (EÚ) 2021/821 z 20.mája 2021, ktorým sa stanovuje režim Únie na kontrolu vývozov, sprostredkovania, technickej pomoci, tranzitu a transferu položiek s dvojakým použitím
- Odporúčanie komisie (EÚ) 2021/1700 z 15.septembra 2021 o interných programoch dodržiavania pravidiel, pokiaľ ide o kontroly výskumu zahŕňajúceho položky s dvojakým použitím podľa nariadenia Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2021/821, ktorým sa stanovuje režim Únie na kontrolu vývozov, sprostredkovania, technickej pomoci, tranzitu a transferu položiek s dvojakým použitím

Predmetom zákona 39/2011 je:

- a) pôsobnosť orgánov štátnej správy na kontrolu vývozu, prepravy, sprostredkovania a tranzitu položiek s dvojakým použitím,
- b) podmienky vývozu položiek s dvojakým použitím,
- c) povinnosti vývozcu, sprostredkovateľa, vlastníka alebo iného užívateľa položiek s dvojakým použitím,
- d) podmienky poskytovania sprostredkovateľskej služby týkajúcej sa položiek s dvojakým použitím,
- e) podmienky vydania medzinárodného dovozného certifikátu (ďalej len „dovozný certifikát“),
- f) podmienky poskytovania technickej pomoci,

- g) podmienky prepravy položiek s dvojakým použitím v rámci členských štátov Európskej únie (ďalej len „členský štát“),
- h) výkon kontroly vývozu, prepravy, sprostredkovania a tranzitu položiek s dvojakým použitím,
- i) priestupky a iné správne delikty na úseku vývozu, prepravy a sprostredkovania položiek s dvojakým použitím.

Cieľom nariadenia európskeho parlamentu a rady (EÚ) 2021/821 z 20.mája 2021, ktorým sa stanovuje režim Únie na kontrolu vývozov, sprostredkovania, technickej pomoci, tranzitu a transferu položiek s dvojakým použitím je zabezpečiť, aby Únia a jej členské štáty v oblasti položiek s dvojakým použitím v plnej miere zohľadnili všetky relevantné aspekty. Posilňuje usmernenia týkajúce sa zodpovedných postupov, ktoré sa majú poskytnúť vývozcom, najmä malým a stredným podnikom, avšak bez toho, aby sa narušila globálna konkurencieschopnosť vývozcov položiek s dvojakým použitím alebo pridružených odvetví alebo akademickej obce, ktorí majú bydlisko alebo sú usadení v členskom štáte (Nariadenie európskeho parlamentu a rady (EÚ) 2021/821).

Odporúčanie komisie (EÚ) 2021/1700 z 15.septembra 2021 o interných programoch dodržiavania pravidiel nadväzuje na nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2021/821, ktorým sa stanovuje režim Únie na kontrolu vývozov, sprostredkovania, technickej pomoci, tranzitu a transferu položiek s dvojakým použitím. Toto odporúčanie poskytuje rámec na pomoc organizáciám a pracovníkom zodpovedným za dodržiavanie súladu s cieľom identifikovať, riadiť a zmierňovať riziká spojené s kontrolami vývozu položiek s dvojakým použitím a uľahčiť dodržiavanie príslušných zákonov a iných právnych predpisov EÚ a členských štátov. Poskytuje rámec na podporu príslušných orgánov členských štátov pri vypracúvaní osobitných osvetových programov, ako aj pri posudzovaní rizík súvisiacich s výskumnými činnosťami pri výkone ich zodpovednosti za rozhodovanie o vývozných povoleniach na položky s dvojakým použitím uvedené v prílohe I k nariadeniu (EÚ) 2021/821 (Odporúčanie komisie (EÚ) 2021/1700).

Nariadenie rady (ES) č. 428/2009 z 5. mája 2009, ktorým sa stanovuje režim Spoločenstva na kontrolu vývozov, prepravy, sprostredkovania a tranzitu položiek s dvojakým použitím. Nariadenie ustanovuje pravidlá pre dovoz a vývoz tovarov dvojitého použitia, ktoré sú upravené v zozname regulovaných tovarov dvojitého použitia. Položky s dvojakým použitím by mali podliehať efektívnej kontrole v prípade ak sa vyvážajú z Európskeho spoločenstva (Nariadenie rady (ES) č. 428/2009).

Nariadenie rady (EÚ) č. 267/2012 z 23. marca 2012 o reštriktívnych opatreniach voči Iránu, ktorým sa zrušuje nariadenie (EÚ) č. 961/2010. Reštriktívne opatrenia predstavujú ďalšie obmedzenia v obchodovaní s tovarom a technológiami dvojakým použitím, ako aj v oblasti kľúčových zariadení a technológií, ktoré by sa mohli použiť v petrochemickom priemysle (Nariadenie rady (EÚ) č. 267/2012).

Nariadenie Rady (EÚ) 2022/328 z 25. februára 2022, ktorým sa mení nariadenie (EÚ) č. 833/2014 o reštriktívnych opatreniach s ohľadom na konanie Ruska, ktorým destabilizuje situáciu na Ukrajine. Toto nariadenie zakazuje priamo alebo nepriamo predávať, dodávať, presúvať alebo vyvážať tovar a technológie s dvojakým použitím bez ohľadu na to, či majú pôvod v Únii, akejkoľvek fyzickej alebo právnickej osobe, subjektu alebo orgánu v RF alebo na použitie v RF (Nariadenie Rady (EÚ) 2022/328).

V súčasnosti existuje viacero medzinárodných dohôd, ktoré regulujú problematiku medzinárodného obchodu s produktmi dvojakého použitia. Dôležitou zmluvou, ktorá vstúpila do platnosti v roku 1970 je zmluva upravujúca šírenie nekonvenčných, nukleárných zbraní. Táto rozdeľuje štáty medzinárodného spoločenstva do dvoch skupín. Prvú skupinu tvoria krajiny vlastniace nukleárne zbrane a druhú skupinu ostatné krajiny, ktoré ich nevlastnia. Podľa zmluvy je povinnosťou krajín disponujúcich nukleárnymi zbraňami nepodieľať sa na ich šírení a krajiny druhej skupiny majú povinnosť nesnažiť sa o ich získanie. Možnosť vyvíjať nukleárne programy pre energetické účely majú všetky štáty (Shelton, 2009).

Zmluva o obchode so zbraňami (ATT). V Zmluve o obchode so zbraňami sú ukotvené pravidlá, ktoré majú zastaviť prísun zbraní do štátov, v ktorých môžu byť použité na páchanie vojnových zločinov, zločinov proti ľudskosti, alebo závažných porušení ľudských práv. Krajiny, ktoré sa zaviazali k plneniu Zmluvy (medzi tieto krajiny patrí aj SR), musia objektívne zhodnotiť či existuje riziko, že by jednotlivé zbrane mohli byť použité na páchanie zločinov proti ľudským právam (Amnesty Slovakia, 2014).

Zmluva o fungovaní EÚ články 36 a 346. Článok 36 Zmluvy o fungovaní EÚ hovorí, o jednotlivých opatreniach na ochranu verejného zdravia, bezpečnosti a morálky. Tento článok ustanovuje, že v prípade ak by bolo potrebné prijať opatrenia na ochranu týchto záujmov, môžu sa uplatniť výnimky z pravidiel voľného pohybu tovaru, ktorý je v rámci EÚ. V prípade ak existuje riziko pre verejné zdravie, bezpečnosť alebo morálku, sa môžu uplatniť obmedzenia na voľný pohyb tovaru v rámci EÚ. Článok 346 spomínanej zmluvy hovorí o bezpečnosti a obrane. Článok ustanovuje, že ak sú záujmy bezpečnosti a obrany ohrozené, môžu sa uplatniť výnimky z pravidiel voľného trhu a verejného obstarávania v

rámci EÚ. To znamená, že v prípade ak existuje riziko pre bezpečnosť a obranu, môžu sa uplatniť obmedzenia na voľný pohyb tovaru v rámci EÚ a verejné obstarávanie (Zmluva o fungovaní EÚ).

Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2009/43/ES zo 6. mája 2009 o zjednodušení podmienok pre transfery výrobkov obranného priemyslu v rámci Spoločenstva. Cieľom smernice je zjednodušiť a zharmonizovať postupy pre transfer výrobkov obranného priemyslu medzi jednotlivými členskými štátmi, aby sa zabezpečila väčšia efektívnosť a zlepšila ochrana citlivých informácií (Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2009/43/ES).

Spoločná pozícia Rady 2008/944/SZBP z 8. decembra 2008, ktorou sa vymedzujú spoločné pravidlá upravujúce kontrolu vývozu vojenskej technológie a materiálu. Spoločná pozícia Rady stanovuje kritériá na hodnotenie, či je export vojenskej technológie a materiálu v súlade s bezpečnostnými a obrannými záujmami EÚ. Kritériá zahŕňajú aj dodržiavanie medzinárodného práva, rešpektovanie ľudských práv a stabilizáciu regiónov (Spoločná pozícia Rady 2008/944/SZBP).

Ďalším z nástrojov, ktorý dopĺňa zmluvu upravujúcu šírenie nekonvenčných, nukleárnych zbraní je Zanggerov výbor. Výbor sa takiež zaoberá odklonom exportovaných nukleárnych položiek z mierového použitia k nukleárnym zbraniam (Zangger Committee). Ďalšími dôležitými zmluvami sú Dohovor o chemických zbraniach a Dohovor o biologických a toxických zbraniach. Dohovor o chemických zbraniach zakazuje členským štátom akékoľvek angažovanie sa v aktivitách zakázaných podľa dohovoru (OPCW, 2019). Obsahuje zoznam chemikálií zaradených do troch skupín podľa účelu. Podľa zaradenia do jednotlivých skupín závisia možnosti vyrábať a exportovať tieto chemikálie. Dohovor o biologických a toxických zbraniach nariaďuje odstránenie existujúcich biologických zbraní a zakazuje skladovanie, vývoj alebo používanie biologických a toxínových zbraní (Evan, Hays 2006).

V roku 1949 bol založený koordinačný výbor pre kontrolu vývozu tovaru strategického významu (COCOM), ktorý bol ekonomickým doplnkom NATO. Bola to jedna z prvých medzinárodných dohôd o regulácii vývozu tovaru s dvojakým použitím. Cieľom COCOM bolo zabezpečiť, aby prostredníctvom obchodu nezískal Sovietsky zväz a jeho spojenci prístup k vojenským technológiám a materiálom. Tento cieľ sa uskutočňoval prostredníctvom koordinácie exportnej politiky členských krajín COCOM. Rozhodnutia COCOM boli prijaté kolektívne. Členské krajiny boli ponechané, aby uzákonili legislatívu v súlade s cieľmi COCOM podľa vlastného uváženia a zabezpečili jej jednostranné

presadzovanie. COCOM vydržal až do roku 1993 neskôr sa pretransformoval na Wassenaarské usporiadanie (WA) v roku 1995 v súčasnosti združuje 41 krajín. WA sa zaoberá širokým spektrom konvenčných zbraní a tovaru dvojakého použitia. Podstatou činnosti Wassenarského usporiadania je medzinárodná výmena informácií o medzinárodnom obchode so strategickým tovarom. SR od roku 1994 patrí do Austrálskej skupiny. Austrálska skupina predstavuje multilaterálny režim kontroly vývozu. Bola založená v roku 1985 po použití chemických zbraní Irakom. Austrálska skupina pomáha členským štátom identifikovať vývozy, ktoré je potrebné kontrolovať na to aby sa neprispievalo k šíreniu chemických a biologických zbraní (Jones, 2021).

Režim kontroly raketových technológií (MTCR) bol založený v roku 1987. Jeho cieľom je obmedziť šírenie rakiet, ktoré sa dajú využiť ako zbrane hromadného ničenia. MTCR má v súčasnosti 35 členských krajín, ktoré súhlasili s koordináciou svojich vnútroštátnych kontrol (Arms Control Association, 2021).

1.4 Názory na tovary dvojakého použitia

Wimmer (2010) vidí v tovaroch dvojakého použitia reálnu hrozbu. Tvrdí, že v mnohých prípadoch to nie je také jednoznačné v iných prípadoch je to hneď badateľné riziko. Fletcher (2010) si myslí, že existujú určité prostriedky, ktoré možno použiť na minimalizáciu rizík avšak tvrdí, že vždy tu bude potenciál pre negatívne účely. Katze (2011) si je istý, že hrozba je skutočná pretože mnohé biologické látky môžu ľuďom ublížiť a vždy tu bude hrozba, že ich niekto použije nesprávne. Kasper (2011) vníma tovary dvojakého použitia ako veľmi širokú škálu. V tej sa nájdu také, ktoré na prvý pohľad nespôsobia žiadnu škodu, avšak niekto s dostatočnými vedomosťami ich môže pretvoriť a potenciálne zneužiť.

Kaplan (2011) tvrdí, že akákoľvek znalosť zdanlivo bezpečná môže byť zničujúca ak sa vloží do série iných informácií. Tucker (2011) sa vyjadril, že v prípade jadrovej fyziky vedci zistili, že ich práca má bezpečnostné dôsledky pri výbuchu atómovej bomby. Vaseashta (2018), ktorý je profesorom nanotechnológie na akadémii v Moldavsku sa v rozhovore pre Risk Group vyjadril, že hrozbu vidí v tom, že informácie voľne dostupné na internete môžu slúžiť na vytvorenie technológií dvojakého použitia. V rozhovore tiež spomína možnosť využitia myšlienky niekoho iného na účel, o ktorom autor vôbec neuvažoval.

Selgelid (2007) tvrdí, že pri samokontrole vytvárania tovarov dvojakého použitia vidí problém v tom, že mnohí vedci by dávali prednosť svojim záujmom (napr. postup v kariére)

pred zabránením hrozby nesprávneho použitia. Aiken (2006) sa domnieva, že samoregulácia nie je dostatočne účinná a akýkoľvek výskum bude publikovaný bez akejkoľvek kontroly dvojakého použitia. Z tohto dôvodu je nevyhnutná kontrola zvonka.

Bruggen (2011) vyjadril názor, že pre posudzovanie dvojakého použitia sú dôležité tieto faktory:

- Po prvé, dôležitá je spolupráca vedcov s členmi bezpečnostnej komunity nakoľko pre kontrolu dvojakého použitia potrebujú mať prístup k informáciám pričom niektoré z nich môžu byť utajené.
- Po druhé, pre rozhodovanie o dvojakom použití je dôležitá rovnováha medzi slobodnou a otvorenou výmenou vedeckého výskumu a ochranou spoločnosti pred poškodením.
- Po tretie, transparentnosť kritérií a postupov používaných na hodnotenie výskumu s dvojakým použitím.
- Po štvrté, preskúmanie dvojakého použitia musí byť komplexné. Nemalo by sa obmedzovať na špecifické oblasti výskumu. Musí zahŕňať všetky oblasti výskumu ako je virológia, mikrobiológia, chémia, fyzika, genomika, farmakológia, medicína, inžinierstvo a informatika. Dokonca aj spoločenské vedy, ako je antropológia a psychológia, môžu vyvolať obavy z dvojakého použitia.

Vedci si musia dobre uvedomovať potenciálne prospešné a škodlivé účinky svojej práce a preto musia podporovať kultúru spoločnej zodpovednosti pri vytváraní politík týkajúcich sa výskumu dvojakého použitia (Resnik a Shamoo, 2005).

Vedci musia podniknúť kroky, ktoré zabránia zneužitiu výskumu na podporu kultúry spoločnej zodpovednosti by mali začleniť poskytovanie dvojakého použitia do svojich etických kódexov (Somerville a Atlas, 2005). Rappert (2004) tvrdí, že niektoré spoločnosti riešili vo svojich etických kódexoch otázky ohľadne dvojakého použitia avšak týchto spoločností je veľmi málo a je potrebné sa zamerať na túto oblasť.

Dodatočná vládna regulácia podľa Bruggena (2011) bude potrebná ak vedci nepodniknú kroky pre fungovanie samoregulácie. To predpokladá, že sa zaviažu rozvíjať účinné politiky dvojakého použitia a kultúru spoločnej zodpovednosti. Podľa Resnika (2010) jednou zo znepokojujúcich možností je, že nedávny vývoj v biologických vedách môže umožniť vývoj novej generácie obzvlášť nebezpečných biologických zbraní. Počas posledného desaťročia bol problém výskumu, vedy a technológie dvojakého použitia jednou

z najdiskutovanejších otázok v oblasti vedeckej politiky a bol obzvlášť kontroverznou témou.

Technológia dvojakého použitia nie je ale nevyhnutne dôvod na obavy. Naopak, tento druh technológie sa niekedy považoval za žiaduci z hľadiska politikov. Politici sa ale napriek tomu obávali exportu takýchto technológií do krajín protivníka. V súčasných diskusiách sa výraz dvojité použitie zvyčajne používa na označenie výskumu, vedy a techniky, ktoré možno použiť na dobré aj zlé účely (Bruggen, 2011).

Hoci takmer všetko môže mať viacero využití súčasná diskusia sa primárne zaoberajú zlými účelmi a najčastejšie ide najmä o zbrane hromadného ničenia teda tam, kde by boli následky zlomyseľného použitia najzávažnejšie. Hlavnými účastníkmi diskusií o zodpovednosti vedcov a iných aktérov výskumu s dvojakým použitím boli hlavne vedci a bezpečnostní experti. Výrazne chýbal najmä hlas etikov, pretože dilemma dvojakého použitia je zo svojej podstaty etická. Hovorenie o prospešnom a zlomyseľnom, alebo dobrom a zlom je podstatou etiky (Miller a Selgelid, 2007).

Selgelid (2010) nesúhlasí s tým, že vedci by mali byť zbavení zodpovednosti za dôsledky svojho výskumu. Tvrdí, že ak niekto predvída, že jeho práca bude pravdepodobne použitá spôsobmi, ktoré budú viac škodlivé ako užitočné, potom by mal byť za ňu aj zodpovedný. Ak vedec vedome umožní niekomu druhému spôsobiť škodu mal by byť aspoň čiastočne zodpovedný za škodu, ktorá z toho vznikne. Vedci majú povinnosť zvážiť spôsoby použitia ich práce a nesú značnú zodpovednosť za škodlivé výsledky, ktoré sú predvídateľné bez ohľadu na to, či ich príslušní vedci predvídali alebo nie. Ide o to, že vedci by si mali byť vedomí a uvažovať o spôsoboch, akými sa ich práca využije. Neschopnosť predvídať predvídateľné by sa mala považovať za nedbalosť. V prípade zbraní hromadného ničenia by takáto nedbanlivosť mohla spôsobiť veľké škody.

Ak vedec vykonáva a publikuje výskum v prostredí, v ktorom nie sú zavedené adekvátne opatrenia na zabránenie zneužitia a ak niekto iný použije tento výskum na spôsobenie veľkej škody, tak by mal byť aj čiastočne zodpovedný (Reznik a Elliott, 2016). Podľa Bezuidenhouta a Rapperta (2012) deštruktívne využitie vedomostí nie je novým záujmom. Táto téma sa v dejinách vedy a vlastne aj v dejinách myslenia prehodnocovala.

Podľa Pandye (2019) rýchly pokrok a vývoj v oblasti umelej inteligencie vyvoláva problémy s dvojakým použitím a bezpečnostné riziká. Hovorí, že každý nový vynález od systémov autonómnych zbraní cez technológiu rozpoznávania tváre až po rozhodovacie algoritmy prináša dobré aj zlé veci. Každá inovácia sa môže použiť na prospešné aj škodlivé účely. Pandaya tvrdí, že dvojaká povaha technológie umelej inteligencie prináša obrovské

bezpečnostné riziká nielen jednotlivcom ale aj iným subjektom v rôznych krajinách ako sú napríklad vláda, organizácie a akademická obec. Tovary dvojakého použitia predstavujú podľa nej riziko pre budúcnosť ľudstva.

Podľa Kanetake (2019) vývoz technológií môže cieľovým krajinám priniesť výhody ale aj ich poškodiť. Ako príklad spomína export počítačového zariadenia, ktoré sa používa na zachytenie súkromnej online komunikácie. Zariadenie môže slúžiť štátnym policajným agentúram pri odhaľovaní podvodných transakcií a môže pomôcť pri predchádzaní organizovanému zločinu. Pritom však môže byť rovnaké počítačové zariadenie použité aj na potlačenie slobody prejavu, práva na súkromie a slobody a združovania v krajine. Kanetake spomína aj, že kontrola vývozu s dvojakým použitím sa v podstate vyvinula s cieľom zmierniť vojenské riziká.

1.5 Súčasná situácia v zahraničí

Vojenské úsilie zo strany Ruskej Federácie (RF) na Ukrajine zostáva silne závislé od technológií dodávaných z iných štátov, a to aj napriek úsiliu týchto štátov prerušiť dodávky určitých tovarov. Aj napriek rozsiahlym sankciám bola RF stále schopná získať vstupy alebo komponenty potrebné pre výrobu svojich zbraní (Wright, 2022).

Jednotlivé štáty by mali prehodnotiť svoje štandardy pri kontrole vývozu tovarov s dvojakým použitím. Kontroly vývozu takýchto tvarov sú súčasťou bezpečnostných programov USA a EÚ, pričom sa na ne kladie osobitný dôraz od začiatku 21. storočia hlavne po útokoch z 11. septembra 2001. Jednotlivé štáty venovali veľkú pozornosť zlepšeniu vnútornej kontroly tovaru s dvojakým použitím (Bezuidenhout a Rappert, 2012)

V roku 2009 EÚ vytvorila režim Spoločenstva na kontrolu vývozu, transferu, sprostredkovania a tranzitu položiek s dvojakým použitím. USA sa naliehavo snažili implementovať tieto nariadenia. V roku 2013 USA uviedli, že boli zavedené opatrenia na splnenie všetkých požiadaviek na riešenie problémov s tovarmi dvojakého použitia (Spiri, 2016).

Tento trend pokračoval, keď EÚ v roku 2021 prepracovala svoj zákon o kontrole vývozu s cieľom riešiť zmeny v bezpečnostnom prostredí a USA vo svojich dočasných strategických usmerneniach pre národnú bezpečnosť na rok 2021 označili potlačenie šírenia zbraní za bezpečnostnú prioritu. Napriek všetkým opatreniam ruská invázia odhalila slabinu existujúcich systémov. Zbrane, ktoré používa ruská armáda sú silne závislé od špeciálnych komponentov vyrobených v zahraničí. Napríklad jedno dopravné lietadlo si vyžaduje viac

ako 80 komponentov, ktoré nie je možné vytvoriť a ani reprodukovat' v RF. Toto platí aj pre ruské balistické a riadené strely, ako aj na technológie dronov (Wright, 2022).

Ministerstvo obrany Spojeného kráľovstva začiatkom mája tohto roka oznámilo, že bude vyšetrovať, či sú komponenty britskej výroby použité v ruských systémoch. V roku 2014 po anektovaní Krymu Spojené kráľovstvo zaviedlo zbrojné embargo proti RF ale priamy vývoz komponentov s dvojakým použitím do RF zakázalo až začiatkom marca 2022. Tento problém sa však objavil už skôr. Tovary dvojakého použitia sú jednou z najkomplikovanejších položiek v obchodnej oblasti. Napriek snahe o kontrolu vývozu tovarov dvojakého použitia zostávajú tieto systémy nejednoznačne a nekoordinované (Wright, 2022).

V marci 2022 chcel Európsky parlament zabezpečiť, aby vyvážené produkty určené na civilné účely neboli presmerované na posilnenie ruských vojenských kapacít. Európsky parlament chcel riešiť situáciu s vyváženými produktami po tom čo sa nemecké diely využili v ruských vojenských dronoch. Napriek predchádzajúcim kontrolám exportu EÚ nemecká vláda schválila vývozné licencie na produkty s dvojakým použitím. Toto viedlo ku kritike Nemecka pretože až do vypuknutia vojny na Ukrajine malo Nemecko prísnu politiku neposielania zbraní do oblastí konfliktov (Martin, 2022).

Bezpečnostné organizácie varujú, že napriek prísnyh kontrolám niektoré výrobky vyvážené krajinami na mierové účely však skončili v zbraniach a vojenskej technike používanej nepriateľskými krajinami. EÚ v poslednom desaťročí niekoľkokrát sprísnila opatrenia, ale naďalej sa objavujú správy o vojenskom vybavení z konfliktných zón, ktoré obsahovalo diely od výrobcov z krajín EÚ. Ďalším dôkazom o tom, že sa výrobky s dvojakým použitím využívajú je to, že sa vyvážajú cez tretie krajiny alebo sprostredkovateľov pod zámienkou použitia na mierové účely. Tieto tovary sa po vývoze znova poskladajú alebo použijú na vojenské účely (Martin, 2022).

Pred vypuknutím ukrajinskej vojny boli kritériá nemeckej vlády na rozhodovanie o klasifikácii produktov alebo technológií dvojakého použitia kritizované ako nedostatočné. V roku 2020 Nemecko predalo RF produkty v hodnote 366 miliónov eur, ktoré mali komerčné aj vojenské využitie. Nemecká vláda vydala 673 vývozných licencií na tovar s dvojakým použitím. Vývoz však pokračoval aj napriek prísnejším pravidlám EÚ, ktoré boli zavedené po tom, ako RF v roku 2014 anektovalo Krym. RF bolo v roku 2020 štvrtým najväčším príjemcom takéhoto tovaru z Nemecka, nasledovalo Čínu (ČĽR), USA a Brazíliu (Martin, 2022).

Drony používané v Ukrajine boli pravdepodobne zostavené v RF prostredníctvom motorov a kamier z aj iných krajín ako Nemecko. Nemecký výrobca motorov vyvážal diely firme v Českej republike. Organizácia pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe (OBSE) zistila, že vedúci pracovníci spomínanej českej firmy boli ruskí štátni príslušníci a jeden z nich mal väzby na ruskú armádu (Martin, 2022).

Nemecké spoločnosti tiež pomohli dodať modul globálneho polohovacieho systému od švajčiarskej spoločnosti. Tento modul podľa správy OBSE skončil v ruskom vojenskom drone. Nemecká vláda svoj postoj k vývozu produktov s dvojakým použitím za posledný rok zmenila. Predtým vláda tvrdila, že bude musieť vidieť konkrétne znaky rizika vojenského použitia produktu, než odmietne vývoznú licenciu, teraz uviedli, že nariadenia EÚ sa prísne uplatňujú (Martin, 2022).

Nemecké ministerstvo hospodárstva prešetrovalo firmu Bosch z dôvodu možného porušenia zákazu vývozu tovaru s dvojakým použitím. Tovar vyvezený z firmy Bosch mohol byť použitý nielen na civilné, ale aj vojenské účely. Ukrajinský minister zahraničných vecí Dmytro Kuleba už predtým informoval, že našli súčiastky od firmy Bosch v ruských ozbrojených vozidlách. Minister Kuleba vyjadril nesúhlas s tým, že Nemecko má s RF rozsiahlu obrannú spoluprácu v posledných rokoch. Tento prípad sa týka sankcií Európskej únie, ktoré obmedzujú vývoz tovaru s dvojakým použitím od ruskej anexie Krymu v roku 2014. Firma Bosch potvrdila, že ich výrobok bol použitý v ruských vozidlách, avšak tvrdí, že tovar nedodali priamo výrobcovi vozidiel. Firma už neprijíma nové objednávky z RF ani od ruských výrobcov automobilov a zastavila dodávky existujúcich objednávok (ČTK, 2022).

Vývoz tovaru s dvojakým použitím je kontroverzný a len ťažko kontrolovateľný, pretože firmy a nemecké úrady majú len obmedzenú kontrolu. Spolupráca s krajinami, kam sa tovar vyviezol, je kľúčová, ale v prípade ruských colných orgánov krajne nepravdepodobná (ČTK, 2022).

2 Cieľ práce

V zahraničnoobchodnej praxi SR bolo od roku 2014 viacero prípadov, kedy boli exportéri kritizovaní za nedodržiavanie zásad technicky správneho exportu tovarov dvojakého použitia. Napriek nejednoznačnosti výkladu môže do značnej miery za tento stav neexistujúca, nedostatočná, resp. nejednoznačná legislatíva, resp. praktické metodické výstupy zo strany zodpovedných rezortov, čo značne komplikuje situáciu slovenským exportérom. Očakávaným výstupom uvedenej práce je zrozumiteľný a použiteľný manuál exportu tovarov potenciálne dvojakého použitia do tretích krajín zo strany slovenskej spoločnosti. Skúma súčasnú situáciu v SR a v zahraničí v oblasti obchodu s tovarom dvojakého.

Cieľom diplomovej práce je poskytnúť návod, ktorý by malým a stredným podnikom pomohol lepšie sa orientovať v komplexnom systéme obchodu s tovarom dvojakého použitia a minimalizovať riziká spojené s nesprávnym obchodovaním s týmto druhom tovaru. Parciálnym cieľom diplomovej práce je navrhnúť spôsoby ako predchádzať zneužívaniu tovarov dvojakého použitia. Ďalším cieľom diplomovej práce je zameranie na malé a stredné podniky a poskytnutie im usmernení a informácií týkajúcich sa exportu tovarov dvojakého použitia. Práca navrhuje manuál exportu tovarov dvojakého použitia pre malé a stredné podniky, ktorý obsahuje pokyny a požiadavky týkajúce sa obchodovania s týmto druhom tovaru.

3 Metodika práce a metody skúmania

V diplomovej práci autori využívajú viacero zdrojov s cieľom identifikovať kľúčové nariadenia a požiadavky súvisiace s obchodovaním s tovarom s dvojakým použitím, ako aj osvedčené postupy a stratégie na vývoz tohto tovaru. Týmito zdrojmi sú odborná literatúra, odborné články, internetové zdroje, údaje z vládnych orgánov ako sú MH SR, FS, SIS.

Metodika práce zahŕňa aj preskúmanie príslušných zákonov, nariadení a smerníc, ako aj relevantnej akademickej literatúry a správ. Na spracovanie práce bolo potrebné získavať informácie hlavne zo zahraničnej literatúry a internetových zdrojov. Tieto zdroje boli následne interpretované do slovenského jazyka.

V praktickej časti práce sa venujeme súčasnému stavu obchodu s tovarmi dvojakého použitia, následne predstavujeme manuál tovarov dvojakého použitia, ktorý je pre danú problematiku kľúčový a navrhujeme riešenia na základe subjektívneho zhodnotenia predmetnej problematiky.

Jedným z primárnych zdrojov v práci boli štatistické dáta, ktoré sa týkajú predmetu nášho výskumu. Sekundárnymi zdrojmi boli pramene odbornej literatúry, publikácie rôznych odborníkov a aj Výročné správy Ministerstva hospodárstva Slovenskej republiky. Odborné články boli taktiež dôležitým zdrojom ako aj internetové zdroje. Celkovo metodológia a výskumné metódy pre túto prácu zahŕňajú kombináciu prehľadu literatúry, odborných názorov, zber a analýzu údajov.

Pri písaní diplomovej práce sme získavali informácie z primárnych a sekundárnych zdrojov. V prípade primárnych zdrojov sme využívali metódu analýzy, ktorá bola využitá z dôvodu výberu podstatných faktov z množstva údajov. Ďalšou metódou bola syntéza, ktorá sleduje závislosť medzi javmi. Matematicko-štatistické a grafické metódy sme využívali pri tvorbe grafov. Tieto metódy nám pomohli zistiť aký je súčasný stav obchodu s tovarmi dvojakého použitia a že všeobecne zo všetkých kategórii exportu vyvážala najviac Ázia.

Pre naplnenie cieľov diplomovej práce sme aplikovali viacero vedecko-výskumných metód. Kapitola súčasný stav riešenej problematiky doma a v zahraničí bola spracovaná pomocou aktuálnych literárnych zdrojov. Pri vypracovaní súčasného stavu obchodu s tovarmi dvojakého použitia sme využívali matematicko-štatistické metódy a pri spracovaní manuálu nám pomohli dostupné údaje na stránke MH SR a Európskej komisie. V rámci riešenia na ochranu pred zneužitím tovarov dvojakého použitia sme využívali metódu dedukcie. Výsledkom diplomovej práce je spracovanie manuálu exportu tovarov dvojakého

použitia malými a strednými podnikmi, ktorý má pomôcť exportérom zorientovať sa pri vývoze tovarov dvojakého použitia.

4 Výsledky práce a diskusia

V tejto kapitole sa zameriavame na súčasný stav obchodu s tovarmi dvojakého použitia a navrhujeme manuál exportu tovarov s dvojakým použitím pre malé a stredné podniky. Cieľom diplomovej práce je poskytnúť týmto podnikom informácie a nástroje, ktoré potrebujú na to, aby mohli dodržiavať pravidlá a predpisy v oblasti obchodu s tovarmi dvojakého použitia. Následne navrhujeme určité riešenia, ktoré by mohli pomôcť pri identifikácii a nezneužívaní tovarov dvojakého použitia.

V práci sme sa zamerali najmä na významných globálnych aktérov svetového hospodárstva (EÚ, USA, ČĽR), ktorých sme si vybrali práve pre ich postavenie na globálnom trhu. Výber tovarov dvojakého použitia, na ktoré sme sa zamerali v práci vychádza predovšetkým zo správy Európskej komisie a rady z roku 2022 a zo správy FS, v ktorej uvádza niektoré druhy tovarov dvojakého použitia.

4.1 Súčasný stav obchodu s tovarmi dvojakého použitia

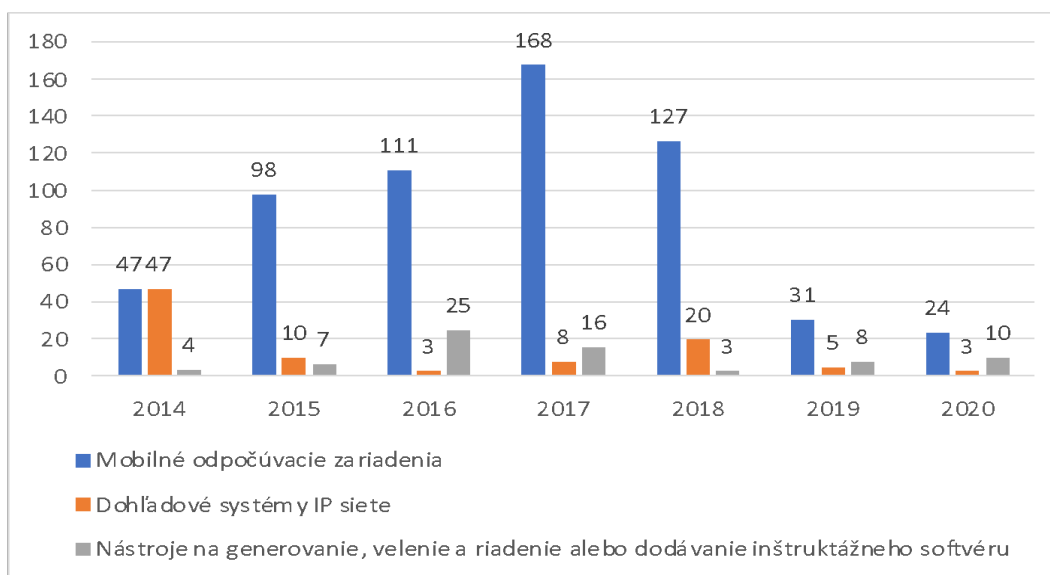
V roku 2021 boli prijaté nové nariadenie o kontrole vývozu v rámci Koordinačnej skupiny pre položky s dvojakým použitím (DUCG). Toto nariadenie predstavuje dôležitý míľnik vo vývoji politiky EÚ v oblasti kontroly vývozu. Správa komisie európskemu parlamentu a rade sa týka aktivít v roku 2021 a preto sa nezameriavala na aspekty kontrol vývozu, súvisiacich s vojnovým konfliktom medzi RF a Ukrajinou a ani opatreniami prijatými vo forme vývozných obmedzení. Tieto udalosti sa stali predmetom politického záujmu hlavne v súvislosti s ruským a bieloruským prístupom k technológiám, ktoré majú potenciál na dvojaké použitie. Tento záujem sa prejavil najmä v kontexte sankcií, ktoré boli uvalené EÚ, vrátane obmedzení a zákazov vývozu tovarov. Príslušné orgány niektorých členských štátov verejne informujú o obchode s položkami s dvojakým použitím (Európska komisia, 2022).

Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2021/821 z 20. mája 2021, ktorým sa ustanovuje režim Únie na kontrolu vývozu, sprostredkovania, technickej pomoci, tranzitu a transferu položiek s dvojakým použitím. Toto nariadenie je prepracovaným znením a je uvedené v Úradnom vestníku Európskej únie (Ú. v. L 206, 11.6.2021, s. 1). Má za cieľ regulovať vývoz tovarov, ktoré môžu mať civilné aj vojenské využitie. Komisia spolu so slovinským predsedníctvom Rady EÚ zorganizovala v roku 2021 výročné fórum kontroly vývozu. Toto fórum poskytlo príležitosť na výmenu názorov na vykonávanie kontrol vývozu EÚ a modernizovaný režim kontroly vývozu EÚ (Európska komisia, 2022).

V júni 2021 EÚ a USA zriadili Radu pre obchod a technológiu a dohodli sa na spoločnom vyhlásení vrátane spolupráce v oblasti kontroly vývozu. Kontrolný zoznam EÚ k nariadeniu poskytuje zoznam položiek s dvojakým použitím vrátane softvéru a technológie, ktoré by mali podliehať kontrolám, keďže sa môžu použiť na civilné aj vojenské účely. Pravidelne sa aktualizuje, aby odrážala zmeny v mnohostranných režimoch kontroly vývozu. Nariadenie je záväzné vo všetkých členských štátoch EÚ. Členské štáty môžu však prijať určité opatrenia na implementáciu špecifických ustanovení. Ako príklad možno uviesť to, či je potrebné požiadať o licenciu na určité položky s dvojakým použitím, ak má vývozca podozrenie, že položky budú použité spôsobom, ktorý nie je povolený (Európska komisia, 2022). DUCG poskytla informácie o uplatňovaní kontrol technológií kybernetického dohľadu v roku 2020.

Na grafe 1 je zobrazený počet individuálnych licencií pre položky kybernetického dohľadu. Údaje ukazujú pokles počtu udelených licencií na vývoz týchto technológií pričom celkový počet udelených licencií na položky kybernetického dohľadu predstavovalo 39 v roku 2020. V tom istom období bolo zamietnutých 32 žiadostí o licencie na položky kybernetického dohľadu. Skupina odborníkov pre sledovaciu technológiu (STEG) sa zaoberá výmenou informácií týkajúcich sa rizík spojených s vývozom kybernetických sledovacích technológií a venuje sa diskusiám o konkrétnych kybernetických sledovacích technológiách a vypracováva smernice pre vývozcov.

Graf 1 Počet individuálnych licencií pre položky kybernetického dohľadu

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe dát zo správy Európskej komisie (2022).

Technická expertná skupina pre vývoj usmernení pre výskum s dvojakým použitím (TEG-DUR) dokončila Odporúčanie EÚ o interných programoch dodržiavania pravidiel, pokiaľ ide o kontroly výskumu zahŕňajúceho položky s dvojakým použitím. Odporúčania sa vzťahujú aj na prenos technológií a znalostí spojených s týmto výskumom. Odporúčanie bolo prijaté v septembri 2021. Cieľom tohto odporúčania je pomôcť výskumným pracovníkom, vedúcim výskumu a pracovníkom v oblasti dodržiavania predpisov na univerzitách alebo výskumných organizáciách identifikovať, riadiť a zmiernovať riziká spojené so spolupracou s partnermi nachádzajúcimi sa mimo EÚ o projektoch, ktoré môžu byť v skutočnosti predmetom kontrol vývozu s dvojakým použitím. Odporúčanie EÚ slúži ako spoločný referenčný nástroj pre príslušné orgány členských štátov pri vývoji osobitných informačných programov a pri rozhodovaní o vývozných povoleniach pre položky s dvojakým použitím. Odporúčanie je nezáväzná a výskumné organizácie a ich pracovníci nesú zodpovednosť za dodržiavanie svojich povinností podľa nariadenia (Európska komisia, 2022).

STEG pracuje na príprave usmernení vrátane opatrení povinnej starostlivosti, ktorými sa posudzujú riziká súvisiace s vývozom tovarov dvojakého použitia k im koncovým užívateľom a pre špecifické konečné použitie. DUCG pokračovala vo vývoji elektronického systému pre položky s dvojakým použitím (DUeS) na kontrolu vývozu týchto položiek. Tento systém zohráva dôležitú úlohu pri účinnom uplatňovaní nariadení. V systéme boli vyvinuté nové funkcie na podporu výmeny informácií o zamietnutých

transferoch na podporu pravidelnej kontroly a aktualizácie informácií o zamietnutiach príslušnými orgánmi (Európska komisia, 2022).

Vzhľadom na Brexit bola v roku 2021 zavedená nová funkcia podporujúca výmenu informácií so Spojeným kráľovstvom. Rok 2021 bol prvým rokom fungovania systému elektronických licencií s dvojakým použitím, ktorý bol zavedený v dvoch členských štátoch, tieto členské štáty boli Lotyšsko a Rumunsko. Elektronické udeľovanie licencií pomáha vývozcom a príslušným orgánom efektívnejšie spravovať kontroly online a znižovať administratívnu záťaž spojenú s kontrolami. Jeho cieľom je nahradiť zastarané elektronické systémy, čo umožní efektívnejšiu výmenu informácií vrátane oznamovania údajov o udeľovaní licencií. Systém tiež prinesie ďalší potenciál na výmenu údajov v rámci EÚ (Európska komisia, 2022).

Vývoj systému elektronických licencií pokračoval aj v roku 2021 k projektu sa pridali aj ďalšie krajiny ako Taliansko a Belgicko a Slovinsko sa plánuje pridať do projektu začiatkom roka 2023. Záujem o systém prejavil aj vnútroštátny orgán v Bosne a Hercegovine (Európska komisia, 2022).

Projekt E-Licensing sa vyvíja novými smermi, aby sa kontroly zefektívnili, napríklad prepojením systému E-Licensing s vnútroštátnymi colnými systémami. Výmena informácií cez hranice s colnými orgánmi bude oveľa jednoduchšia, čím sa zníži regulačná záťaž pre prevádzkovateľov a umožní sa automatické riadenie množstva licencií. Pre členské štáty, ktoré už prevádzkujú systémy elektronického udeľovania licencií sa inicioval nový projekt premostenia elektronického udeľovania licencií, ktorý umožňuje prepojenie vnútroštátnych systémov udeľovania licencií na colné systémy. Podľa dostupných údajov sieť EÚ na kontrolu pozostávala z viac ako 345 zamestnancov (Európska komisia, 2022).

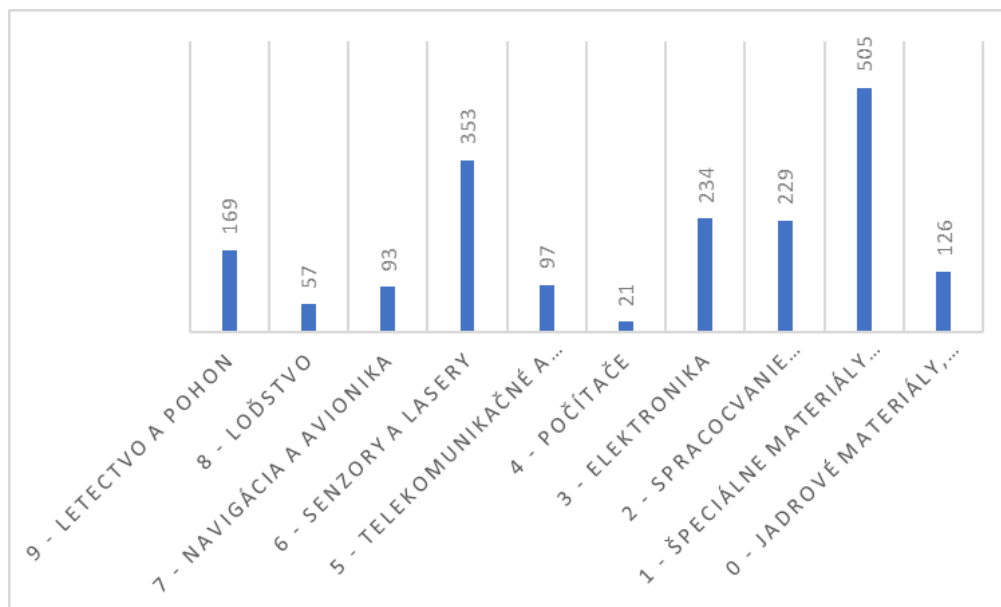
Presadzovanie na vnútroštátnej úrovni zahŕňa snahu zabezpečiť, že určité politiky, opatrenia alebo nariadenia sú účinne realizované a dodržiavané v rámci konkrétneho štátu. V roku 2020 bolo zaznamenaných 78 porušení nariadení o kontrole vývozu, pričom v ôsmich prípadoch vnútroštátne orgány činné v trestnom konaní uložili správne sankcie a siedmim uložili trestné sankcie (Európska komisia, 2022).

V súčasnosti je stále ťažké získať spoľahlivé informácie o celkovom vývoze s dvojakým použitím pretože v oficiálnych hospodárskych a obchodných štatistikách neexistuje žiadna oficiálna kategória ako sú položky s dvojakým použitím (Európska komisia, 2022).

Komisia a členské štáty EÚ zhromažďujú údaje, ktoré umožňujú približné odhady vývozu tovaru s dvojakým použitím. Údaje sú založené na konkrétnych informáciách o

udeľovaní licencií zhromaždených príslušnými orgánmi a na štatistikách pre vývozné vyhlásenia do EÚ. Odhady údajov o exporte na rok 2020 sú v grafe 2.

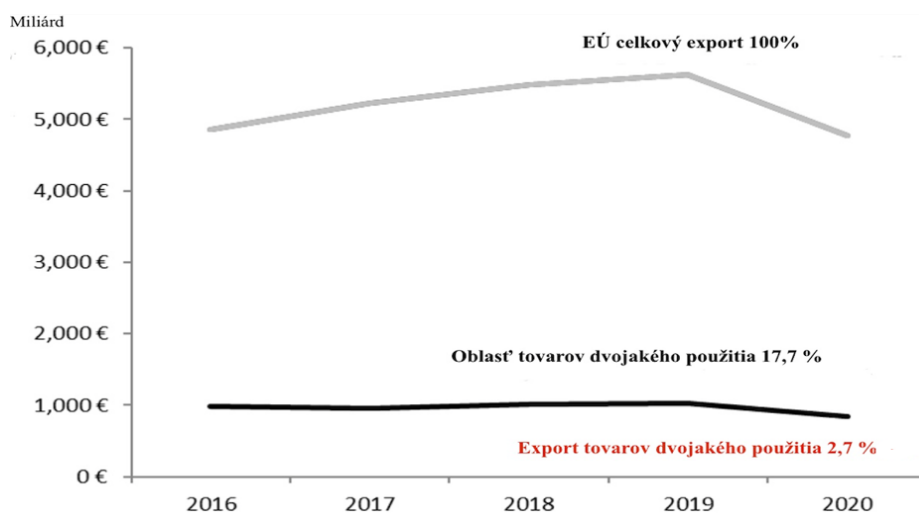
Graf 2 Export jednotlivých tovarov s dvojakým použitím z EÚ

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe dát zo správy Európskej komisie a rady (2022).

Štatistické odhady obchodu s dvojakým použitím signalizuje, že vývoz s dvojakým použitím predstavuje približne 2,7 % celkového vývozu EÚ 27. Oblasť tovarov dvojakého použitia môže zahŕňať v rôznej miere určité položky s dvojakým použitím. Hodnota obchodu s dvojakým použitím by v roku 2020 predstavovala 128 miliárd EUR.

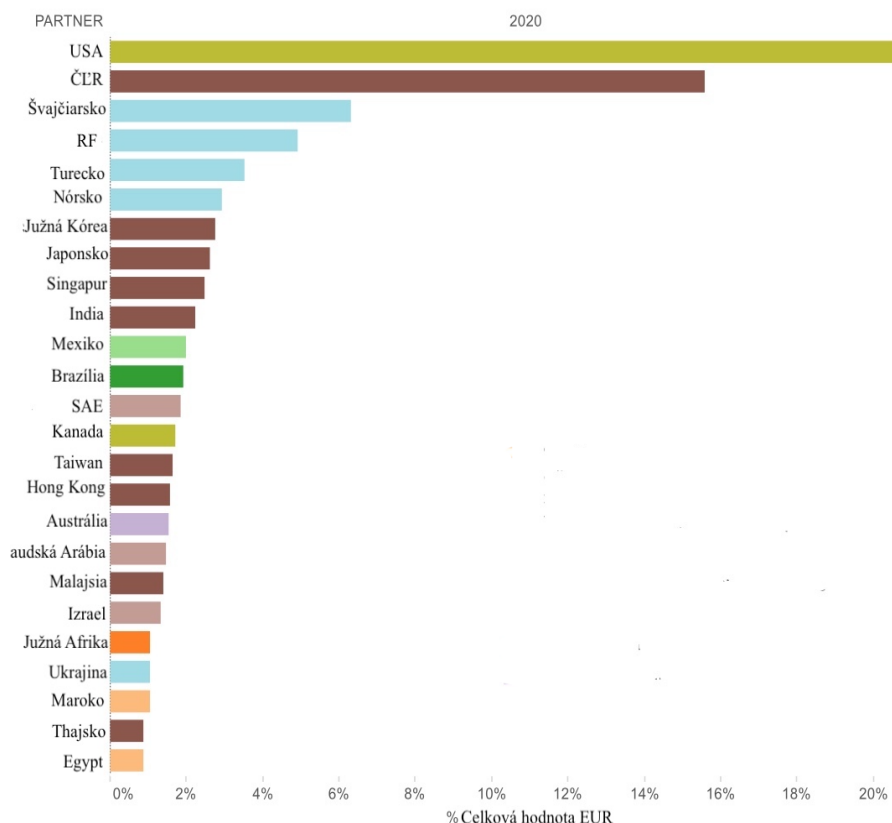
Graf 3 Štatistické odhady vývozu tovaru s dvojakým použitím v rámci a mimo EÚ

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe dát zo správy Európskej komisie a rady (2022).

Hlavné vývozné destinácie naznačujú, že veľká časť vývozu tovarov s dvojakým použitím smeruje do krajín, uvedených na grafe 4. Poradie cieľových krajín odráža exportný trh EÚ s tovarmi, ktoré sa väčšinou týkajú položiek s dvojakým použitím. Na grafe 4 uvádzame krajiny, do ktorých EÚ exportuje položky s dvojakým použitím v roku 2020.

Graf 4 Hlavné vývozné destinácie

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe dát zo správy Európskej komisie a rady (2022).

Komisia a členské štáty zbierajú licenčné údaje a informácie s cieľom zlepšiť kontrolu vývozu tovarov dvojakého použitia. V roku 2020 celková hodnota predstavovala 25 žiadostí dosiahla 38,4 miliardy EUR. Kontrolovaný vývoz tovaru s dvojakým použitím tak predstavoval 2,3 % celkového vývozu mimo EÚ 27. Povolený obchod s dvojakým použitím predstavoval 31 miliárd EUR, čo tvorilo 1,9 % celkového vývozu mimo EÚ27, pričom väčšina transakcií bola povolená na základe individuálnych licencií.

V roku 2020 bolo zamietnutých 559 licencií, čo predstavuje približne 1,4 % hodnoty kontrolovaného vývozu s dvojakým použitím v danom roku a 0,03 % celkového vývozu mimo EÚ27. Značný pokles v porovnaní s predchádzajúcimi rokmi bol spôsobený Brexitom a skutočnosťou, že Spojené kráľovstvo neposkytlo údaje od roku 2019.

Pokiaľ ide o krajiny pre vývozné licencie, 25 najlepších krajín mimo EÚ predstavovalo 94 % licencovanej hodnoty, pričom hlavnými destináciami sú ČĽR, USA, Taiwan, Južná Kórea a RF. V prípade EÚ, hlavnými destináciami boli Francúzsko, Švédsko, Fínsko, Nemecko, Španielsko a Belgicko. Hlavnou kategóriou podľa hodnoty v roku 2020 bola kategória týkajúca sa telekomunikácií a bezpečnosti informácií, po ktorej nasledovala kategória týkajúca sa jadrových materiálov, zariadení a elektronika.

Všeobecné vývozné povolenia umožňujú vývoz položiek s dvojakým použitím do určitých krajín za určitých podmienok, zatiaľ čo globálne licencie môžu príslušné orgány udeliť jednému vývozci a môžu sa vzťahovať na viacero položiek do viacerých krajín určenia alebo koncových používateľov. Individuálne licencie sú udelené konkrétnemu vývozci pre jedného konečného užívateľa alebo príjemcu v tretej krajine a vzťahujú sa na jednu alebo viacero položiek s dvojakým použitím (Európska komisia, 2022).

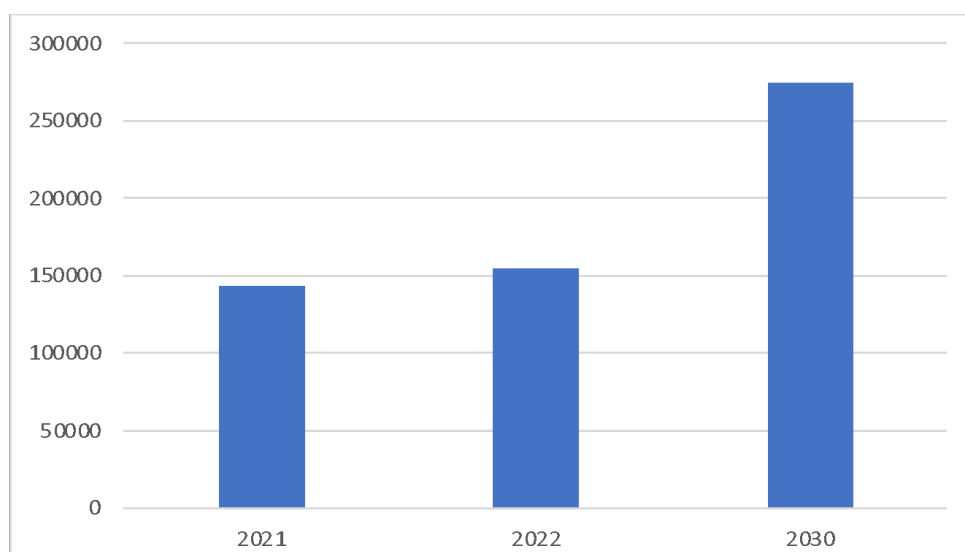
Globálne licencie sú udelené konkrétnemu vývozci v súvislosti s typom alebo kategóriou položiek s dvojakým použitím, ktoré môžu byť platné pre export jednému alebo viacerým špecifikovaným koncovým používateľom alebo aj v jednej viacerých alebo špecifikovaných tretích krajinách (Európska komisia, 2022).

Ako sme už spomínali obchod s tovarmi dvojakého použitia je riadený medzinárodnými dohovormi a nariadeniami, ktoré majú za cieľ zabezpečiť, aby takýto tovar nebol využitý na nelegálne účely, ako sú napríklad výroba zbraní hromadného ničenia alebo teroristické aktivity.

V súčasnom stave obchodu s tovarmi dvojakého použitia predstavujeme globálny trh s tromi druhmi tovarov, ktoré môžu mať dvojaké použitie, a ktoré boli spomenuté vo vyjadrení FS ako tovary dvojakého použitia. Týmito tovarmi sú ložiská, elektrické obvody určené pre stroje na automatické spracovanie údajov a letecké motory.

V Grafe 5 uvádzame, že veľkosť trhu s ložiskami v roku 2021 predstavoval 142933,13 milióna EUR. Očakáva sa, že odvetvie tohto trhu bude rásť z 155082,40 milióna EUR v roku 2022 na 274517,97 milióna EUR do roku 2030. To predstavuje zloženú ročnú mieru rastu 8,50 % počas celého predpokladaného obdobia 2022-2030. Dôvodom rastu trhu s ložiskami je zvýšená potreba ložísk pre poľnohospodárske stroje, globálna industrializácia, ktorá napomáha rastu tohto trhu a je kľúčovou hnacou silou, ďalším dôvodom rastu trhu je posilňovanie obrannej infraštruktúry krajín. Napríklad špecializované ložiská sú potrebné vo vojenskom sektore.

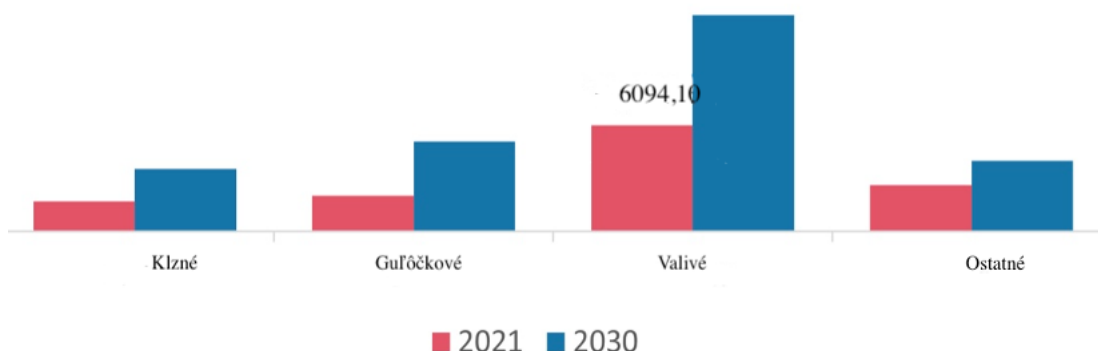
Graf 5 Globálny trh s ložiskami (mil. EUR)

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe dát Market research future (2021).

Na grafe 6 sú uvedené jednotlivé typy ložísk a to guľôčkové, valivé, klzné a ostatné ložiská. Podľa údajov z roku 2021 predstavovali valivé ložiská celkovú hodnotu 66 094,10 EUR a to predstavuje 45,04 % z celkového objemu. Očakáva sa, že trh s valivými ložiskami bude v nasledujúcich rokoch stabilný a bude rásť. Dôvodom pre tento predpoklad je široké uplatnenie valivých ložísk v priemyselných odvetviach ako napríklad v automobilovom priemysle, v letectve, ako aj v domácich spotrebičoch. Valivé ložiská sa vyznačujú svojou vysokou únosnosťou záťaže a dlhou životnosťou. Tieto vlastnosti im dovoľujú byť kľúčovými komponentami pre mnoho aplikácií, ktoré vyžadujú spoľahlivé a trvanlivé ložiská. V dôsledku toho je trh s valivými ložiskami v súčasnosti veľmi konkurencieschopný a očakáva sa, že bude ďalej rásť v dôsledku rozvoja priemyslu a zvyšovania dopytu po výrobkoch s vysokou kvalitou.

Graf 6 Ložiskový trh podľa typu, 2021 a 2030 (mil. EUR)

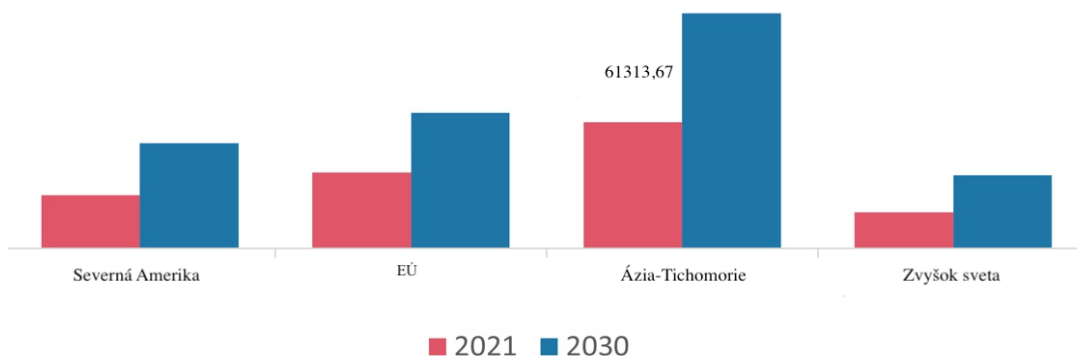

Zdroj: Market research future (2021).

Na grafe 7 je uvedený prehľad trhu v Severnej Amerike, Európe, Ázii a Tichomorí a zvyšku sveta s ložiskami. Ázijsko-Tichomorský trh s ložiskami predstavoval v roku 2021 61313,67 milióna EUR. Dominantné postavenie na trhu má Ázia-Tichomorí s podielom 42,90 %. Predpokladá sa, že do roku 2030 dosiahne trh približne 90,88 miliardy EUR. Prudký nárast sa očakáva v Číne z dôvodu rýchleho rozvoja výroby strojov a automobilov.

Trh s ťažobným a stavebným zariadením v Indii má podporiť expanziu trhu s ložiskami do roku 2030. Očakáva sa, že trh s ložiskami v Severnej Amerike bude mať do roku 2032 podiel na trhu viac ako 40 % z dôvodu rýchlo rozvíjajúceho sa stavebného priemyslu. Následkom stabilného hospodárskeho rastu a zvýšených investícií sa predpokladá rast európskeho trhu s ložiskami. Predpokladaný rast nastane kvôli zvýšenému predaju a výroby elektrických a hybridných automobilov, ako aj expanziou a rozvojom automobilového sektora pretože Európske krajiny sú domovom popredných výrobcov automobilov.

Graf 7 Podiel na trhu s ložiskami podľa regiónov 2021 (mil. EUR)

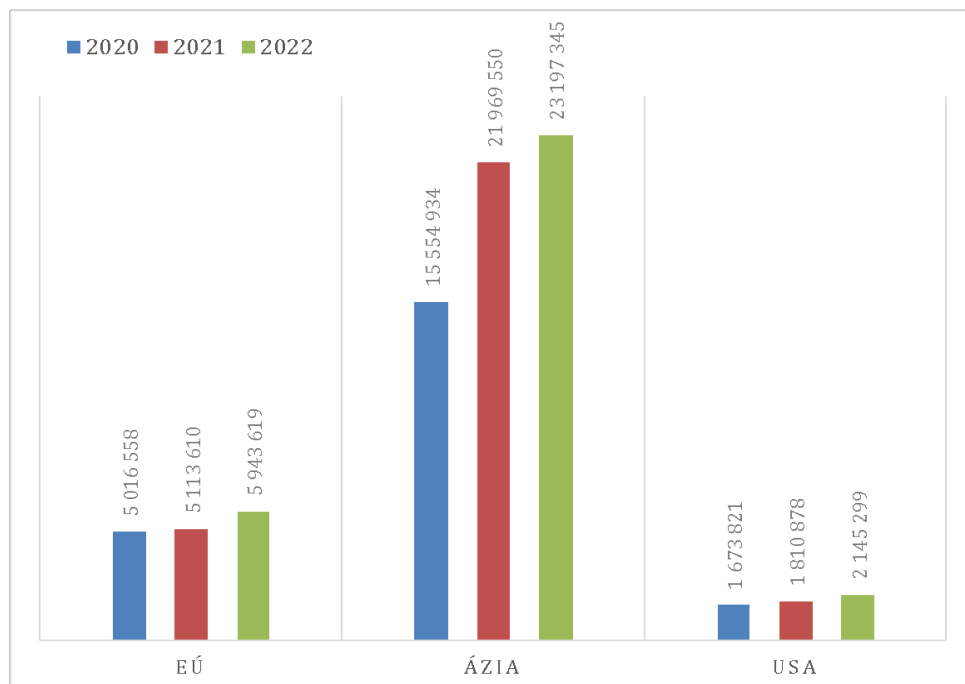

Zdroj: Market research future (2021).

Graf 8 ilustruje vývoj vývozu elektrických obvodov určených pre stroje na automatické spracovanie údajov v období rokov 2020 až 2022. Z grafu 8 vyplýva, že Ázia sa stala najväčším vývozcom v danom sektore v oboch skúmaných obdobiach. Konkrétne, v roku 2021 tvoril podiel Ázie na celkovom vývoze elektrických obvodov pre stroje na automatické spracovanie údajov 69,98 %. V nasledujúcom roku, teda v roku 2022, tento podiel vzrástol na 76,04 % a stále predstavoval väčšinu z celkového vývozu. Napriek tomu sa aj export z EÚ a USA zvyšoval počas celého sledovaného obdobia.

Jedným z dôvodov prečo Ázia dominuje v tomto sektore môže byť aj fakt, že krajiny v tejto oblasti majú silný dôraz na technologický rozvoj a inovácie, ktoré vedú k rozvoju vysoko sofistikovaných produktov, ako sú elektrické obvody pre stroje na automatické spracovanie údajov.

Graf 8 Vývoz elektrických obvodov určených pre stroje na automatické spracovanie údajov (mil. EUR)

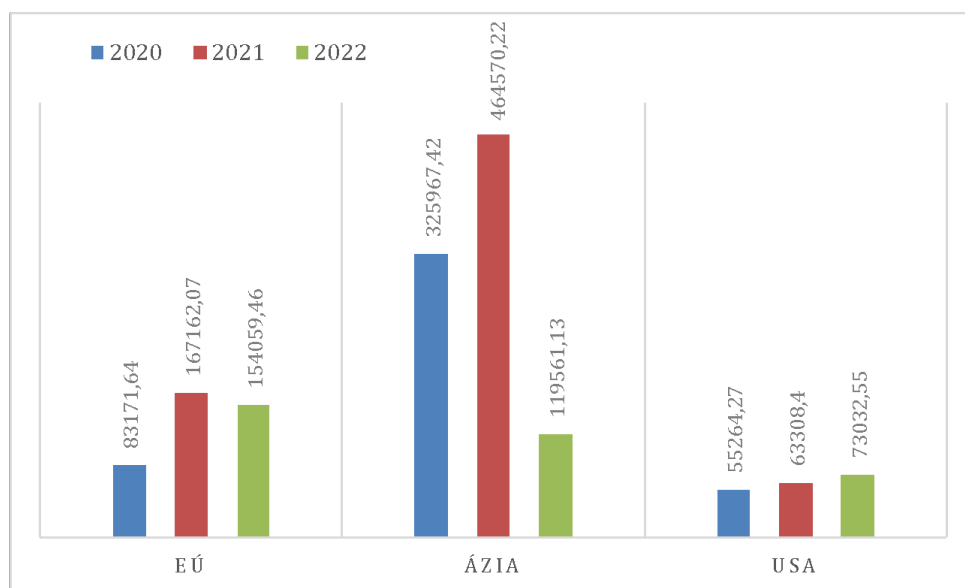

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe dát z UN Comtrade Database (2022).

Graf 9 predstavuje vývoz leteckých motorov z EÚ, Ázie a USA. V roku 2021 vývoz v EÚ stúpol o 101,01 % a Ázii stúpol o 42,41 % oproti predchádzajúcemu roku. Vývoz USA počas celého obdobia rástol miernym tempom. V roku 2022 sa znížil vývoz všetkých spomínaných oblastí okrem USA.

V Ázii tento pokles spôsobilo viacero faktorov. Jedným z faktorov boli blokády súvisiace s pandémiou, ktoré spôsobili pokles obchodu a výrobných aktivít v ČĽR. ČĽR využíva na výrobu svojich leteckých motorov súčiastky, ktoré pochádzajú z RF a je na nich relatívne závislá. Konflikt medzi RF a Ukrajinou poškodil obchod. V Ázii vývoz klesol o 74,30 % v roku 2022. V EÚ poklesol taktiež vývoz z dôvodu konfliktu o 7,82 %.

Graf 9 Vývoz leteckých motorov (EUR)

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe dát z UN Comtrade Database (2022).

Na základe uvedených dát týkajúcich sa obchodu s ložiskami možno očakávať, že tento sektor bude rásť. Ložiská majú široké využitie v rôznych sektoroch ako automobilový, energetický, výrobný a dopravný. Dopyt po ložiskách je pravdepodobne stabilný a očakáva sa, že sa ešte zvýši v súlade s rastom už spomínaných sektorov.

Vývoz elektrických obvodov určených pre stroje na automatické spracovanie údajov dosiahol najvyššiu hodnotu v Ázii. Tento trend môže byť spôsobený tým, že ázijské trhy sú zamerané na technologický sektor a elektroniku, čo zahŕňa výrobu a vývoz elektrických obvodov. Ázia je domovom mnohých technologických gigantov a výrobcov elektroniky, čo priaznivo prispieva k ich vývozu na globálny trh.

Vývoz leteckých motorov v Ázii však klesol. Tento pokles mohol byť spôsobený viacerými faktormi. Na výrobu leteckých motorov je potrebné množstvo komponentov, z ktorých niektoré boli dovážané z RF. Zmeny v politických a obchodných vzťahoch medzi EÚ, USA a RF mali vplyv na dostupnosť týchto komponentov a tým aj na vývoz leteckých motorov. Okrem toho môže pokles vývozu leteckých motorov v Ázii súvisieť aj s pandemiou. Pandémia zasiahla globálnu ekonomiku a mnohé odvetvia, vrátane leteckého priemyslu, boli vážne zasiahnuté. Opatrenia na zamedzenie šírenia vírusu, ako napríklad obmedzenia pohybu, uzatvorenie tovární a obmedzenia výrobných kapacít mali negatívny vplyv na globálny vývoz.

4.2 Súčasná situácia v SR

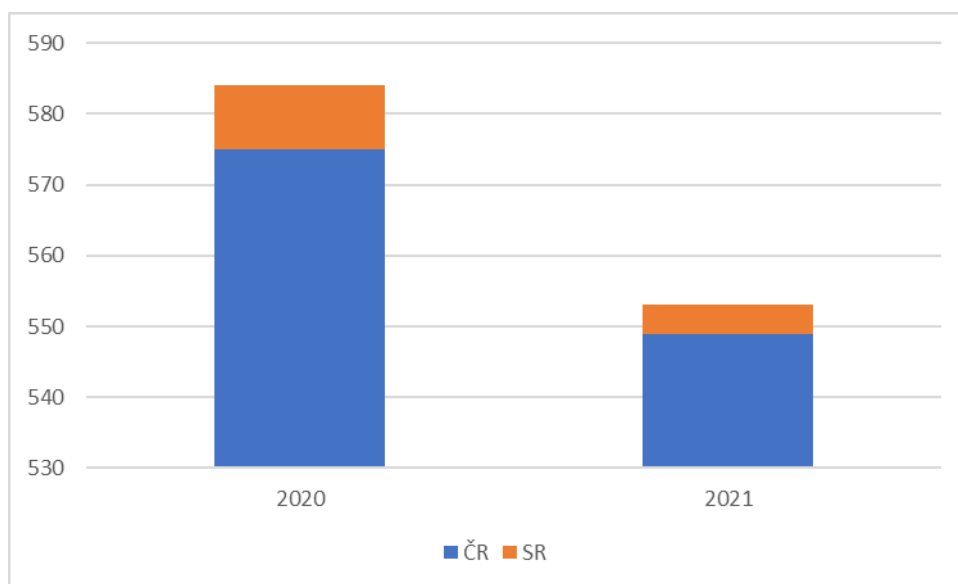
V SR otázka dvojakeho použitia vystúpila do popredia vzhľadom na situáciu na Ukrajine a v RF. Ruská armáda hľadá prostredníctvom rozsiahlych sietí špeciálne sústruhy a elektrosúčiastky. Lukáš Visingr, ktorý je vojenský expert, hovorí, že RF sa kvôli sankciám dostala do problémov so zabezpečením západných komponentov do svojich zbraní. RF sa snaží riešiť tento problém nákupom civilných tovarov, ktoré obsahujú elektroniku potrebnú do zbraní (RTVS, 2022).

Technológie dvojakeho použitia predstavujú dlhodobý veľký zdroj obáv, pretože export týchto tovarov alebo obchod s nimi sa nedá kontrolovať a dajú sa použiť aj v zbraňach. Toto okrem RF robí aj napríklad Irán. Môžeme to vidieť z analýz iránskych dronov, ktoré RF používa. V týchto dronoch je použitých množstvo západných komponentov. V dronoch sa nachádzajú napríklad americké senzory, rakúske motory, ale aj rôzne terminály satelitnej navigácie zo západu, s ktorými sa voľne obchoduje, pretože majú civilnú povahu (RTVS, 2022).

V zahraničí je vývoz takéhoto tovaru omnoho prísnejšie kontrolovaný. Napríklad, v roku 2020 české ministerstvo priemyslu schválilo 575 povolení na vývoz mimo Európsku úniu (EÚ). V roku 2021 to bolo 549 povolení a desiatky žiadostí o vývoz zakázalo (Denník N, 2022).

Ministerstvo hospodárstva Slovenskej republiky (MH SR) schvaľovalo za rok 2021 len štyri vývozné licencie a v roku 2020 len desať. MH SR sa vyjadrilo, že nebolo požiadané o vydanie licencie na vývoz tovaru dvojakeho použitia a teda o exporte tovarov dvojakeho použitia nevedelo (Denník N, 2022).

Graf 10 Počet udelených licencií

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe dát z Denníka N (2022).

MH SR pripomenulo, že **tovar dvojakého použitia nemôže byť do režimu vývoz prepustený bez platnej exportnej licencie vydanéj MH SR. Vydávanie exportných licencií zabezpečuje rezort iba v tom prípade, keď je o to požiadaný.** Ministerstvo nebolo požiadané o vydanie exportných licencií a to znamená, že nemohlo mať vedomosť o existencii takéhoto vývozu. Ministerstvo tvrdí, že v prípade, ak by riešilo licencie na vývoz tovarov dvojakého použitia do RF a Iránu, tak by licenciu kvôli medzinárodným sankciám nikdy ani nevydalo (Denník N, 2022).

MH upozornilo, že nemá prístup do databázy štatistických údajov o vývoze tovarov dvojakého použitia. Ďalšie problémy pri vývoze môže taktiež spôsobovať aj elektronické colné konanie. V prípade, že v ňom vývozca vyhlási, že vyvážaný produkt nie je tovarom dvojakého použitia a zároveň, že sa na jeho vývoz nevzťahuje povinnosť predložiť vývoznú licenciu vydanú ministerstvom, tak sa tovar automaticky prepustí do režimu vývoz (Denník N, 2022).

Jiří Žežulka, ktorý je prezidentom Finančnej správy (FS) upozornil, že ak sa tovar alebo osoba nenachádzajú na sankčnom zozname EÚ, tak nemajú možnosť zasiahnuť do zahraničných obchodných operácií (TASR, 2022). Pavel Havlíček, odborník na bezpečnosť hovorí, že Česká republika vykazuje veľmi odlišné čísla vývozov ako SR napriek tomu, že SR má podobné zameranie v oblasti hospodárstva a tento rozdiel v počtoch udelených licencií je taký veľký, že vyvoláva rad otázok. Pavel Havlíček hovorí, že nie je možné, že by sa zo SR vyvážali ročne iba jednotky tovarov dvojakého použitia (Denník N, 2022).

V Českej republike je vývoz tovarov dvojakého použitia striktne kontrolovaný a procesy sú veľmi detailne sledované ministerstvami a tajnými službami. Matej Šimalčík, expert na bezpečnostnú politiku hovorí, že tento nepomer znamená, že systém kontroly exportu tovarov dvojakého použitia v SR zlyháva, a to hneď v dvoch rovinách - vo fáze povoľovania exportov a následne aj vo fáze colnej kontroly (Denník N, 2022).

Matej Šimalčík pripomína, že na problém exportov tovarov dvojakého použitia upozorňuje vo svojich výročných správach aj Slovenská informačná služba (SIS). V roku 2022 SIS uvádza vo svojej výročnej správe, že v oblasti kontroly exportu položiek s dvojakým použitím a iných rizikových tovarov hodnotila systém exportnej kontroly ako nedostatočne účinný a v určitých oblastiach aj ako nefunkčný a na to isté poukazovala už aj v roku 2020. Tomáš Valášek, bývalý slovenský veľvyslanec pre Severoatlantickú alianciu (NATO) hovorí, že, štát by mohol s exportérmi viac komunikovať a vysvetliť im, že vývoz takýchto komodít nie je správny. Matej Šimalčík tvrdí, že na zlepšenie tejto situácie je potrebná lepšia osвета medzi exportérmi o tom, čo sú tovary a technológie dvojakého použitia a ako by mal prebiehať proces ich vývozu. Colníci by mali efektívnejšie odhaľovať nepovolené vývozy a všeobecne by sa malo lepšie vynucovať dodržiavanie sankcií (Denník N, 2022).

Minister obrany Jaroslav Nad' tvrdí, že v SR nemáme ani jeden prípad, ktorý by potvrdil vývoz tovaru s dvojakým použitím do RF. Podľa ministra obrany žiadna spravodajská služba nebola kontaktovaná zahraničnou spravodajskou službou, aby sa upozornilo na problém. Ministerstvo obrany nezaznamenalo informáciu o použití komponentu zo Slovenska vo vojenskom zariadení RF. Nad' však priznal, že využívanie civilných vývozov a vyberanie komponentov a používanie do vojenských materiálov alebo zbraní sa diať môže. Z tohto dôvodu sa nebráni ani debate o tom, ako rozšíriť alebo sprísniť sankčný mechanizmus, ale muselo by ísť o riešenie na úrovni EÚ alebo širšej (TASR, 2022).

Jiří Žežulka informoval, že sa snažia a chcú vylepšiť systém finančnej správy kvôli kontrole tovaru dvojakého použitia. Žežulka tvrdí, že to neznamená, že systém nefunguje, ale je potrebné sa zamyslieť, ako je možné, že české ministerstvo vydalo 550 licencií, zatiaľ čo MH SR vydalo len štyri licencie (RTVS, 2022). Juraj Krúpa, ktorý je bezpečnostný analytik a poslanec Národnej rady Slovenskej republiky očakáva návrh zákona, ktorý by nedostatky riešil. Doterajší systém FS je podľa neho nedostatočný (Denník N, 2022).

V programovom vyhlásení vlády SR na obdobie rokov 2021 - 2024 patrí medzi priority vlády SR zabezpečenie dôslednej realizácie medzinárodných záväzkov SR v oblasti boja proti hrozbám z neoprávneného nakladania s chemickými, biologickými,

rádioaktívnymi a jadrovými materiálmi. Ďalšou prioritou bude účinná kontrola nakladania s materiálmi dvojakého použitia. Vláda SR posilní a rozšíri spoluprácu bezpečnostných zložiek tak, aby zlepšila systém prevencie, detekcie a reakcie na incidenty tohto druhu. Zabezpečí aj permanentné a odborné vzdelávanie a výcvik bezpečnostných zložiek.

FS zabezpečuje, že colné orgány pri kontrole tovarov dodržiavajú platnú legislatívu EÚ reštriktívne opatrenia týkajúce sa vývozu tovarov dvojakého použitia. Tieto opatrenia sa však nevzťahujú na všetky vývozné tovary. Napríklad, ložiská, stroje na výrobu častí pneumatík, či celé motory nepodliehajú reštriktívnym opatreniam a ani nie sú tovarmi dvojakého použitia (FS, 2022)

FS dodržiava pravidlá a zabezpečuje striktnú kontrolu pri prepúšťaní tovarov, aby sa zabránilo vývozu tovaru, ktorý podlieha reštriktívnym opatreniam. V prípade vývozu výrobkov obranného priemyslu, platia obchodno-politické opatrenia v podobe vývozných a dovozných licencií, ktoré vydáva MH SR. FS však nemá vplyv na to, ako bude exportovaný tovar v príslušnej krajine použitý, či bude alebo nebude použitý pre účely tamojšej armády. Zároveň nemá vplyv na obchodné styky uzatvorené medzi jednotlivými obchodnými spoločnosťami. Je dôležité podotknúť, že ak sa firma nachádza na sankčnom zozname EÚ alebo nemá potrebnú licenciu, v prípade tovaru podliehajúceho vydaniu licencie, nie je možné tovar prepustiť. Preto tvrdenie, že príslušníci finančnej správy nepreverujú, či je tovar dvojakého použitia alebo spadá pod výrobky obranného priemyslu, nie je pravdivé (FS, 2022).

Celkovo je vývoz tovarov dvojakého použitia a výrobkov obranného priemyslu dôležitou témou, ktorá si vyžaduje dôkladné a presné dodržiavanie platnej legislatívy a reštriktívnych opatrení. FS sa v tomto smere snaží zabezpečiť, aby sa tovar, ktorý by mohol byť použitý na nežiaduce účely, nedostal do rúk neoprávnených osôb alebo krajín (FS, 2022).

Téma tovarov dvojakého použitia je v súčasnosti veľmi diskutovaná vzhľadom na situáciu na Ukrajine, ale nie je to nová téma, pretože už v roku 2011 SIS vo svojej výročnej správe uvádza, že identifikovala aktivity smerujúce k príprave exportu citlivých tovarov, ktoré môžu mať dvojaké použitie zo SR do rizikových krajín, ktorých realizácia by mohla viesť k poškodeniu zahraničnopolitických alebo bezpečnostných záujmov SR (Výročná správa SIS, 2011).

SIS plnila úlohy v oblasti kontroly dodržiavania a vykonávania medzinárodných sankcií. SIS sa tiež aktívne podieľala na plnení záväzkov vyplývajúcich zo zmlúv, ktoré SR uzavrelo s inými krajinami v súvislosti s kontrolou obchodovania s konvenčnými zbraňami a položkami dvojakého použitia. V rámci svojej práce SIS poskytovala príslušným štátnym

orgánom informácie o rizikových profiloch zahraničných podnikateľských subjektov, ktoré boli podozrivé z proliferácie technológií a materiálov dvojakého použitia do sankcionovaných krajín. Tieto subjekty by sa mohli pokúsiť zneužiť územie SR alebo subjekty registrované na SR na proliferačné účely (Výročná správa SIS, 2011).

SIS tiež poskytovala aktívnu súčinnosť pri príprave Spoločného akčného plánu vlád SR a USA pre boj proti nelegálnemu nakladaniu s jadrovými a rádioaktívnymi materiálmi a súvisiacimi technológiami. V rámci svojej práce SIS monitorovala bezpečnosť jadrových zariadení a nakladanie s jadrovými materiálmi. V roku 2011 boli hlavnými témami bilaterálnej spolupráce SIS a ostatných krajín boj proti terorizmu, extrémizmu, nelegálnej proliferácii materiálov dvojakého použitia, nelegálnemu obchodu s výrobkami obranného priemyslu, nelegálnej migrácii, organizovanému zločinu a aktivitám cudzích spravodajských služieb. SIS preukázala svoju schopnosť efektívne plniť svoje úlohy v oblastiach kontroly a monitorovania bezpečnosti v súvislosti s medzinárodnými sankciami a obchodom s konvenčnými zbraňami a položkami dvojakého použitia. Súčasne SIS úspešne spolupracovala s ďalšími krajinami a poskytovala dôležitú podporu pri boji proti rôznym formám nelegálnej činnosti a terorizmu (Výročná správa SIS, 2011).

SR od roku 2000 sa snaží dostať členstvo v Režime kontroly raketových technológií (MTCR). Aj napriek tomu, že SR nie je členom, dobrovoľne dodržiava systém kontroly exportu, zásady a opatrenia vyžadované smernicami MTCR a ako nečlen tak aktívne prispieva k napredovaniu politiky zamedzenia šírenia raketových nosičov, zbraní hromadného ničenia a technológií na ich výrobu (Bužek, 2000).

V roku 2000 SR ako vlastník strategických jadrových materiálov, prevádzkovateľ jadrových elektrární, pokračovala v úsilí implementovať kontrolné režimy exportu jadrového materiálu a režimu položiek dvojakého použitia. SR vykonalo funkciu predsedu plenárneho zasadnutia WA. Táto skutočnosť bola potvrdením aktívnej účasti jej činnosti. V roku 2000 SR prikladá prvoradý význam úspešne fungujúcim multilaterálnym režimom kontroly exportu zbraní, vojenského materiálu, tovarov a technológií dvojakého použitia (Bužek, 2000).

4.3 Vývoj zahraničného obchodu SR a RF

V prípade SR, obchod s tovarmi dvojakého použitia prebieha podľa nariadení EÚ a medzinárodnými dohovormi. SR má aj vlastné právne predpisy a nariadenia, ktoré upravujú obchod s tovarmi dvojakého použitia, a to hlavne Zákon o kontrole vývozu a dovozu

vojenského materiálu a materiálu s dvojakým použitím a príslušné vyhlášky. Nie každý tovar určený na vývoz má charakter tovaru dvojakého použitia, aj keď sa na neho vzťahujú reštriktívne opatrenia. V takýchto prípadoch colné orgány SR prísne kontrolujú dodržiavanie platných nariadení a opatrení (FS, 2022).

Je dôležité zdôrazniť, že vývoz tovarov dvojakého použitia nie je kontrolovaný neprimeraným spôsobom a SR nespochybňuje ani neobchádza relevantné pravidlá a nariadenia v tejto oblasti. Príslušník FS je povinný porovnať deklarované parametre tovaru uvedené v colnom vyhlásení s informáciami a fotokópiami dokladov a posúdiť každý prípad vývozu samostatne s ohľadom na získané informácie. Pri tomto procese sa tiež rešpektujú pokyny rizikového profilu, ktorý je aktivovaný v prípade potreby (FS, 2022).

Na základe kontrolného zoznamu a všetkých získaných informácií sa potom rozhodne, či sa vyžaduje povolenie na vývoz alebo nie. Pri identifikácii tovaru sa využívajú všetky dostupné technologické vybavenia. Ak sa na základe zistení vyskytne podozrenie, že vývozom tovaru by mohlo dôjsť k porušeniu platných nariadení, vyžaduje sa spolupráca s MH SR. Týmto spôsobom sa zabezpečuje správne dodržiavanie platných nariadení a zabezpečuje sa bezpečnosť v oblasti vývozu tovarov dvojakého použitia (FS, 2022). Vzhľadom na súčasnú situáciu graficky zobrazujeme vývoz vybraných tovarov jednotlivých štátov EÚ a RF, ktoré uviedla FS vo svojej správe ako tovary dvojakého použitia. Na jednotlivých grafoch porovnávame vývoz SR do RF s ostatnými krajinami EÚ.

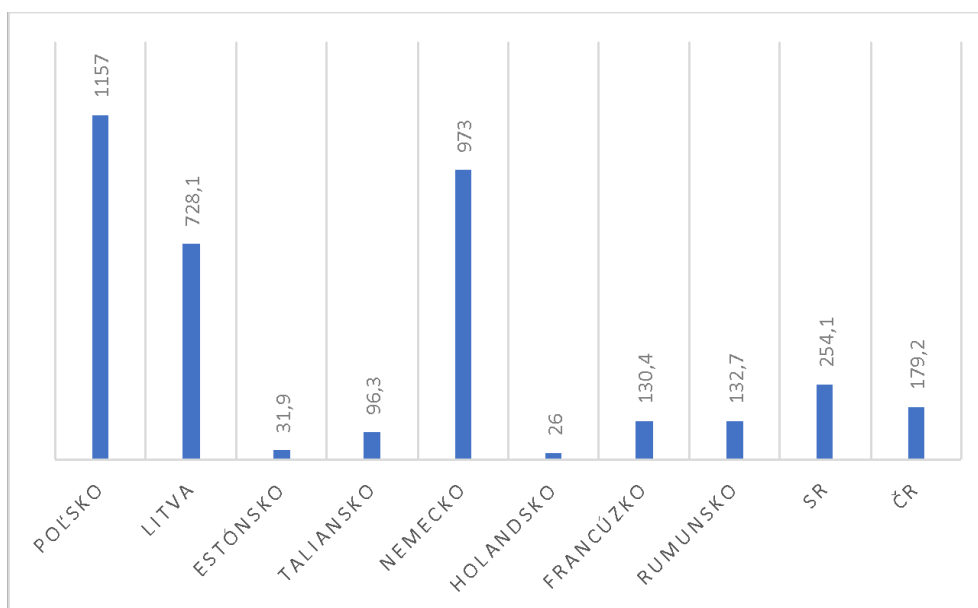
Graf 11 uvádza vývoz ložísk z 10 rôznych krajín. Ložiská sú základnými komponentmi pre mnoho rôznych strojov a mechanických zariadení. Ložiskový trh hrá v európskom priemysle významnú úlohu a možno ho definovať ako solídny ukazovateľ pre hospodárstvo. Mnohé veľké a rodinné spoločnosti sú dnes kľúčovými hráčmi na kontinente, ktoré zásobujú tisíce priemyselných používateľov aktívnych v stovkách priemyselných segmentov. Z údajov vyplýva, že najväčším vývozcom ložísk je Poľsko s 1157 tonami. Nasleduje Nemecko ako druhý najväčší exportér s 973 tonami a SR ako tretí najväčší vývozca s 254,1 tonami.

Zvyšok krajín na Grafe 11 je menšími exportérmi s množstvami od 31,9 až po 179,2 ton. Rozdiely medzi týmito krajinami by mohli byť spôsobené mnohými faktormi, ako sú rozdiely v množstve vyrábaného tovaru, úrovni konkurencie alebo priaznivosti obchodných dohôd medzi krajinami.

Krajinou s najväčším percentuálnym podielom je Poľsko a to až 31,5%. Nasledujú Nemecko 26,5%, Litva 19,8%, Slovensko 6,9%, Česká Republika 4,9%, Francúzsko 3,6%, Rumunsko 3,6%, Taliansko 2,6%, Estónsko 0,9%, Holandsko 0,7%. Výsledky z Grafu 11

nám ukazujú, že Poľsko a Nemecko spolu tvoria viac ako polovicu vyvezených ložísk. Zvyšok krajín má podiel nižší ako 5%. Ložiská v priebehu desaťročia zmenili mnohé priemyselné odvetvia. V nasledujúcich rokoch môžeme očakávať zvýšenie záujmu o ložiská z dôvodu ich širokého využitia či už v oblastiach od energetiky po úžitkové veci.

Graf 11 Vývoz ložísk do RF (v tonách)

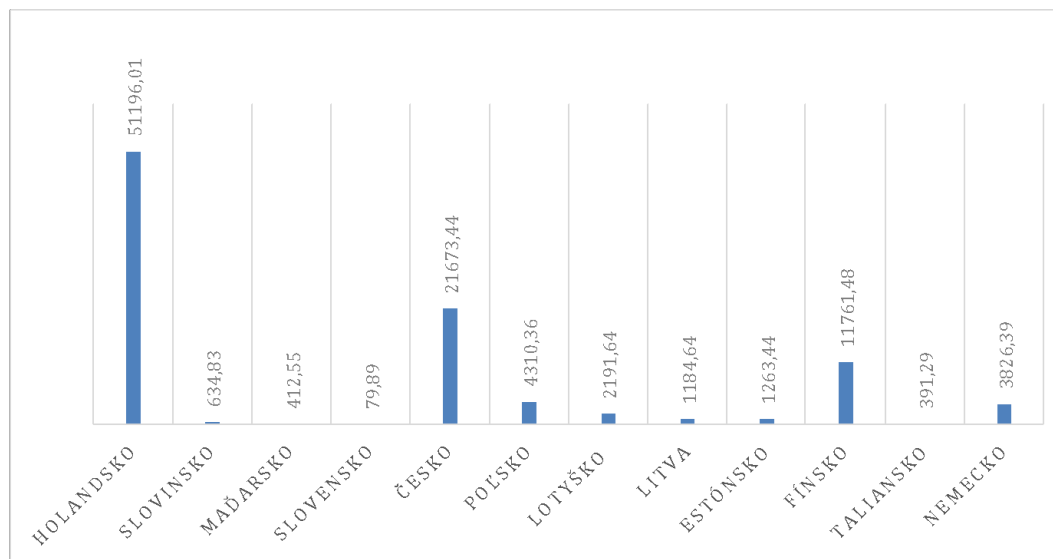

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe dát z Finančnej správy (2022).

Graf 12 zobrazuje množstvo exportovaných elektrických obvodov pre stroje na automatizované spracovanie údajov z jednotlivých krajín do RF. Z Grafu 12 vyplýva, že Holandsko a Česká Republika majú najväčší podiel na vývoze týchto výrobkov, pričom Holandsko má oveľa väčší podiel ako Česká Republika. Okrem toho môžeme vidieť, že Fínsko a Slovinsko majú relatívne malé podiely na vývoze týchto výrobkov.

Percentuálny podiel jednotlivých krajín na vývoze elektronických obvodov pre stroje na automatizované spracovanie údajov do Ruska je Holandsko 49,8%, Česká Republika 16,2%, Fínsko 9,5%, Poľsko 1,9%, Lotyšsko 1,0%, Litva 0,5%, Estónsko 0,5%, Nemecko 0,4%, Slovinsko 0,4%, Maďarsko 0,3%, Slovensko 0,1%, Taliansko 0,1%. Tieto percentuálne podiely ukazujú, že Holandsko a Česká Republika sú hlavnými dodávateľmi elektronických obvodov pre stroje na automatizované spracovanie údajov do Ruska, pričom ostatné krajiny majú relatívne malý podiel na exporte.

Graf 12 Vývoz elektrických obvodov pre stroje na automatické spracovanie údajov do RF (v tonách)

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe dát z Finančnej správy (2022) .

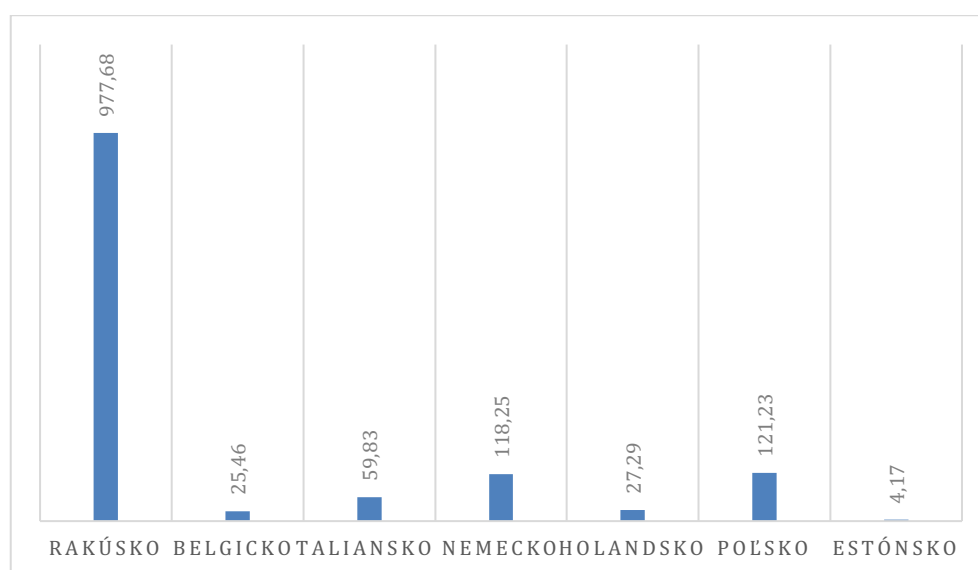
Graf 13 zobrazuje vývoz leteckých motorov do RF z krajín EÚ. Z údajov vyplýva, že vývoz leteckých motorov do RF z týchto krajín je pomerne nízky. Rakúsko je najvýznamnejší exportér s viac ako 50% podielom na celkovom vývoze. Zvyšok krajín má pomerne malý podiel na vývoze s menej ako 10% podielom každá.

Možno predpokladať, že ide o špecializované letecké motory, pretože inak by bolo zvláštne, že tak málo krajín exportuje do RF. Zo SR bol vyvážaný iba letecký motor ROTAX 912 ako časť ultraľahkého stavebnicového motorového lietadla v rozobratom stave. Tento motor nie je vojenským materiálom ani tovarom dvojakeho použitia. Vývoz tohto motora teda nie je nezvyčajnou operáciou a pred konfliktom bol exportovaný aj s iným tovarom. Fyzická kontrola bola vykonaná pri vývoze a jej výsledok bol negatívny, čo znamená, že sa nejedná o tovar dvojakeho použitia.

Náhradné diely na vrtuľníky, ktoré boli exportované, nespĺňali klasifikáciu vojenského materiálu podľa zákona č. 392/2011 Z. z., čo znamená, že nebolo potrebné vývozné povolenie. Takisto to nebol nezvyčajný export pred konfliktom. Pri vývoze bola vykonaná fyzická aj dokladová kontrola, ktorá potvrdila, že tieto diely nie sú tovarom dvojakeho použitia ani vojenským materiálom. Celkovo sa teda jedná o normálne obchodné operácie, ktoré nespĺňajú parametre tovaru dvojakeho použitia ani vojenského materiálu podľa platných zákonov a nariadení.

V druhom prípade išlo o vývoz motorov do Kaliningradu. Aj tu bola kontrola vykonaná a príjemca nebol na sankčnom zozname EÚ. Tovar bol súčasťou rozobratých osobných automobilov, ktoré boli zušľachtované a rozobraté za účelom predaja súčiastok. Tovar nespĺňal kritéria pre vývoz dvojakého použitia a bol v súlade s výnimkou ustanovenia článku 3i bod 3 Nariadenia Rady EÚ 2022/576, ktoré hovorí o tom, že zákaz vývozu sa nevzťahuje na zmluvy uzatvorené pred 9. aprílom 2022.

Graf 13 Vývoz leteckých motorov do RF (v tonách)

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe dát z Finančnej správy (2022).

Obchod medzi SR a RF sa nachádza v zložitej situácii. Export zo SR do RF po vojnovom konflikte a embargách rapídne klesol, pričom export ložísk zo SR a do RF tvorí 6,9% celkového vývozu a najväčší podiel má Poľsko s 31,6%. Vývoz elektrických obvodov do RF dosiahol nízku hodnotu len 79,89 ton, zatiaľ čo Holandsko malo v tejto oblasti najvyšší podiel s 51 196,06 tonami.

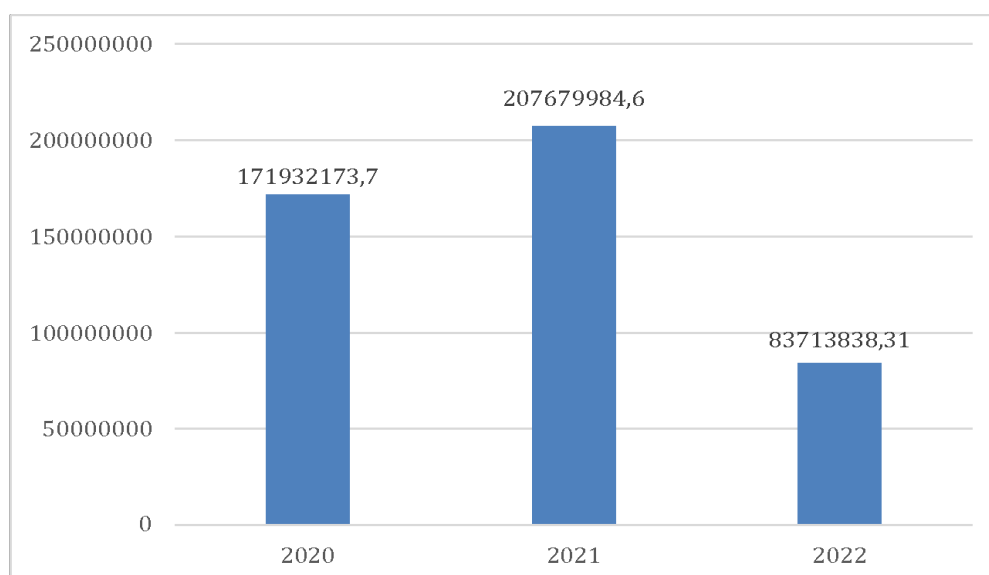
V prípade leteckých motorov je najväčším exportérom Rakúsko s viac ako 50% podielom, pričom zo Slovenska sa vyvážal iba letecký motor ROTAX 912 ako súčasť ultraľahkého stavebnicového motorového lietadla v rozobratom stave, ktorý nie je vojenským materiálom ani tovarom dvojakého významu. Súčasný obchod medzi SR a RF je obmedzený a komplikovaný kvôli vojnovému konfliktu a embargám.

4.4 Aktuálny vývoj zahraničného obchodu vybraných komodít EÚ s RF

Aktuálna situácia zahraničného obchodu medzi EÚ a RF sa v dôsledku vojnového konfliktu výrazne znížila. EÚ sa rozhodla uvaliť clá a embargo na dovoz aj vývoz určitých tovarov, čo má výrazný dopad na obchodný tok. V tejto situácii sa EU snaží presmerovať svoju obchodnú politiku na iné krajiny, s cieľom minimalizovať straty v dôsledku obmedzení obchodu s RF.

Graf 14 zobrazuje vývoz ložísk z EÚ do RF. Ložiská sú dôležitým prvkom v mnohých odvetviach. Prijemcovia ložísk, ktorí pochádzajú z RF neboli uvedení v sankčných zoznamoch, ktoré vydala Európska komisia. Použitie ložísk zahŕňa rôzne sféry, v prípade dvojakého použitia musia spĺňať určité špecifické parametre podľa prílohy číslo 1 nariadenia Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 2021/821 DUAL USE. Ložiská sú základnými komponentmi pre mnoho rôznych strojov a mechanických zariadení. Ložiskový trh hrá v európskom priemysle dôležitú úlohu a možno ho definovať ako solídny ukazovateľ pre hospodárstvo. Z údajov vyplýva, že najvyššiu hodnotu dosiahol vývoz v roku 2021 a to viac ako 207 mil. Eur. Oproti roku 2020 v roku 2021 vývoz stúpol o 20,76%. V roku 2022 však vývoz klesol na 83,7 mil. Eur. Tento pokles bol spôsobený restriktívnymi opatreniami zo strany EÚ voči RF.

Graf 14 Vývoz ložísk z EÚ do RF (EUR)

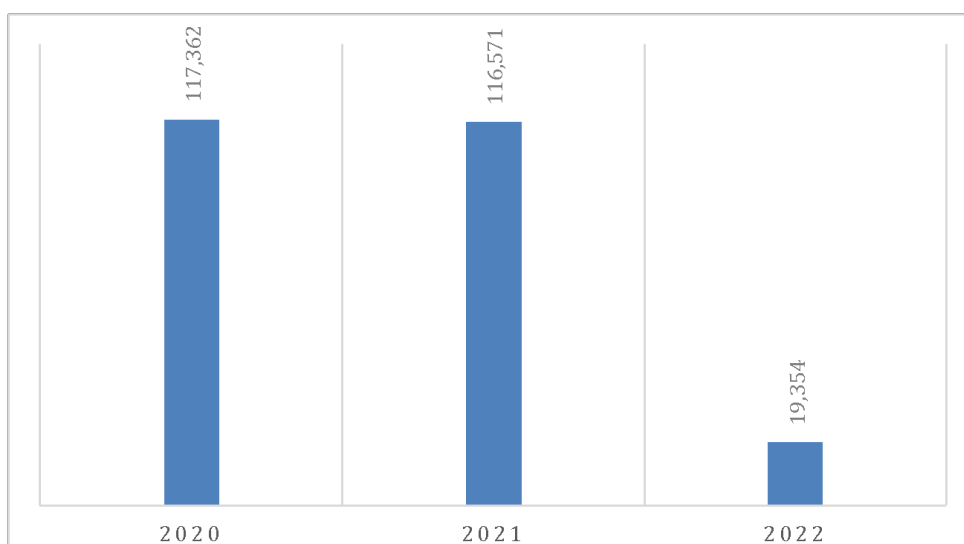

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe dát z UN Comtrade Database (2022).

Graf 15 zobrazuje vývoz elektrických obvodov pre stroje na automatizované spracovanie údajov z EÚ do RF. Z Grafu 15 vyplýva, že restriktívne opatrenia voči RF mali

vplyv aj na vývoz elektrických obvodov pre stroje na automatizované spracovanie údajov, pretože v roku 2022 vývoz klesol o 83,39%. Pokles v roku 2021 oproti roku 2020 bol veľmi mierny ale v roku 2022 klesol rapídne.

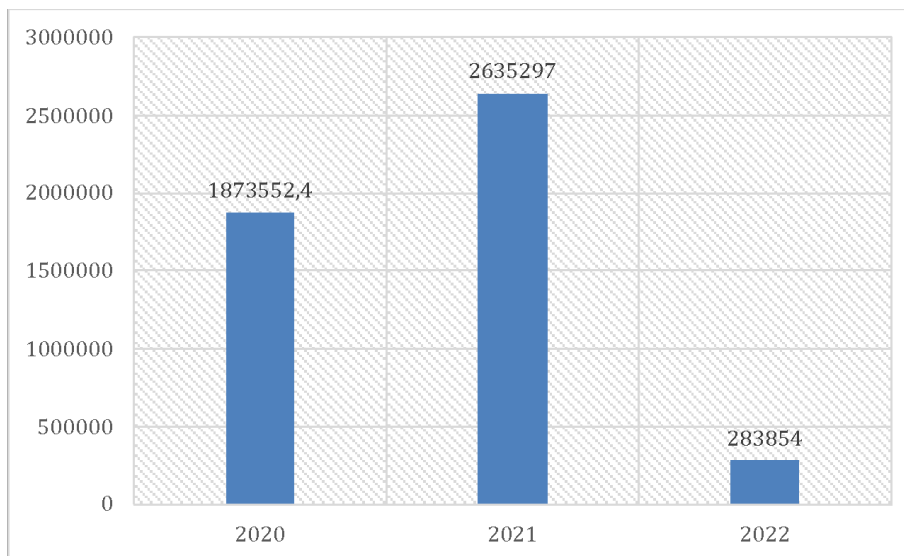
Graf 15 Vývoz elektrických obvodov pre stroje na automatické spracovanie údajov z EÚ do RF (mil. EUR)

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe dát z Trade map (2022).

Graf 16 ilustruje vývoz leteckých motorov z EÚ do RF. V roku 2022 vývoz motorov činil 283 854,52 EUR čo predstavuje pokles oproti roku 2021 o 97,6%. EÚ podľa údajov Európskej komisie zakázala v roku 2022 vývoz tovaru do RF v hodnote viac ako 43,9 miliardy EUR a to znamená, že v porovnaní s rokom 2021 je v súčasnosti sankcionovaných 49 % vývozu. Tento zákaz mal vplyv aj na vývoz leteckých motorov, preto môžeme na grafe 16 vidieť prudký pokles v roku 2022.

Graf 16 Vývoz leteckých motorov z EÚ do RF (EUR)

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe dát z UN Comtrade database (2022).

Vývoj zahraničného obchodu medzi EÚ a RF so spomínanými tovarmi výrazne poklesol z dôvodu sankcií uvalených zo strany EÚ na RF v dôsledku vojnového konfliktu. Pokles obchodu mal negatívny vplyv na hospodárske vzťahy. Obmedzili sa prístupy na trhy a znížili sa obchodné toky medzi subjektami. Sankcie majú vplyv na obchodné spoločnosti a výrobcov, ktorí musia v súčasnosti čeliť obmedzeným obchodným príležitostiam a kvôli týmto obmedzeniam aj stratám na ziskoch. Tento vývoj signalizuje, že politické faktory môžu mať významný vplyv na zahraničný obchod. Ďalší vývoj zahraničného obchodu medzi EÚ a RF bude závisieť od politických vzťahov.

4.5 Vývoj zahraničného obchodu USA s RF

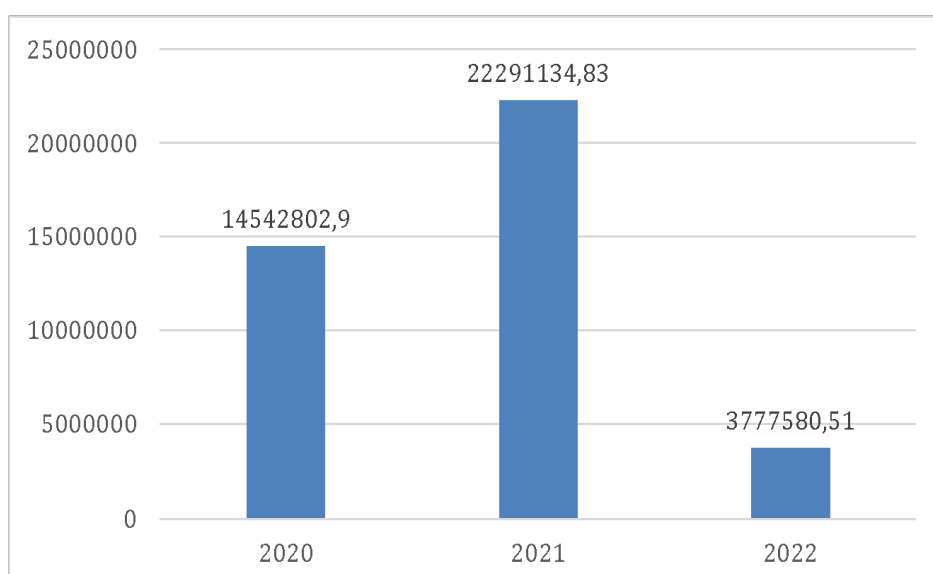
USA sú považované za jednu z najvýznamnejších ekonomických veľmocí ako vo všeobecnom obchodovaní, tak aj v obchodovaní s tovarmi dvojakého použitia. Vývoj zahraničného obchodu USA odráža aj vývoj zahraničného obchodu USA s tovarmi dvojakého použitia, a preto je dôležité si spomenúť aj tento faktor najmä pri vzájomnom obchodovaní s RF, ktorý je ovplyvnený konfliktom na Ukrajine.

Obchodovanie s tovarmi dvojakého použitia v USA upravuje niekoľko zákonov a predpisov. Cieľom týchto zákonov a predpisov je ochrániť národnú bezpečnosť a tiež zabezpečiť, že tento tovar nepoužijú subjekty, ktoré môžu ohroziť zahraničnú politiku USA alebo aj medzinárodný mier.

Hlavným zákonom je zákon o kontrolách vývozu, ktorý určuje kontrolný režim na vývoz, dovoz a prevoz určitých technológií, tovaru a služieb, ktoré môžu mať dvojaké použitie. Technológie a tovary, ktoré sú uvedené v zozname riadených položiek, podliehajú obmedzeniam a povoleniam, ktoré vyžadujú schválenie od príslušných orgánov predtým, ako môžu byť vyvezené alebo dovozené do USA.

Graf 17 ilustruje vývoz ložísk z USA do RF. V roku 2022 vývoz ložísk predstavoval 3,7 mil. EUR. Vývoz tovarov klesol oproti roku 2021 o 83,6%. Jedným z dôvodov napätej bilaterálnej situácie medzi USA a RF sú politické faktory. V reakcii na anexiu Krymu v roku 2014 a zapojenie RF do konfliktu na východe Ukrajiny, USA spolu s ďalšími krajinami uvalili sankcie na RF. Tieto sankcie mali za cieľ vyjadriť nesúhlas s konaním RF a spôsobiť hospodárske obmedzenia. Vývoz ložísk z USA do RF je aj preto zasiahnutý týmito sankciami, čo ukazuje graf 17, kde je zreteľné výrazné zníženie vývozu v roku 2022 v porovnaní s predchádzajúcim rokom.

Graf 17 Vývoz ložísk z USA do RF (EUR)

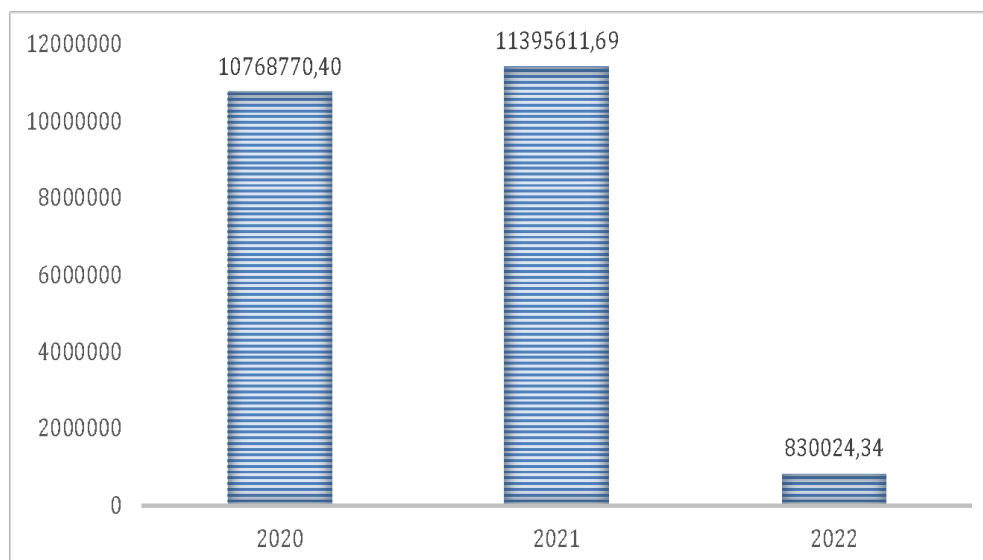

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe dát z UN Comtrade Database (2022).

Graf 18, ktorý je uvedený nižšie, zobrazuje vývoz elektrických obvodov pre stroje na automatické spracovanie údajov z USA do RF za obdobie rokov 2020 až 2022.

V roku 2020 bol vývoz elektrických obvodov do RF vo výške 10,7 mil. EUR. V roku 2021 sa vývoz zvýšil na 11,3 mil. EUR, čo predstavuje zvýšenie o približne 5,8 % v porovnaní s rokom 2020. Avšak v roku 2022 sa vývoz týchto elektrických obvodov znížil o približne 92,7 % v porovnaní s rokom 2021.

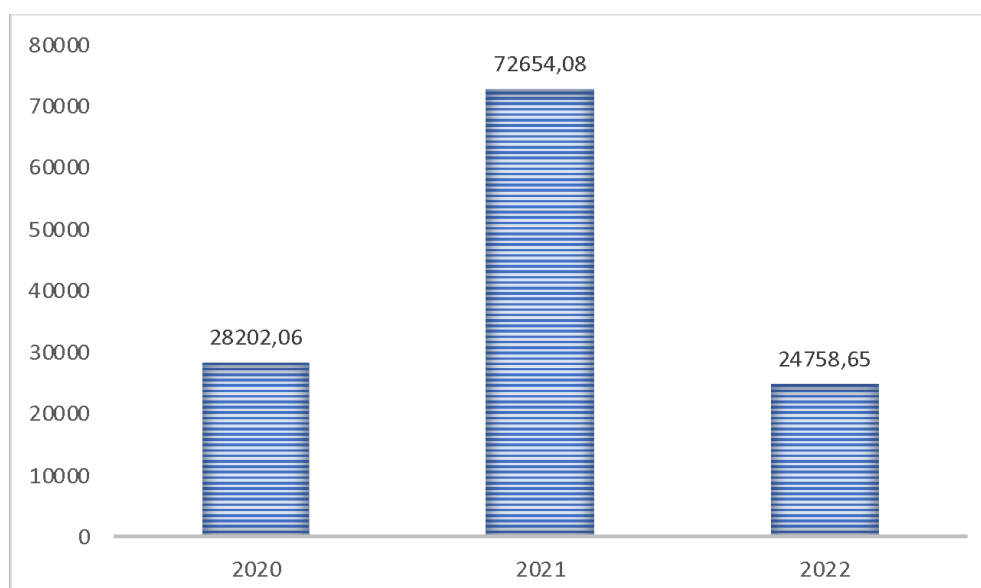
Graf 18 Vývoz elektrických obvodov pre stroje na automatické spracovanie údajov z USA do RF (EUR)

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe dát z UN Comtrade Database (2022).

Graf 19 ilustruje vývoz leteckých motorov z USA do RF. V roku 2022 bola hodnota vývozu 24758,65 EUR a to je najnižšia hodnota za sledované obdobie. V roku 2021 vývoz výrazne vzrástol na 72 654,08 EUR, čo je viac ako dvojnásobok oproti roku 2020. V roku 2022 nastal výrazný pokles vývozu na hodnotu 24 758,65 EUR. Na základe grafu 19 možno identifikovať významné zmeny v hodnote vývozu za posledné tri roky. Údaje naznačujú, že vývoz leteckých motorov z USA do RF zažil výraznú fluktuáciu v hodnotách za posledné tri roky.

Graf 19 Vývoz leteckých motorov z USA do RF (EUR)

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe dát z Trade map (2022).

V priebehu posledných tridsiatich rokov sa americká politika voči RF vyvíjala medzi dvoma postojmi. Na jednej strane bola nádej, že RF po rozpade Sovietskeho zväzu sa môže stať rovnocenným partnerom USA, s očakávaním zlepšenia vzájomných vzťahov a spolupráce a na druhej strane existovali obavy o schopnosť RF zvýšiť náklady a kontrahovať preferencie USA, hlavne prostredníctvom agresívneho správania voči svojim susedným krajinám ako aj prostredníctvom rozvoja svojho vojenského a geopolitického vplyvu. Táto neistota a napätie v americkom prístupe k RF sa prejavovala v rôznych obdobiach a vývojových fázach.

V súčasnosti USA nepovažujú spoluprácu s RF za realistickú možnosť a zameriavajú sa na vylúčenie RF z veľmoci. Ukrajina je ústrednou prioritou americkej stratégie a už nie je sekundárnou súčasťou rozsiahlejšieho vzťahu medzi USA a RF. Za posledný rok sa USA nesnažia uprednostňovať spoluprácu s RF a neočakávajú, že budú brániť väčšej rusko-čínskej spolupráci. V kontexte rozsiahlejšej stratégie, ktorá je navrhnutá na degradáciu ruských spôsobilostí, je podpora pre Ukrajinu považovaná za kritický prvok (Aboulafia, 2023).

4.6 Vývoj zahraničného obchodu ČĽR s RF

ČĽR je ďalším významným globálnym aktérom vo svetovom hospodárstve a ako taký predstavuje významného obchodného partnera pri zahraničnom obchode a teda je

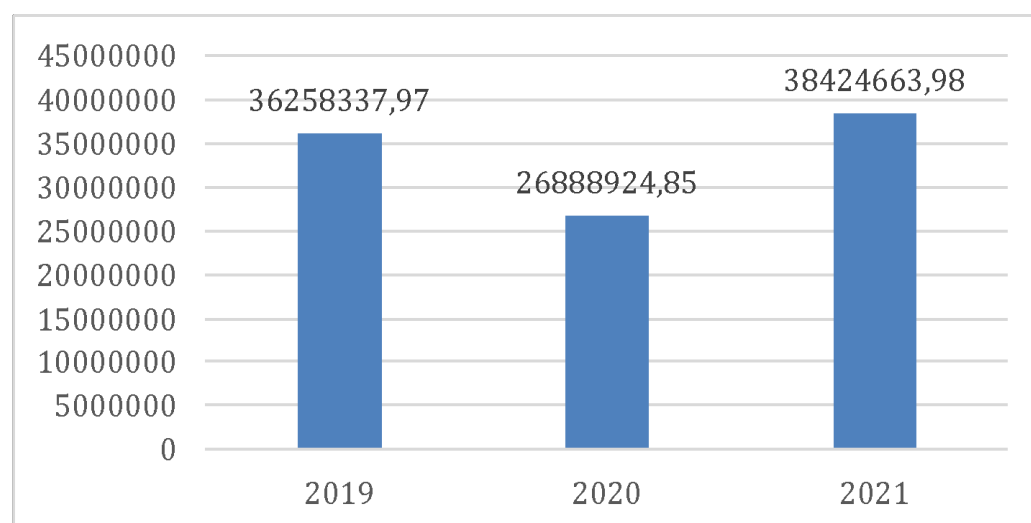
dôležité spomenúť si ho v spojitosti s tovarmi dvojakého použitia. Dôležitým faktorom je, že ČĽR v sledovanom období zvyšuje vývoz tovarov dvojakého použitia.

ČĽR čelí poklesu svojho celkového exportu v dôsledku súčasnej krízy v globálnej ekonomike. Súčasná situácia ju motivuje k hľadaniu nových obchodných príležitostí a budovaniu silnejších obchodných vzťahov s RF. Aj napriek tomu, že RF čelí obchodným sankciám zo strany EÚ a USA. ČĽR taktiež prejavila záujem o nákup plynu a ropy, ktoré už RF nemôže predávať EÚ (Mahshie, 2022)

V snahe zvýšiť svoj export sa ČĽR obracia na čínskych spotrebiteľov, ktorí by mohli predstavovať nový zdroj dopytu pre iné veľké ekonomiky. Je dôležité zdôrazniť, že ČĽR je historicky silno závislá od svojho exportu, ktorý predstavuje významnú časť jej hospodárskeho rastu. Napriek rôznym ťažkostiam a výzvam, ktorým čínsky zahraničný obchod čelí, ako napríklad protekcionistické opatrenia, obchodné spory a globálna hospodárska nestabilita. ČĽR preukázala silnú odolnosť a schopnosť prispôbiť sa rýchlo meniacemu sa medzinárodnému obchodnému prostrediu (Aboulafia, 2023).

V grafe 20 sledujeme vývoz ložísk z ČĽR do RF. V roku 2019 tento vývoz rástol a dosiahol hodnotu 36,2 mil. EUR. V roku 2020 dosiahol vývoz 26,8 mil. EUR čo predstavuje pokles o 34,88%. Tento pokles nastal z dôvodu vypuknutia pandémie a prísnych opatrení ČĽR. V roku 2021 export činil 38,4 mil. EUR a dosiahol vyššiu hodnotu ako pred pandemiou. V nasledujúcich rokoch môžeme očakávať nárast z dôvodu širokého využitia ložísk v rôznych sektoroch a silnejších obchodných vzťahov ČĽR a RF. Údaje za rok 2022 neboli zverejnené.

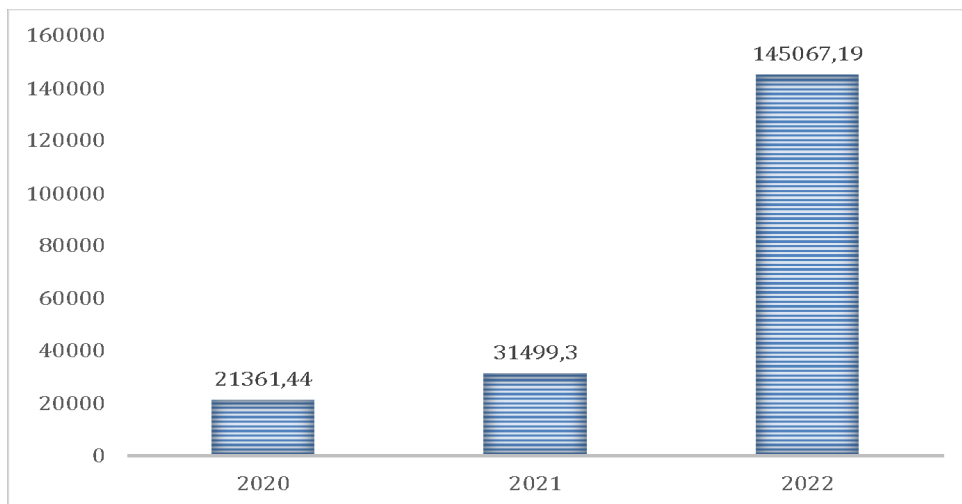
Graf 20 Vývoz ložísk z ČĽR do RF (EUR)

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe dát z UN Comtrade Database (2021).

Údaje o vývoze elektrických obvodov pre stroje na automatické spracovanie údajov z ČĽR do RF sú uvedené na grafe 21. V roku 2020 a 2021 vývoz rástol iba miernym tempom. V roku 2022 rapídne stúpol. A to až o 360,78%. Tento nárast mohol nastať z dôvodu zníženia vývozu z EÚ a USA a to využila ČĽR a uvoľnený ruský trh obsadila.

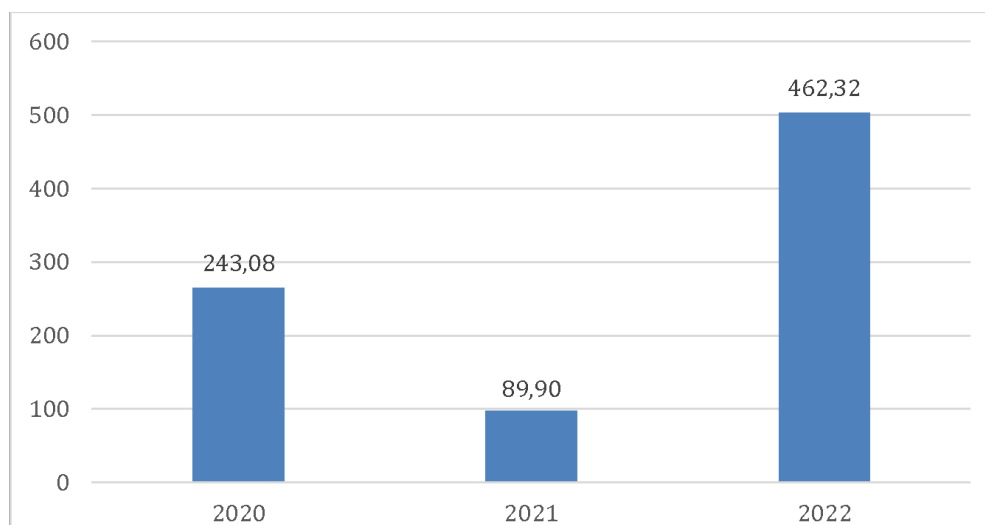
Graf 21 Vývoz elektrických obvodov pre stroje na automatické spracovanie údajov z ČĽR do RF (mil. EUR)

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe dát z Trade map (2022).

Graf 22 ilustruje vývoz leteckých motorov z ČĽR do RF. Vývoz v rokoch 2021 oproti roku 2020 klesol. Celkovo možno predpokladať, že na pokles exportu mala vplyv pandémia už v roku 2020 a 2021. V roku 2022 vývoz leteckých motorov dosiahol hodnotu 462,32 EUR čo predstavuje zvýšenie o 409,42 %.

Graf 22 Vývoz leteckých motorov z ČĽR do RF (mil. EUR)

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe dát z UN Comtrade Database (2022).

Prezident ČĽR Si Ťin-pching na rokovaní v RF v marci 2023 poukázal na to, že ČĽR a RF sú si navzájom najväčším partnerom. Vyjadril sa, že konsolidácia a rozvoj dlhodobých dobrých vzťahov s RF je v súlade s historickou logikou a strategickou voľbou ČĽR a že sa to nezmení žiadnym zvratom udalostí (McCarthy, 2023).

Vzťahy medzi spomínanými krajinami sa ukázali byť komplexnejšie, praktickejšie a strategickejšie. ČĽR zostane odhodlaná presadzovať komplexné strategické partnerstvo ČĽR a RF v oblasti koordinácie pre novú éru. ČĽR je pripravená naďalej spolupracovať s RF a jej cieľom je nadviazať na minulé úspechy, posilniť komplexné strategické partnerstvo o koordináciu pre novú éru a priniesť viac výhod obom krajinám (McCarthy, 2023).

Prezident Si sa vyjadril, že vďaka spoločnému úsiliu sa medzi krajinami prehĺbovala vzájomná politická dôvera, konvergencia záujmov a porozumenie. Spolupráca v oblastiach ako je hospodárstvo, obchod, investície, energetika neustále napreduje. Existuje rastúci počet oblastí spolupráce medzi krajinami. Si Ťin-pching tvrdí, že spolupráca medzi ČĽR a RF má značný potenciál a je strategická, spoľahlivá a stabilná a taktiež poznamenal, že vzťahy sa vyvíjajú veľmi dobre. Značný pokrok sa dosiahol vo všetkých oblastiach bilaterálnej spolupráce. Počas rokovania obe strany podpísali aj dokumenty o bilaterálnej spolupráci v oblastiach ako poľnohospodárstvo, vedecký a technologický výskum, regulácia trhu. Na základe týchto skutočností môžeme očakávať rast obchodu medzi ČĽR a RF (McCarthy, 2023).

4.7 Manuál exportu tovarov dvojakého použitia malými a strednými podnikmi

Tento manuál je určený pre exportérov, ktorí sa chcú zobrať vývozom tovarov, ktoré majú dvojaké použitie, čo znamená, že môžu byť použité nielen na civilné, ale aj na vojenské účely. Export tovarov dvojakého použitia je zložitý proces, ktorý vyžaduje dôkladné pochopenie medzinárodných pravidiel, obmedzení a postupov. V tomto manuáli predstavujeme jednotlivé odpovede na otázky (viď. schéma 1 nižšie), ktoré poskytnú podrobný návod a postup týkajúci sa exportu tovarov dvojakého použitia.

Schéma 1 Export tovarov s dvojakým použitím

1. Je spoločnosť pripravená obchodovať?	2. Aký je trh kupujúceho?	3. Ako si vybrať svoje cieľové trhy?	4. Ako nájsť potenciálnych kupujúcich?	5. Ako sa môže tovar vyvážať?	6. Ako môže podnik vyvážať?
7. Kto môže vyvážať?	8. Ako sa zaregistrovať ako vývozca?	9. Je vývoz výrobku obmedzený v EÚ?	10. Existujú na vývoznom trhu nejaké obmedzenia?	11. Aké clá sa vzťahujú tovar?	12. Vzťahujú sa na vyvážaný tovar nejaké opatrenia na ochranu obchodu?
13. Aké sú príslušné dane a dodatočné clá na vývoznom trhu?	14. Aké sú zdravotné, bezpečnostné a technické požiadavky na tovar?	15. Aké sú požiadavky na balenie a označovanie vášho výrobku?	16. Ako sa s podnikom a kupujúcim delia záväzky?	17. Kto môže pomôcť podniku pri vývoze a preprave?	18. Aké dokumenty sa majú pripraviť pre colné orgány?
19. Kto podáva colné vyhlásenie?	20. Ako predložiť vývozné colné vyhlásenie a tovar určený na vývoz?	21. Čo sa stane po predložení vývozného vyhlásenia?	22. Aký tovar spadá do tovarov dvojakého použitia?	23. Ako prebieha licenčné konanie?	24. Aké sú povolenia pri vývoze do tretích krajín?
25. Aké sú zákony a týkajúce sa dovozu a vývozu tovarov dvojakého použitia?	26. Aké sú pravidlá týkajúce sa vývozu tovarov s dvojakým použitím?	27. Aké sú možné riziká spojené s exportom tovarov s dvojakým použitím?	28. Aké sú právne povinnosti pri predaji tovarov dvojakého použitia?	29. Aké orgány monitorujú vývoz tovarov s dvojakým použitím?	

Zdroj: Vlastné spracovanie

1. Predtým ako podnik exportuje do zahraničia je potrebné overiť si, či je spoločnosť pripravená a či tovar je už úspešný na domacom trhu alebo v iných krajinách EÚ. Je dôležité zistiť, či spoločnosť je schopná predávať výrobok na zahraničných trhoch mimo EÚ a či má dostatok zamestnancov, času, finančných a právnych zdrojov. Pri exporte je taktiež dôležité vytvoriť komplexný finančný, marketingový a obchodný plán s jasne vymedzenými cieľmi.

2. Na export tovaru mimo EÚ by podnik mal najprv identifikovať trh a nájsť kupujúceho pre svoj tovar. Informácie, ktoré ponúka Access2Markets na stránke Európskej komisie pomôže podniku identifikovať vhodné trhy pre tovar. Access2Markets pomáha určiť požiadavky na kupujúceho, ako sú registračné alebo licenčné požiadavky na obchodovanie s konkrétnym tovarom alebo účasť v určitej oblasti hospodárstva. Keďže kupujúci býva väčšinou aj dovozcom a prevezme zodpovednosť za uvedenie výrobku do krajiny určenia a na jej trh, jeho kvalifikácia pre túto úlohu má dôležitý význam. Inštitúcie alebo aj hospodárske subjekty môžu pomôcť pri identifikácii príležitostí na trhu a pri hľadaní vhodných kupujúcich. Obchodné komory môžu poskytnúť informácie o rôznych trhoch a obchodných partneroch a nasmerovať podnik na príslušné správy. Pomôcť môžu aj poskytovatelia správ o obchode alebo agentúry na podporu obchodu v domácej krajine podniku alebo na vybranom vývoznom trhu, ktoré zahŕňajú aj analýzu trhu a hodnotenie obchodných príležitostí. Tieto orgány často poskytujú informácie a štúdie o kľúčových sektoroch vývozu. Poradenstvo poskytujú aj konzultanti v oblasti vývozu a príslušné banky.
3. Na vývoz tovaru je potrebné skontrolovať si potenciálne vývozné trhy s cieľom posúdiť, či existuje dopyt, po tovare. Je dôležité si zvážiť, či by bol výrobok konkurencieschopný na vývoznom trhu. Podnik si môže skontrolovať obchodné štatistiky o potenciálnom cieľovom trhu na stránke Európskej komisie. Obchodné oddelenie Európskej komisie poskytuje tieto štatistiky. Štatistiky dovozu môžu ukázať, či sa do cieľovej krajiny už dováža daný druh tovaru a odkiaľ pochádza dovoz a či už na trhu existuje vysoká ponuka. V prípade nízkych čísel je tu príležitosť a potenciál, ale aj potreba odhaliť prekážky prístupu na trh, ktoré si exportér môže overiť na Access2Markets na stránke Európskej komisie kde sa zadá HS kód tovaru alebo názov, ktorý sa chce exportovať, následne sa vyplní kolónka s krajinou pôvodu a krajinou určenia.
4. Ďalším krokom po výbere cieľových trhov je identifikácia potenciálnych obchodných partnerov a obchodných kontaktov. Partneri a kontakty sa dajú nájsť na veľtrhoch, ktoré sú organizované osobitne pre kupujúcich a predávajúcich, aby sa stretli. Enterprise Europe Network napríklad organizuje pravidelné podujatia na nadväzovanie kontaktov pre konkrétne

sektory, na ktorých sa zúčastňujú aj spoločnosti z krajín mimo EÚ. Na stránke Enterprise Europe Network sa dajú nájsť rôzne podujatia týkajúce sa rôznych tém a to aj tém spojených s tovarmi dvojakeho použitia. Partnerov a kontakty sa dajú taktiež získať na podujatiach a pomoc môžu poskytujú aj obchodné komory pri nadväzovaní kontaktov medzi potenciálnymi obchodnými partnermi. Podujatia sú čoraz častejšie online a môžu byť vhodné na preskúmanie možností. Na rozdiel od transakcií v tuzemsku je potrebné dôkladne skontrolovať kvalifikáciu kupujúceho pre dovoznú transakciu a skutočné využitie alebo uvedenie výrobku na trh v krajine určenia. Takisto je možné overiť, či podnik má povolenie predávať vláde na potenciálnom vývoznom trhu. Portál Access2Markets poskytuje informácie o tom, ako dovážať do EÚ a vyvážať z EÚ na trhy tretích krajín a podnikať v rámci trhu EÚ.

5. Existujú rôzne spôsoby ako môže podnik exportovať tovar. Môže napríklad vyvážať priamo kupujúcemu na exportnom trhu. Podnik môže využiť inú spoločnosť alebo sprostredkovateľa. Alternatívou najmä pre veľmi malé spoločnosti je využitie platforiem elektronického obchodu.
6. V prípade ak podnik chce vyvážať, zvyčajne musí mať sídlo v EÚ ako spoločnosť alebo ako stála prevádzkareň. Toto slúži na registráciu na účely DPH. Vo všeobecnosti sa podnik musí zaregistrovať aj vo vnútroštátnom obchodnom registri. Viac informácií sa dá nájsť na stránkach Slovenskej obchodnej a priemyselnej komory (SOPK).
7. V prípade ak má podnik sídlo v krajine, ktorá je mimo EÚ, musí mať pracovné povolenie na vykonávanie nezávislej obchodnej činnosti, okrem toho musí nájsť osobu v EÚ, ktorá je ochotná konať v mene podniku ako vývozca napr. poskytovateľ logistických služieb.
8. V prípade vývozu môže exportér z EÚ požiadať príslušnú colnú správu o pridelenie čísla registrácie a identifikácie hospodárskych subjektov (EORI), ktoré je platné v celej EÚ a je potrebné pre všetky vývozné colné vyhlásenia. Tento proces by mal byť začatý včas, pretože môže trvať určitú dobu, kým bude úplne uplatnený. V prípade ak podnik plánuje vyvážať do krajiny, s ktorou má EÚ preferenčnú obchodnú dohodu s nižšími colnými sadzbami a chce využiť výhody z týchto dohôd, môže sa vyžadovať aj získanie statusu schváleného vývozcu (EA) alebo registrovaného vývozcu (REX), v závislosti

od príslušnej dohody. Status EA sa uplatňuje u vnútroštátnej colnej správy a aj v systéme REX skrz vnútroštátnu colnú správu. Po získaní autorizácie môže exportér vystavovať vyhlásenia o pôvode ako registrovaný vývozca aj pre zásielky nad hraničnými hodnotami, ako je stanovené v príslušnej dohode, kde je uvedené, že výrobky určené na vývoz sú v súlade s pravidlami pôvodu. V prípade častého vývozu a ak má podnik dobre informovaný personál a spoľahlivú organizáciu colných postupov, môže požiadať o zjednodušené colné vyhlásenia podľa Colného kódexu Únie (CKÚ). Skúsenejší obchodníci môžu zvážiť aj získanie statusu schváleného hospodárskeho subjektu (SHS). Tieto možnosti môžu umožniť jednoduchšie a rýchlejšie vykonávanie colných postupov.

9. Pri plánovaní vývozu určitého tovaru alebo výrobkov do konkrétnej krajiny je potrebné brať do úvahy možné obmedzenia alebo zákazy. Na overenie, či na výrobok alebo tovar je potrebná vývozná licencia alebo povolenie, je potrebné použiť systém TARIC. Je tiež dôležité skontrolovať vývozné obmedzenia na mape sankcií EÚ. Okrem toho môžu existovať aj vnútroštátne obmedzenia členského štátu pre niektoré špecifické výrobky, čo by si mal podnik overiť u príslušných orgánov. Medzi hlavné typy výrobkov, ktoré môžu byť obmedzené alebo zakázané, patria dvojakým použitím, mäso, rastliny, ohrozené druhy, potravinové výrobky, nebezpečné chemikálie, lieky, živé zvieratá, zbrane, falšovaný alebo pirátsky tovar, nedôstojné články, publikácie a videozáznamy. Preto je dôležité zistiť, aké pravidlá a obmedzenia sa vzťahujú na vyvážané výrobky a je dôležité zabezpečiť, ich dodržiavate, aby sa firma vyhla potenciálnym problémom pri vývoze.
10. Je potrebné zabezpečiť, aby krajina, do ktorej chcete spoločnosť vyvážať, neuplatňovala žiadne zákazy ani obmedzenia na tovary, ktoré by mu zakazovali vstup do krajiny alebo uvedenie na jej trh. Hoci kupujúci zvyčajne prevezme zodpovednosť za dovoz, ako aj za používanie alebo uvádzanie výrobku na trh, v prípade úspešných a udržateľných transakcií by si mala byť firma vedomá zákazov dovozu, ako aj dovozných obmedzení v krajine dovozu. Komplexný opis obmedzení v rôznych krajinách určenia sú na portáli Access2Markets a všeobecné vysvetlenia rôznych druhov obmedzení môžete nájsť v časti o tovare.

11. Pri vývoze tovaru je možné, že budú zavedené colné poplatky. Informácie o dovozných colných poplatkoch v rôznych krajinách sa dajú nájsť na portáli Access2Markets. Závisí to od dohody a zmluvy s kupujúcim, ale zvyčajne sa odporúča nechať dovozné colné konanie na kupujúcom. Potom kupujúci zodpovedá za platbu clá, daní a ďalších dovozných poplatkov. Je dôležité si uvedomiť, že takéto náklady zvýšia cenu tovaru na exportnom trhu. Napriek tomu by náklady na vykládku mali byť stále konkurencieschopné.
12. Opatrenia na ochranu obchodu by mohla na tovar uplatniť krajina dovozu. Tieto opatrenia môžu predstavovať značné náklady, ktoré treba zohľadniť pri plánovaní exportu. Jedným z najvýznamnejších opatrení sú antidumpingové opatrenia, ale existujú aj vyrovnávacie alebo ochranné opatrenia. Kupujúci môže podľa zmluvnej dohody vystupovať ako dovozca a znášať takéto dodatočné náklady. Tieto náklady môžu byť prekážkou pre úspešné a udržateľné transakcie. Súvisiace opatrenia, ktoré uplatňuje konkrétna krajina dovozu, sú zohľadnené v Access2Markets.
13. Je potrebné aké dane a prípadné dodatočné clá sú splatné pri dovoze tovarov. Tieto informácie sa dajú nájsť aj na portáli Access2Markets. Väčšinou je zodpovednosť za platbu daní a dodatočných clá na strane kupujúceho, ako dovozcu, ale to môže zvýšiť náklady na vykládku a ovplyvniť konkurencieschopnosť výrobku na exportnom trhu. Ak má podnik dovozcu musí zvážiť možnosť zosúladenia s ním. V prípade ak podnik predáva priamo spotrebiteľom je potrebné zistiť, či musí byť registrovaní u daňových orgánov v krajine vývozu.
14. Požiadavky na tovar budú závisieť od exportného trhu. Za ich dodržiavanie zvyčajne zodpovedá kupujúci ako dovozca, ktorý však na preukázanie tohto súladu potrebuje exportéra. Exportér by ma prevziat zodpovednosť len za požiadavky, ktoré môžete plniť vo svojej úlohe vývozcu. Zosúladenie s dovozcom sa nielen odporúča, ale je aj zvyčajne potrebné. Informácie uvedené v portáli Access2Markets pomáhajú odlíšiť objektívne požiadavky od individuálnych záujmov vášho kupujúceho. Požiadavky budú závisieť od vývozného trhu. Možno bude treba predložiť osvedčenia preukazujúce, že výrobok spĺňa zdravotné a bezpečnostné požiadavky danej krajiny. Tieto požiadavky sa v tretích krajinách môžu líšiť od tých v EÚ. Väčšina výrobkov musí spĺňať technické alebo zdravotné a hygienické požiadavky, ktoré sú často

uvádzané ako sanitárne a fytosanitárne požiadavky na vývoznom trhu. Požiadavky si často vyžadujú splnenie rôznych typov skúšok a certifikácie. Väčšinou sa to týka technických požiadaviek **na priemyselné výrobky, ako** aj zdravotných a hygienických požiadaviek na potraviny alebo na poľnohospodárske výrobky. Väčšina krajín vyžaduje zdravotné osvedčenia pre tovary ako sú rastliny, živé zvieratá, živočíšne produkty, genetické materiály. Napríklad zdravotnícke pomôcky sú zvyčajne sprevádzané certifikátom.

15. Krajiny majú často určité požiadavky na balenie a označovanie tovarov. Požiadavky na balenie tovarov môžu byť povinné alebo dobrovoľné. Povinné označenia na spotrebiteľských výrobkoch a ich obaloch zvyčajne súvisia s otázkami verejnej bezpečnosti, zdravia alebo životného prostredia. Existujú rôzne agentúry zodpovedné za rôzne odvetvia, napr. lekárske, elektrické, potravinárske a chemický priemysel, ktoré majú veľmi odlišné požiadavky na balenie a označovanie tovarov. V prípade tovarov dvojako použitia nie sú určené špeciálne podmienky pri balení takého tovaru, pretože môže byť naozaj rôzny. Všeobecne však môžeme povedať, že pri balení tovaru je dôležité, aby sa zabezpečila bezpečnosť a ochrana tovaru.
16. Zodpovednosť strán vývoznej a dovoznej transakcie je stanovená v zmluvnej dohode. Pokiaľ neexistujú osobitné dôvody, zodpovednosť za dovoz, použiteľnosť alebo uvedenie výrobku na trh by mal prevziať kupujúci ako dovozca. Skúsení obchodníci by sa mali odchýliť od tohto pravidla. V závislosti od právnych predpisov v krajine dovozu nemusíte byť schopný splniť určité požiadavky v krajine, takže požiadavky by mali zostať u kupujúceho. Na vymedzenie zmluvných záväzkov sa môže použiť Incoterms. Incoterms stanovuje jednotlivé povinnosti predávajúcich a kupujúcich za dodanie, poistenie a prepravu tovaru na základe kúpnych zmlúv a určuje, kto je zodpovedný za colné vývozné formalities v EÚ a dovozné formalities v krajine určenia.
17. Sprostredkovateľ môže pomôcť so zabezpečením vyzdvihnutia a dodania tovaru, rokovať o sadzbách za nákladnú dopravu s dopravcami, rezervácia nákladného priestoru, baliť, poistiť, pomôcť s prípravou colných dokumentov v mene firmy. Programy financovania vývozu a podpory vývozu, ktoré vlády často poskytujú v spolupráci s bankami alebo poisťovňami môžu taktiež pomôcť. Dôležité je aj zváženie poistenia vývozu, ktoré ponúkajú buď

súkromné strany, alebo vnútroštátne inštitúcie financovania vývozu a dovozu. Sprostredkovateľ taktiež môže pripraviť dokumenty na colné konanie pri vývoze v EÚ. Doklady pripravené na vývoz aspoň z časti slúžia aj na dovoz do krajiny určenia. Pri ich príprave by sa preto mali zohľadniť určité požiadavky a v prípade potreby by sa mali zosúladiť s kupujúcim ako dovozcom.

18. Pred začiatkom vývozu musí spoločnosť najprv podať elektronické vývozné vyhlásenie na colnom orgáne v domácej krajine. Každá krajina má svoj vlastný systém elektronického spracovania vývozných vyhlásení. Ak ide o malé zásielky s hodnotou nižšou ako 1 000 EUR, môže postačovať ústne vyhlásenie podložené prepravným dokladom alebo faktúrou. Vývozné vyhlásenie by malo obsahovať potrebné informácie o tovare, preprave, vrátane pôvodu tovaru, cieľovej krajiny, kódov komodít, kódov colných režimov a hodnoty tovaru. Je potrebné uchovávať faktúru, prepravné doklady a baliaci list najmenej po dobu troch rokov, pre prípad kontroly po vývoznom colnom konaní. Vnútroštátne obchodné a daňové predpisy často stanovujú dlhšie obdobia. Pri vývoze mimo EÚ tovar oslobodený od dane z pridanej hodnoty (DPH) v EÚ, bez ohľadu na to, či firma predáva podniku alebo individuálnemu spotrebiteľovi, za predpokladu, že má záznamy o vývoze a doklad o vývoze vydaný colným orgánom. Okrem toho, pre niektoré výrobky môžu byť potrebné rastlinolekárske osvedčenia alebo vývozné licencie pre účely vývozu.
19. Colné vyhlásenie môže podať spoločnosť sama alebo ho môže vyhotoviť dodávateľ služieb, ktorý je colným zástupcom. V prípade, že firma zamestnáva špeditérsku spoločnosť alebo colný sprostredkovateľ, môže konať v mene firmy.
20. Colný režim vývozu pozostáva z dvoch fáz. Prvou fázou je podanie vývozného colného vyhlásenia a predloženia tovaru colnému úradu výstupu a uvedenia hlavného referenčného čísla (MRN) vývozného colného vyhlásenia na colnom úrade výstupu, po čom nasleduje prepustenie tovaru na vývoz. Vývozné vyhlásenie sa podáva prostredníctvom elektronického systému tuzemského colného orgánu. Vo všeobecnosti sa musí podať vývozné vyhlásenie na colnom úrade, ktorý je zodpovedný za miesto, kde má spoločnosť sídlo, alebo prípadne na colnom úrade, kde sa tovar balí alebo nakladá na vývoznú zásielku mimo EÚ. Ak hodnota tovaru v jednej vývoznnej zásielke nepresahuje 3 000 EUR a tovar nepodlieha zákazom ani obmedzeniam, vývozné vyhlásenie sa

môže podať na colnom úrade v mieste vývozu. Colné vyhlásenie sa musí podať pred skutočným okamihom, keď tovar opustí EÚ. Je dôležité poskytnúť colnému úradu dostatok času na vykonanie potrebných analýz rizík pred tým, ako povolí prepustenie tovaru.

21. Sú tri možné prípady. Prvým prípadom je, že tovar môže byť prepustený na vývoz na základe predloženého vývozného vyhlásenia, alebo tovar môže byť vybraný na kontrolu dokladov a pred colným vybavením colníka možno požiadať o predloženie ďalších dokumentov, alebo vývoz môže byť vybraný pre dokument, ako aj fyzickú kontrolu. V prípade častejšieho vývozu by sa mali zvážiť zjednodušené colné vyhlásenia, ako sa stanovuje v Colnom kódexe Únie. Následne sa pripravujú doklady na colné odbavenie pri dovoze v krajine určenia. Keď sa tovar dostane do krajiny určenia, na vývoz sa budú vzťahovať miestne dovozné požiadavky a postupy. S kupujúcim sa môže podnik dohodnúť, ktoré dokumenty musí vývozca pripraviť, a ktoré kupujúci. Úlohy a povinnosti vývozcu a dovozcu sú dohodnuté v zmluve, ktorá by sa mala v tejto súvislosti starostlivo prerokovať. Doklady, ktoré môžu príslušné orgány v krajine určenia požadovať sú obchodná faktúra, baliaci list, dovozné automatické licencie alebo neautomatické na určitý druh tovaru, certifikáty preukazujúce, že výrobok je v súlade s povinnými predpismi o výrobkoch, ako sú zdravotné a bezpečnostné požiadavky. Ďalšími požadovanými dokladmi môžu byť označovanie a balenie, dôkaz o preferenčnom pôvode za predpokladu, že medzi EÚ a krajinou určenia existuje preferenčná obchodná dohoda a výrobky spĺňajú príslušné pravidlá pôvodu, osvedčenie o pôvode preukazujúce nepreferenčný pôvod výrobku. Osvedčenie o pôvode preukazujúce nepreferenčný pôvod výrobku sa môže vyžadovať v prípade dovozných obmedzení na isté výrobky z konkrétnych krajín, uplatňovania opatrení na ochranu obchodu alebo monitorovania špecifického dovozu môžu byť ďalšie požadované dokumenty. Dovozca však môže požiadať o takéto osvedčenie aj na svoje osobitné účely. Osvedčenia o pôvode zvyčajne vydáva tuzemská obchodná komora. V niektorých krajinách sa zodpovednosť môže zveriť aj ministerstvám alebo colným orgánom.
22. Určovanie, či predmetný tovar spadá medzi tovary s dvojakým použitím, zisťujeme prostredníctvom colného systému TARIC. Na internetovej stránke FS treba otvoriť položku Taric/Kvóta a spustiť aplikáciu Taric/Kvóta v časti

eSlužby a spustiť aplikáciu Taric SK. V systéme TARIC treba vyplniť položky:

1. Kód nomenklatúry
2. Krajina určenia
3. Typ opatrení: zvoliť Obmedzenia
4. Pôvod záznamov: zvoliť Všetky
5. Smer pohybu: zvoliť Export

Následne treba spustiť vyhľadávanie je potrebné kliknúť na slovo Vyhľadať. V prípade, že systém Taric SK vypíše: „Vývozné povolenie (DVOJITÉ POUŽITIE)“, je potrebné kliknúť a otvoriť okno Poznámky, ktoré odkazuje na číslo z kontrolného zoznamu. Na základe tohto uvedeného čísla treba vyhľadať tovar v aktuálnej Prílohe č. 1 NARIADENIA EURÓPSKEHO PARLAMENTU A RADY (EÚ) 2021/821 z 20.mája 2021, ktorým sa stanovuje režim Únie na kontrolu vývozov, sprostredkovania, technickej pomoci, tranzitu a transferu položiek s dvojakým použitím. Následne treba zistiť, či sa vlastnosti tovaru, ktorý má byť vyvázaný zhodujú s vlastnosťami opísanými pod príslušným číslom kontrolného zoznamu. V prípade ak sa zhodujú, je potrebné požiadať MH SR o vývoznú licenciu. Ak sa v Poznámkach objaví odkaz na viac čísiel z kontrolného zoznamu, je nutné porovnať vlastnosti tovaru, ktorý má byť vyvázaný s vlastnosťami uvádzanými pod všetkými týmito číslami Prílohy č. 1, ktoré je hore uvedené. V prípade, že sa vlastnosti tovaru zhodujú s vlastnosťami uvádzanými pod niektorým z týchto čísiel, je potrebné požiadať o vývoznú licenciu MH SR.

23. Licenčné konanie je proces, ktorý sa týka udelenia licencie, ktorá je právnym oprávnením na vykonávanie určitej činnosti alebo poskytovanie služby. Licenčné konanie je dôležitý pre reguláciu určitých činností alebo služieb, taktiež zabezpečuje, že oprávnení jednotlivci alebo spoločnosti majú potrebné schopnosti, kvalifikácie a oprávnenia na vykonávanie určitých činností alebo poskytovanie služieb v súlade s platnými predpismi a normami.

Tabuľka 1 **Postup pri získaní licencie**

Druh licencie	Povolenie na vývoz a sprostredkovanie položiek s dvojakým použitím
Dôvod obmedzenia	Vývoz a sprostredkovanie položiek s dvojakým použitím sa hodnotí z perspektívy možných bezpečnostných a zahraničnopolitických dôsledkov pre SR, s prihliadnutím na medzinárodné dohovory a zmluvy, ktoré zaväzujú SR.
Proces v licenčnom konaní	• Žiadosť o licenciu sa podáva na už predpísanom tlačíve. • Žiadosti sa podávajú buď poštou alebo osobne na registračnom mieste odboru. • MH SR rozhodne o povolení do 90 dní odo dňa predloženia kompletnej žiadosti. • Správny poplatok je 0,2% z celkovej hodnoty uvedenej na žiadosti, najmenej 50 eur, pri vývoze najviac 2 000 eur. Poplatok je splatný pri podaní žiadosti. • V prípade žiadosti, ktorá nie je kompletná sa preruší konanie do odstránenia nedostatkov, v súlade so zákonom.
Základné požiadavky na žiadosti	• Predpísané tlačívo žiadosti, ktoré je podpísané oprávnenou osobou. • Zmluva s odberateľom na požadovanú komoditu. • Originál dokladu o konečnom použití.

	• Je potrebné uviesť vyhlásenie o tom, v akej tovarovej štruktúre kontrolovaného tovaru sa má v úmysle sprostredkovateľskú činnosť vykonávať a identifikačné údaje zmluvného partnera, pre ktorého má v úmysle sprostredkovateľskú činnosť vykonávať. • Vyhlásenie o doteraz vykonávanej alebo nevykonávanej sprostredkovateľskej činnosti. • Ďalšie doklady na posúdenie prípadu. Napríklad prepravné trasy, technické špecifikácie a podobne. • V prípade dokladov v inom jazyku je povinnosť žiadateľa priložiť slovenský preklad. • Originál dokladu o konečnom použití položiek s dvojakým použitím, ktorý je potvrdený národnou autoritou krajiny konečného použitia
--	--

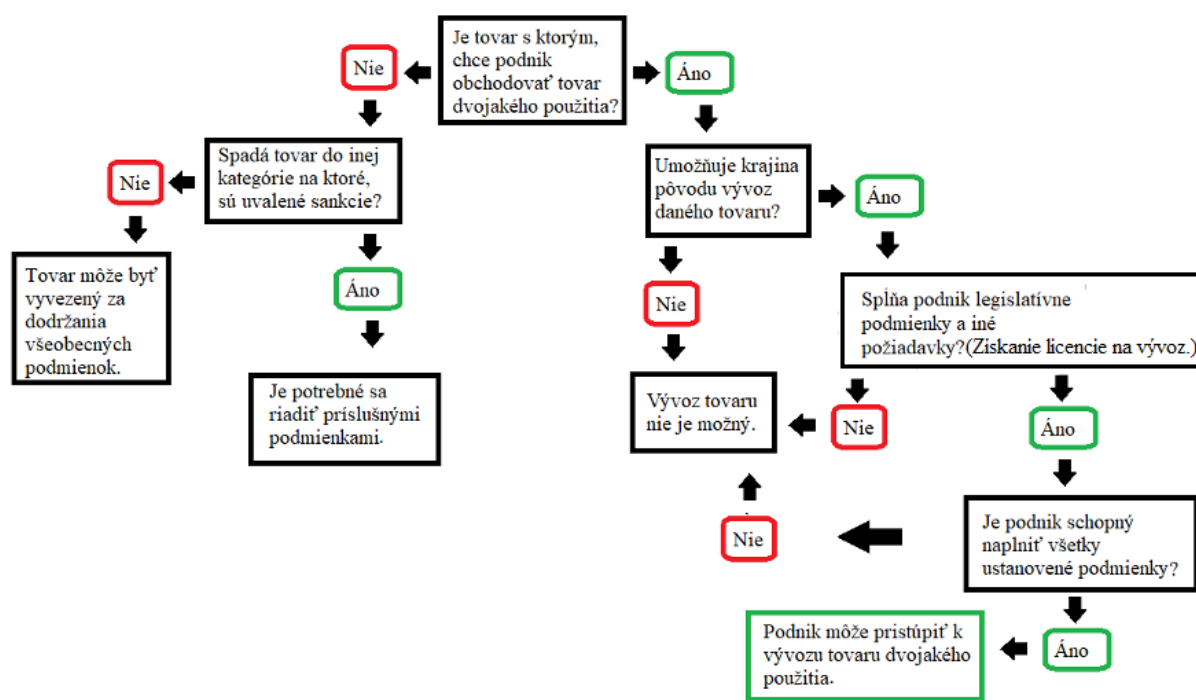
Zdroj: Vlastné spracovanie na základe dát z MH SR (n.d.).

V súčasnosti máme tri povolenia pri vývoze do tretích krajín. Prvým je individuálne vývozné povolenie. Toto povolenie je udelené jednému konkrétnemu vývozci pre jedného koncového používateľa alebo príjemcu v tretej krajine, ktoré sa vzťahuje na jednu alebo viac položiek s dvojakým použitím. Ďalším je rámcové vývozné povolenie, ktoré je udelené jednému konkrétnemu vývozci na typ alebo kategóriu položiek s dvojakým použitím, ktoré môže platiť na vývoz jednému alebo viacerým koncovým používateľom a/alebo v jednej alebo viacerých špecifikovaných tretích krajinách. Posledným povolením je povolenie na veľký projekt. Toto povolenie je individuálne vývozné povolenie alebo rámcové vývozné povolenie udelené jednému konkrétnemu vývozci na typ alebo kategóriu položiek s dvojakým použitím, ktoré môže platiť na vývoz jednému alebo

viacerým koncovým používateľom v jednej alebo viacerých špecifikovaných tretích krajinách na účely konkrétneho veľkého projektu.

24. V súčasnosti existujú zákony, ktoré sa týkajú dovozu a vývozu tovarov dvojakého použitia. Týmto zákonmi sú Zákon č. 39/2011 Z .z. o položkách dvojakého použitia, ktorý sa bude novelizovať tento rok a nariadenie EÚ 2021/821, ktoré bolo novelizované v roku 2021.
25. Jednotlivé pravidlá sú také ako určuje zákon a ako sú dané EÚ nariadením. Export položiek dvojakého použitia je v rámci EÚ voľný, vývozné licencie a opatrenia sa vzťahujú na vývoz a dovoz z alebo do tretích krajín, ktoré sú mimo EÚ.
26. Export tovarov s dvojakým použitím môže byť spojený s rôznymi rizikami. Jedným z rizík sú bezpečnostné. Tovary s dvojakým použitím sú často využívané pre svoje vojenské alebo bezpečnostné vlastnosti. Export týchto tovarov do krajín s nestabilnými alebo nepriateľskými režimami môže zvýšiť riziko, že sa tieto tovary použijú na neželané účely, ako sú teroristické útoky. Ďalším z rizík je zneužitie technológie. Export tovarov s dvojakým použitím môže umožniť zahraničným spoločnostiam alebo vládam získať prístup k technológii, ktorá by mohla byť použitá na výrobu zbraní hromadného ničenia alebo iných nebezpečných produktov. Porušenie medzinárodných zákonov je ďalším rizikom. Niektoré krajiny majú obmedzenia na vývoz určitých tovarov s dvojakým použitím kvôli obavám z bezpečnosti. Exportovanie tovarov dvojakého použitia do týchto krajín môže byť v rozpore s medzinárodnými dohovormi a zákonmi. Ďalším z rizík sú finančné. Pri exporte tovarov s dvojakým použitím môže dôjsť k finančnému podvodu, v prípade ak sú nezákonne vyvezené alebo ak nie sú zaplatené daňové poplatky alebo iné príslušné náklady. Obchodné riziká sú ďalším z rizík. Ak sa exportujú tovary s dvojakým použitím, ktoré majú obmedzené alebo zakázané použitie, môže to mať vplyv na obchodné vzťahy s inými krajinami alebo spoločnosťami a to vedie k zhoršeniu obchodných vzťahov.
27. Právne povinnosti vyplývajú zo zákona na základne správnych deliktov.
28. Vývoz tovaru monitoruje colná správa EÚ a v SR je možné kontrolovať tovary a či spĺňajú všetky náležitosti len prostredníctvom colnice/colnej správy a informácií zo SIS alebo vojenského spravodajstva.

Schéma 2 Rozhodovací algoritmus podnikateľa

Zdroj: Vlastné spracovanie

Pri vstupe na zahraničný trh musí spoločnosť venovať pozornosť viacerým otázkam a zodpovedať si ich vopred, aby bol úspešná v novom podnikateľskom prostredí. Jedným z prvých krokov je zistenie, či je podnik pripravený na vstup na zahraničný trh. Na podnikanie v zahraničnom prostredí sú potrebné určité zdroje a skúsenosti sú výhodou. Ďalším dôležitým krokom je identifikácia trhu, odberateľov a konkurenčného prostredia. Podnik musí zvážiť, ako bude tovar vyvážať a či existujú aj určité obmedzenia vývozu v danom sektore. Okrem toho je podstatné zistiť, aké clá sa vzťahujú na tovar a ako sa clá môžu líšiť v rôznych krajinách. Pri vstupe na zahraničný trh by sa podnik mal zaoberať aj otázkou licenčného konania a príslušných zákonov, ktoré sa týkajú daného tovaru.

V prípade vývozu tovarov dvojakého použitia je dôležité, aby podnik pri vstupe na zahraničný trh podrobne analyzoval právne a regulačné požiadavky, ktoré sa vzťahujú na daný tovar. Schéma rozhodovacieho procesu podnikateľa pomáha podnikateľovi zistiť, či tovar možné vyvážať v prípade splnenia určitých podmienok.

4.8 Riešenia na ochranu pred zneužitím tovarov dvojakého použitia

Tovary dvojitého použitia sú tovary, ktoré majú legitímne civilné použitie, ale môžu byť zneužitú na vojenské účely alebo na výrobu zbraní hromadného ničenia. Preto je dôležité

kontrolovať a monitorovať tieto produkty, aby sa minimalizovalo riziko ich zneužitia. Pre ochranu pred zneužitím navrhujeme niekoľko možných riešení. Jedným z nich je vyžadovať licencie štáty môžu vyžadovať, aby predajcovia týchto tovarov získali licenciu na ich predaj. Tieto licencie by mali byť ťažko dostupné pre tých, ktorí nemajú legitímne použitie pre tieto produkty, a musia byť prísne monitorované.

Ďalším z možných riešení je zavedenie identifikačných značiek. Tovary dvojitého použitia by mali byť označené identifikačnými značkami, ktoré umožnia ich sledovanie od miesta výroby až po miesto predaja. Týmto spôsobom by bolo možné zistiť, kto a kde predal produkt. Spolupráca s medzinárodnými organizáciami je ďalším riešením. Krajiny by mali spolupracovať s medzinárodnými organizáciami, ako je napríklad OSN, aby si vymieňali informácie a spoločne pracovali na zabezpečení kontroly týchto produktov.

Ďalším z možných riešení je využívanie moderných technológií. Predajcovia a dovozcovia by mali využívať moderné technológie, ako sú napríklad satelitné sledovacie systémy a elektronické formuláre, aby bolo možné sledovať pohyb týchto tovarov a zistiť, či boli predané legitímne alebo nie. Dôležitou súčasťou je školenie zamestnancov. Zamestnanci, ktorí pracujú s týmito produktmi, by mali byť školení na identifikáciu týchto tovarov a na ich správne použitie. Toto školenie by malo zahŕňať aj to, ako rozpoznať príznaky zneužitia týchto produktov a ako o tom informovať príslušné orgány. Posledným z našich navrhovaných riešení sú sankcie a tresty. Krajiny by mali zaviesť tvrdé sankcie a tresty pre tých, ktorí zneužívajú tieto produkty na nelegálne účely. Tieto sankcie by mali byť dostatočne vysoké, aby odrádzali potenciálne zneužitie.

5 Diskusia

Tovary dvojakého použitia môžu byť rôzne technológie, produkty ale dokonca aj jednotlivé myšlienky, ktoré sa dajú použiť dvojako. Podľa Pustovita a Williamsa (2008) treba rozlišovať jednotlivé prístupy pri tovaroch dvojakého použitia a to Anglo-americký prístup, ktorý sa zameriava na konkrétne technológie a kontinentálny prístup, ktorý sa zameriava na úlohu a zámery ľudí. Tovary s dvojakým použitím sú výrobky určené pre civilné využitie, no ich použitie nepovolenými osobami by mohlo viesť k porušovaniu ľudských práv alebo dokonca k použitiu na účely terorizmu.

Tovary s dvojakým použitím sú zvyčajne vyrobené tak, aby zabezpečovali optimálne funkčné výsledky pre bežné civilné použitie, no ich schopnosti môžu byť využité aj v iných oblastiach, ktoré sú nežiadúce a nebezpečné pre spoločnosť. Pretože existuje riziko, že tieto tovary a použijú na nezákonné účely, väčšina krajín stanovuje prísne regulácie a kontroluje výrobu a distribúciu týchto výrobkov. Tiež sa vytvárajú medzinárodné dohody a krajiny spolupracujú medzi sebou, aby sa minimalizovalo riziko šírenia týchto produktov. V súčasnosti sa v oblasti vývoja a výroby tovarov s dvojakým použitím stáva dôležitejšou úlohou zabezpečiť, aby sa tieto produkty nedostali do nesprávnych rúk. To zahŕňa zavedenie kontrol, bezpečnostných opatrení a prísnych postupov na kontrolu ich výroby, prepravy a použitia.

Dilema dvojakého použitia bola prvýkrát zaznamenaná pri procese syntézy a hromadnej výroby amoniaku, a odvtedy zasahuje viaceré vedné odbory. Táto dilema je etickou dilemou tak ako pre vynálezcu tak aj pre vlády štátov hlavne z dôvodu, že zámer má dobrý charakter avšak môže spôsobiť aj škodu. Dilema dvojakého použitia je veľmi dôležitá nielen z etického hľadiska, ale aj z hľadiska medzinárodnej bezpečnosti a stability. Je preto dôležité, aby sa na medzinárodnej úrovni rozvíjala legislatíva a spolupráca medzi krajinami, ktoré majú záujem obchodovať s takýmito tovarmi. Bezpečnostné organizácie a vlády musia pracovať na zabezpečení účinnej kontroly vývozu a dovozu týchto tovarov, aby sa minimalizovala ich potenciálna hrozba pre svetovú bezpečnosť.

Legislatívna úprava o tovaroch dvojakého použitia sa stále rozvíja, existujú však určité medzinárodné dohovory a organizácie, ktoré upravujú obchodovanie s takýmito tovarmi. V súčasnosti sa najviac rozvinula legislatíva hlavne o reštriktívnych opatreniach voči RF, pod ktorú spadá aj obchodovanie s tovarmi dvojakého použitia.

Názory odborníkov na tovary dvojakého použitia sa zhodujú v tom, že v nich vidia potenciálnu hrozbu, ale niektorým hrozbám sa dá zamedziť napríklad spoluprácou v oblasti bezpečnosti, vyššou informovanosťou alebo školením pracovníkov.

Súčasná situácia v zahraničí s tovarmi s dvojakým použitím naznačuje, že systém kontroly týchto tovarov je nejednoznačný a nekoordinovaný. Bezpečnostné organizácie varujú, že napriek prísnyh kontrolám niektoré výrobky vyvázané krajinami na mierové účely však skončili v zbraniach a vojenskej technike používanej nepriateľskými krajinami. Spolupráca s krajinami, kam sa tovar vyviezol, je kľúčová v súvislosti s vojnovým konfliktom na Ukrajine ale aj iných častiach sveta. Na jednotlivých príkladoch, ktoré sme v práci uviedli je vidieť, že sa stále vyskytujú prípady, v ktorých boli tovary dvojakého použitia vyvezené do krajín, ktoré ich použili nevhodným spôsobom alebo sa vyskytli aj také prípady, kde sa tovar dvojakého použitia dostal do nesprávnych rúk cestou viacerých dodávateľsko-odberateľských ciest.

Z našich zistení vyplýva, že v súčasnosti Ázia dosahuje najvyššie hodnoty exportu tovarov dvojakého použitia, pričom EÚ a USA sa rapídne znížili export do RF kvôli vojnovému konfliktu. Vývoz ČĽR do RF však naďalej rastie z dôvodu, že EÚ a USA uvalili sankcie na vývoz a dovoz tovarov z RF avšak ČĽR a RF mali už historicky priaznivý vzťah. V súčasnosti môžeme očakávať prehĺbenie týchto vzťahov aj na základe návštevy čínskeho prezidenta, ktorý rokovoval s prezidentom RF. Na tomto rokovaní došlo k uzavretiu niekoľkých dohôd, ktoré podporujú vzájomný obchod týchto krajín.

Pri exporte tovarov dvojakého použitia malé a stredné podniky musia mať znalosť legislatívy a trhu, aby mohli úspešne expandovať na zahraničné trhy. Schéma rozhodovacieho procesu podnikateľa pomáha podnikateľom zistiť, či môžu exportovať takýto druh tovarov na zahraničné trhy.

Pri ochrane pred zneužitím tovarov s dvojakým použitím môžu byť jedným z účinných nástrojov jednotlivé licencie, ktoré môžu byť vyžadované krajinami pri vývoze alebo dovoze takýchto tovarov. Licencie môžu obsahovať špecifikácie týkajúce sa toho, ako a kde môže byť tovar použitý, a môžu byť viazané na konkrétneho používateľa alebo konečného užívateľa. Identifikačné značky a moderné informačné technológie môžu tiež pomôcť sledovať pohyb týchto tovarov a zistiť, či tovar bol predaný legítimne.

Na základe výsledkov práce môžeme konštatovať, že je potrebné stále zlepšovanie v oblasti obchodu s tovarmi dvojakého použitia. Dôležitými faktormi pri obchodovaní sú informovanosť ľudí pracujúcich s takýmito tovarmi, správna legislatíva, kontrola, správny výber obchodných partnerov a vzájomná dôvera medzi nimi. Pri návrhu manuálu exportu

tovarov dvojakého použitia malými a strednými podnikmi sme sa riadili práve týmito faktormi.

Záver

V diplomovej práci sme sa podrobne venovali problematike tovarov dvojakého použitia, ktorá predstavuje závažnú dilemu z hľadiska obchodu a bezpečnosti. Preskúmali sme platnú legislatívu a súčasný stav obchodu s týmito tovarmi. Vypracovali sme manuál exportu tovarov dvojakého použitia pre malé a stredné podniky, ktorý obsahuje podrobné postupy a odporúčania. Tento manuál môže byť cenným nástrojom pre podniky, ktoré sa chystajú expandovať na zahraničné trhy a chcú sa vyrovnáť s výzvami spojenými s exportom tovarov dvojakého použitia. Export tovarov dvojakého použitia vyžaduje dôkladnú prípravu a plánovanie, ako aj dodržiavanie všetkých právnych a regulačných požiadaviek.

V práci sme navrhli aj riešenia, ako zamedziť nelegálnemu exportu a minimalizovať riziká spojené s dvojakým použitím tovarov. Je dôležité si však uvedomiť, že aj keď sa kontroly tovarov dvojakého použitia stále zlepšujú, nikdy si nemôžeme byť istí, aké vedomosti a úmysly má druhá strana. Preto je potrebné stále monitorovať a aktualizovať kontrolné mechanizmy a spolupracovať s príslušnými orgánmi na medzinárodnej úrovni. Tovary dvojakého použitia môžu byť využité rôznymi spôsobmi a ich použitie môže mať dôsledky pre bezpečnosť a stabilitu. Aj napriek všetkým opatreniam je dôležité si uvedomiť, že riziko nelegálneho použitia tovarov dvojakého použitia nikdy nie je úplne eliminované. Stále je potrebné zdokonaľovať kontroly a opatrenia, aby sme minimalizovali riziko nelegálneho využitia tovarov dvojakého použitia.

Na základe stanoveného cieľa sme vysvetlili pojem tovary dvojakého použitia. Spomenuli sme súčasnú situáciu s tovarmi dvojakého použitia, na ktorú mal vplyv vojnový konflikt RF s Ukrajinou a otázka ohľadne tovarov dvojakého použitia sa stala čoraz viac diskutovanejšou v nadväznosti na tento konflikt. Z nášho skúmania vyplýva, že export EÚ a USA s RF rapídne klesol po vojnovom konflikte a po uvalených sankciách, avšak na rozdiel ČLR s RF stále úzko spolupracuje a jej export sa stále zvyšuje. V práci sa zaoberáme aj jednotlivou legislatívnou úpravou, ktorá je kľúčová pri týchto tovaroch a je celkom pravdepodobné, že sa bude naďalej vyvíjať a novelizovať, pretože stále pribúdajú rôzne nové technológie, telekomunikačné zariadenia, počítače a iné tovary, ktoré môžu mať dvojaké použitie. Avšak nevyvíjajú sa len nové technológie, ale aj jednotlivé vedomosti, ktoré môže jednotlivec využiť na nekalé účely v prípade tovarov dvojakého použitia.

Kľúčovou pridanou hodnotou práce bolo, poskytnutie jasného vysvetlenia pojmu tovary dvojakého použitia, upozornenie na etické a regulačné otázky v tejto oblasti, spomenuli sme názory odborníkov a súčasnú situáciu. Spracovali sme manuál exportu

tovarov dvojakého použitia malými a strednými podnikmi, ktorý má pomôcť exportérom zorientovať sa pri vývoze tovarov dvojakého použitia. V našej práci sme navrhli návod, ktorý by mohol malým a stredným podnikom pomôcť lepšie sa orientovať v komplexnom systéme obchodu s tovarom dvojakého použitia a minimalizovať riziká spojené s nesprávnym obchodovaním s týmto druhom tovaru. Poskytli sme spôsoby ako predchádzať zneužívaniu tovarov dvojakého použitia.

Zoznam bibliografických odkazov

- [1] ABOULAFIA, R. If China Arms Russia, the U.S. Should Kill China's Aircraft Industry. [online]. (n.d.) . [cit. 16.2.2023]. Dostupné na: <https://foreignpolicy.com/2023/03/20/china-russia-aircraft-comac-xi-putin/>
- [2] Access2Markets [online]. (n.d.) . [cit. 17.2.2023]. Dostupné na: <https://trade.ec.europa.eu/access-to-markets/sk/content/prirucka-pre-vyvoz-tovaru>
- [3] Access2Markets. [online]. (n.d.) . [cit. 17.2.2023]. Dostupné na: <https://trade.ec.europa.eu/access-to-markets/sk/home>
- [4] Amnesty Slovakia. Zmluva o obchode so zbraňami znamená historický úspech pre ľudské práva. [online]. 2014. [cit. 26. 3. 2023]. Dostupné na: <https://www.amnesty.sk/zmluva-o-obchode-so-zbranami-znamena-historicky-uspech-pre-ludske-prava/>
- [5] ANON. Export control laws & regulations.[online]. (n.d.) . [cit. 13.1.2023]. Dostupné na: <https://www.ucop.edu/ethics-compliance-audit-services/compliance/export-control/export-laws.html>
- [6] ANON. Report on the implementation of the new EU dual-use Regulation - European Studies Unit (ESU).[online]. 2022. [cit. 15.3.2023]. Dostupné na: <https://www.esu.ulg.ac.be/report-on-the-implementation-of-the-new-eu-dual-use-regulation/>
- [7] BAUER, S., BROMLEY, M. THE DUAL-USE EXPORT CONTROL POLICY REVIEW: BALANCING SECURITY, TRADE AND ACADEMIC FREEDOM IN A CHANGING WORLD. [online]. 2016. [cit. 21. 3. 2023]. Dostupné na: https://www.sipri.org/sites/default/files/EUNPC_no-48.pdf
- [8] BEZUIDENHOUTB, L. Considering Contextuality in Dual-Use Discussions: Is There a Problem? [online]. 2013. [cit. 18.11.2022]. Dostupné na: <http://www.jstor.com/stable/j.ctt5hg215.22>
- [9] BEZUIDENHOUTB, L., RAPPERT, B. The Ethical Issues of Dual-Use and the Life Sciences. Issues in Professional and Research Ethics.[online]. 2012. [cit. 18.11.2022]. Dostupné na: <https://ws.engr.illinois.edu/sitemanager/getfile.asp?id=4373>

- [10] BRUGGEN, K. Possibilities, Intentions and Threats: Dual Use in the Life Sciences Reconsidered. [online]. 2010. [cit. 18.11.2022]. Dostupné na: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3513596/>
- [11] BUŽEK, R. Medzinárodné organizácie a Slovensko. [online]. 2000. [cit. 17.1.2022]. Dostupné na: <https://www.ceeol.com/search/viewpdf?id=248741>
- [12] CEFIC. the Recast of the EU Dual Use Goods legislation'. [online]. 2017. [cit. 18.11.2022]. Dostupné na: https://www.bmwk.de/Redaktion/DE/Downloads/Stellungnahmen/Stellungnahmen-dual-use/cefic.pdf?__blob=publicationFile&v=6
- [13] ČTK. Nemci kvôli možnému porušeniu zákazu vývozu do Ruska vyšetrujú firmu Bosch. [online]. 2022. [cit. 17.1.2022]. Dostupné na: <https://www.trend.sk/spravy/nemci-kvoli-moznemu-poruseniu-zakazu-vyvozu-vysetruju-firmu-bosch>
- [14] Dohovor o zákaze vývoja, výroby, hromadenia a použitia chemických zbraní a ich zničení (Chemical Weapons Convention, CWC) 1993.
- [15] Europa.eu. [online]. 2022 . [cit. 16.3.2023]. Dostupné na: <https://www.epi.sk/zz/2011-39>
- [16] EUROPARL. Dual-use goods: what are they and why are new rules needed? [online]. 2021. [cit. 11.11.2022]. Dostupné na: <https://www.europarl.europa.eu/news/en/headlines/world/20210319STO00424/dual-use-goods-what-are-they-and-why-are-new-rules-needed>
- [17] European Bearing Industry Import, Export & Production statistics - BEARING NEWS. [online]. 2018. [cit. 17.2.2023]. Dostupné na: <https://www.bearing-news.com/european-bearing-industry-import-export-production-statistics/>
- [18] Európska rada a Rada Európskej únie. Sankcie EÚ voči Rusku: podrobné informácie. [online]. (n.d.) . [cit. 16.1.2023]. Dostupné na: <https://www.consilium.europa.eu/sk/policies/sanctions/restrictive-measures-against-russia-over-ukraine/sanctions-against-russia-explained/>
- [19] EVAN, W. M., HAYS, B. B. Dual-Use Technology in the Context of the Non Non-Proliferation Regime. History and Technology, 2006, roč. 22, č. 1, s. 108.

- [20] EVAN, W. M., HAYS, B. B. Dual-Use Technology in the Context of the Non Non- Proliferation Regime. *History and Technology*, 2006, roč. 22, č. 1, s. 105-112.
- [21] Evan, William & Hays, Bret. (2006). Dual-Use Technology In the Context of the Non-Proliferation Regime. *History and Technology*. 22. 105-113. 10.1080/07341510500517850.
- [22] Fact.MR. Large Scale Bearing Market Analysis, By Product Type [online]. (n.d) . [cit. 17.1.2023]. Dostupné na: <https://www.factmr.com/report/large-scale-bearing-market>
- [23] FS. Informácie k medializovaným informáciám o vývozech tovarov dvojakého použitia. . [online]. 2022. [cit. 18.11.2022]. Dostupné na: https://www.financnasprava.sk/_img/pfsedit/Dokumenty_PFS/Pre_media/Tlacove_spravy/Rok_2022/2022.11.09_Export_RU.pdf
- [24] HLAVÁČKOVÁ, M. Rusko je podozrivé, že z okolitých krajín vo veľkom pašuje bielu techniku z EÚ. [online]. 2022. [cit. 11.11.2022]. Dostupné na: https://spravy.rtv.s.sk/2022/11/rusko-je-podozrive-ze-z-okolitych-krajn-vo-velkom-pasuje-bielu-techniku-z-eu/?fbclid=IwAR3rFLQs0KRC1WhnfX_64QG5syUMOB3Dof1bAaaWnQYBPJzWu3H4dMP3P8
- [25] ITA U.S. Export Controls. [online]. (n.d.). [cit. 23.2.2023]. Dostupné na: <https://www.trade.gov/us-export-controls>
- [26] JONES, S. Think twice before bringing back the COCOM export control regime. [online]. 2021. [cit. 19. 3. 2023]. Dostupné na: <https://www.defensenews.com/opinion/commentary/2021/04/09/think-twice-before-bringing-back-the-cocom-export-control-regime/>
- [27] JONES. What are Dual-Use Goods? [online]. (n.d.). [cit. 11.11.2022]. Dostupné na: <https://www.dowjones.com/professional/risk/glossary/dual-use-goods-definition/>
- [28] KERN, M. (2022). Za exporty do Ruska by sme sa nemali príliš cepovať. [online]. 2022 [cit. 26. 3. 2023]. Dostupné na: <https://dennikn.sk/3099030/minister-obrany-nad-za-exporty-do-ruska-by-sme-sa-nemali-prilis-cepovat/>
- [29] M. Kanetake, 'The EU's dual-use export control and human rights risks: the case of cyber surveillance technology' [2019] 3(1): 3. *Europe and the World: A law review* [16].

- [30] Market Research Future. Bearing Market Research Report - Global Forecast till 2030. [online]. 2021. [cit. 17.1.2023]. Dostupné na: <https://www.marketresearchfuture.com/reports/bearing-market-2183>
- [31] MASHIE, A. Dependence on Russian Aircraft Engines Could Prompt China to 'Fix Their ... Problem.[online]. 2022 . [cit. 13.3.2023]. Dostupné na: <https://www.airandspaceforces.com/china-air-force-may-take-a-hit-due-to-dependence-on-russian-aircraft-engines/>
- [32] MCCARTHY, S. No path to peace: Five key takeaways from Xi and Putin's talks in Moscow. [online]. 2023 . [cit. 16.2.2023]. Dostupné na <https://edition.cnn.com/2023/03/22/europe/china-xi-russia-putin-talks-five-takeaways-intl-hnk-mic/index.html>
- [33] Meunier, F. Construction of an Operational Concept of Technological Military/Civilian Duality. [online]. 2021. [cit. 19. 3. 2023]. Dostupné na: <https://www.cairn.info/revue-journal-of-innovation-economics-2019-2-page-159.htm?ref=doi>
- [34] MH SR Dual use - tovar a technológie dvojakeho použitia [online]. (n.d) . [cit. 16.3.2023]. Dostupné na: <https://www.economy.gov.sk/obchod/obchodne-opatrenia-dovoznevyvozne-obmedzenia/dual-use-tovar-a-technologie-dvojakeho-pouzitia>
- [35] MILLER, S., SELGELID, M. Ethical and Philosophical Consideration of the Dual-use Dilemma in the Biological Sciences. [online]. 2022. [cit. 18.11.2022]. Dostupné na: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7089176/>
- [36] Nariadenie (EÚ) 2021/821, ktorým sa stanovuje režim Únie na kontrolu vývozov, sprostredkovania, technickej pomoci, tranzitu a transferu položiek s dvojakým použitím
- [37] Nariadenie európskeho parlamentu a rady (EÚ) 2021/821
- [38] NIHOD. Dual Use Research: A Dialogue. [online]. 2010. [cit. 18.11.2022]. Dostupné na: <https://www.youtube.com/watch?v=0yS1ur24j40>
- [39] Odporúčanie komisie (EÚ) 2021/1700
- [40] OPCW. Chemical Weapons Convention. [online]. 2019. [cit. 19. 3. 2023]. Dostupné na: <https://www.opcw.org/chemical-weapons-convention>
- [41] PANDAYA, J. The Dual-Use Dilemma Of Artificial Intelligence. [online]. 2019. [cit. 11.11.2022]. Dostupné na:

- <https://www.forbes.com/sites/cognitiveworld/2019/01/07/the-dual-use-dilemma-of-artificial-intelligence/?sh=1a2546236cf0>
- [42] Programové vyhlásenie vlády Slovenskej republiky na obdobie 2021-2024. [online]. 2021. [cit. 11.11.2022]. Dostupné na: https://www.vlada.gov.sk/share/uvsr/pvvsr_2020-2024.pdf
- [43] Resnik, D. Openness versus Secrecy in Scientific Research. [online]. 2006. [cit. 23. 3. 2023]. Dostupné na: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2991133/>.
- [44] Resnik, D., Elliott, K. The Ethical Challenges of Socially Responsible Science. [online]. 2015. [cit. 23. 3. 2023]. Dostupné na: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/08989621.2014.1002608>
- [45] Resnik, D.B. (2010). Can Scientists Regulate the Publication of Dual Use Research? *Studies in Ethics, Law, and Technology*, 4(1). doi:<https://doi.org/10.2202/1941-6008.1124>.
- [46] RESNIK, B. Can Scientists Regulate the Publication of Dual Use Research? [online]. 2010. [cit. 18.11.2022]. Dostupné na: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3134283/>
- [47] Risk Group LLC. Dual Use Technology Dilemma. [online] 2018. [cit. 18.11.2022]. Dostupné na: https://www.youtube.com/watch?v=NLRSw_g9HjQ
- [48] RUZICKA, J., WHEELER, N. J. The Puzzle of Trusting Relationships in the Nuclear Non- Proliferation Treaty. *International Affairs*, 2010, roč. 86, č. 1, s. 69-85.
- [49] SELGELID, J. Ethics Engagement of the Dual-Use Dilemma: Progress and Potential. [online]. 2010. [cit. 18.11.2022]. Dostupné na: <https://www.jstor.org/stable/j.ctt24hc5p.7>
- [50] SHELTON, D. Soft Law. In Armstrong, D. (ed). *Routledge Handbook of International Law*. New York: Routledge, 2009. s 73.
- [51] SHELTON, D. Soft Law. In Armstrong, D. (ed). *Routledge Handbook of International Law*. New York: Routledge, 2009. s 68.
- [52] SIS. Správa o činnosti SIS v roku 2011. [online]. 2011. [cit. 17.2.2022]. Dostupné na: <https://www.sis.gov.sk/pre-vas/sprava-o-cinnosti-2011.html>

- [53] SMERNICA EURÓPSKEHO PARLAMENTU A RADY 2009/43/ES o zjednodušení podmienok pre transfery výrobkov obranného priemyslu v rámci Spoločenstva
- [54] Spoločná pozícia Rady 2008/944/SZBP
- [55] SPRÁVA KOMISIE EURÓPSKEMU PARLAMENTU A RADE o vykonávaní nariadenia (EÚ) 2021/821, ktorým sa stanovuje režim Únie na kontrolu vývozov, sprostredkovania, technickej pomoci, tranzitu a transferu položiek s dvojakým použitím
- [56] TAMM, H. IATA: fall in air cargo demand in line with expectations. [online]. 2022 . [cit. 15.1.2023]. Dostupné na: <https://avitrader.com/2022/06/09/iata-fall-in-air-cargo-demand-in-line-with-expectations/>
- [57] TASR. Ak tovar nie je na sankčnom zozname, nemôžeme zasiahnuť. [online]. 2022. [cit. 23. 1. 2023]. Dostupné na : <https://www.teraz.sk/najnovsie/j-zezulka-ak-tovar-nie-je-na-sankcn/672121-clanok.html>
- [58] TASR. Hirmanov rezort reaguje. O exporte tovaru dvojakého požitia do Ruska a Iránu nevedel. [online]. 2022. [cit. 18.11.2022]. Dostupné na: https://hn24.hnonline.sk/hn24/96049829-hirmanov-rezort-reaguje-o-exporte-tovaru-dvojakeho-pozitia-do-ruska-a-iranu-nevedel?fbclid=IwAR3uGK5ui8GxZapd_jpZHtmAshGMF9oijjEB7za4oJ_u-aJul6aKhuDqgsw
- [59] The Australia Group. Origins. [online]. (n.d). [cit. 11.11.2022]. Dostupné na: <https://www.dfat.gov.au/publications/minisite/theaustraliagroupnet/site/en/index.html>
- [60] The Nuclear Threat Initiative. Biological Weapons Convention (BTWC). [online]. (n.d.). [cit. 11.11.2022]. Dostupné na: <https://www.nti.org/education-center/treaties-and-regimes/convention-prohibition-development-production-and-stockpiling-bacteriological-biological-and-toxin-weapons-btwc/>
- [61] The Nuclear Threat Initiative. Zangger Committee (ZAC). [online]. (n.d.). [cit. 15.11.2022]. Dostupné na: <https://www.nti.org/education-center/treaties-and-regimes/zangger-committee-zac/>

- [62] Trademap. Bilateral trade between China and Russian Federation with units for automatic data-processing machines. 2022. [online]. [cit. 6.3.2023]. Dostupné na: https://www.trademap.org/Bilateral_10D_TS.aspx?nvpm=1%7c156%7c%7c643%7c%7c847180%7c%7c%7c8%7c1%7c1%7c2%7c2%7c1%7c1%7c1%7c%7c1
- [63] Trademap. Existing and potential trade between European Union (EU 27) and RF with Units for automatic data-processing machines (excluding processing units. 2022. [online]. [cit. 15.3.2023]. Dostupné na: https://www.trademap.org/Bilateral_TS.aspx?nvpm=1%7c%7c42%7c643%7c%7c847180%7c%7c%7c6%7c1%7c1%7c2%7c2%7c1%7c1%7c1%7c1%7c1
- [64] UN Comtrade Database. Trade between USA and Russian Federation with units for automatic data-processing machines. 2022. [online]. [cit. 15.3.2023]. Dostupné na: <https://comtradeplus.un.org/TradeFlow?Frequency=A&Flows=X&CommodityCodes=TOTAL&Partners=0&Reporters=all&period=2022&AggregateBy=none&BreakdownMode=plus>
- [65] UN Comtrade Database. Trade between EU and Russian Federation with bearings. 2022. [online]. [cit. 3.3.2023]. Dostupné na: <https://comtradeplus.un.org/TradeFlow?Frequency=A&Flows=X&CommodityCodes=TOTAL&Partners=0&Reporters=all&period=2022&AggregateBy=none&BreakdownMode=plus>
- [66] UN Comtrade Database. Trade between EU and Russian Federation with parts suitable for use solely or principally with internal combustion piston engine for aircraft. 2022. [online]. [cit. 5.3.2023]. Dostupné na: <https://comtradeplus.un.org/TradeFlow?Frequency=A&Flows=X&CommodityCodes=TOTAL&Partners=0&Reporters=all&period=2022&AggregateBy=none&BreakdownMode=plus>
- [67] UN Comtrade Database. Trade between China and Russian Federation with bearings. 2022. [online]. [cit. 16.3.2023]. Dostupné na: <https://comtradeplus.un.org/TradeFlow?Frequency=A&Flows=X&CommodityCodes=TOTAL&Partners=0&Reporters=all&period=2022&AggregateBy=none&BreakdownMode=plus>

- [68] UN Comtrade Database. Trade between China and Russian Federation with parts suitable for use solely or principally with internal combustion piston engine for aircraft. 2022. [online]. [cit. 15.3.2023]. Dostupné na: <https://comtradeplus.un.org/TradeFlow?Frequency=A&Flows=X&CommodityCodes=TOTAL&Partners=0&Reporters=all&period=2022&AggregateBy=none&BreakdownMode=plus>
- [69] UN Comtrade Database. Trade between USA and Russian Federation with bearings . 2022. [online]. [cit. 9.3.2023]. Dostupné na: <https://comtradeplus.un.org/TradeFlow?Frequency=A&Flows=X&CommodityCodes=TOTAL&Partners=0&Reporters=all&period=2022&AggregateBy=none&BreakdownMode=plus>
- [70] UN Comtrade Database. Trade between USA and Russian Federation with parts suitable for use solely or principally with internal combustion piston engine for aircraft. 2022. [online]. [cit. 9.3.2023]. Dostupné na: <https://comtradeplus.un.org/TradeFlow?Frequency=A&Flows=X&CommodityCodes=TOTAL&Partners=0&Reporters=all&period=2022&AggregateBy=none&BreakdownMode=plus>
- [71] UN Comtrade Database. Trade with parts suitable for use solely or principally with internal combustion piston engine for aircraft EU,USA,Asia and World. 2022. [online]. [cit. 3.3.2023]. Dostupné na: <https://comtradeplus.un.org/TradeFlow?Frequency=A&Flows=X&CommodityCodes=TOTAL&Partners=0&Reporters=all&period=2022&AggregateBy=none&BreakdownMode=plus>
- [72] UN Comtrade Database. Trade with units for automatic data-processing machines (excluding processing units EU,USA,Asia and World. 2022. [online]. [cit. 3.3.2023]. Dostupné na: <https://comtradeplus.un.org/TradeFlow?Frequency=A&Flows=X&CommodityCodes=TOTAL&Partners=0&Reporters=all&period=2022&AggregateBy=none&BreakdownMode=plus>
- [73] WEBB, A. The Next Pandemic Could Start With a Terrorist Attack. [online]. 2022. [cit. 11.11.2022]. Dostupné na: <https://www.theatlantic.com/science/archive/2022/02/pandemic-terrorist-attack-biowarfare/622067/>

- [74] WELLE. Ukraine war: German ‘dual-use exports’ to Russia under scrutiny. [online]. 2022. [cit. 11.11.2022]. Dostupné na <https://www.dw.com/en/ukraine-war-german-dual-use-exports-to-russia-under-scrutiny/a-61150676>
- [75] WRIGHT, A. Dual-Use Goods Are Fueling Russia’s War on Ukraine. [online]. 2022. [cit. 11.11.2022]. Dostupné na: <https://foreignpolicy.com/2022/11/08/dual-use-goods-are-fueling-russias-war-on-ukraine/>
- [76] Zákon 39/2011 Z. z. o položkách s dvojakým použitím a o zmene zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 145/1995 Z. z. o správnych poplatkoch v znení neskorších predpisov
- [77] Zákon č. 39/2011 Z. z. Zákon o položkách s dvojakým použitím a o zmene zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 145/1995 Z. z. o správnych poplatkoch v znení neskorších predpisov
- [78] Zangger Committee. Our Mission. [online]. (n.d). [cit. 19. 3. 2023]. Dostupné na: <https://zanggercommittee.org/our-mission.html>
- [79] ZMLUVA O FUNGOVANÍ EURÓPSKEJ ÚNIE